

Київський університет імені Бориса Грінченка

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПОПОВА АЛЬОНА ОЛЕКСІЇВНА

УДК 37.013.42:364]:316.35(73)(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ
СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ У МІСЦЕВИХ ГРОМАДАХ
СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

13.00.05 – соціальна педагогіка

Педагогічні науки

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело

_____ А.О. Попова

Науковий керівник: Веретенко Тетяна Григорівна, кандидат педагогічних
наук, професор

Київ – 2019

АНОТАЦІЯ

Попова А.О. Соціальна робота з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеню кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка. – Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2019.

В умовах суспільних трансформацій, що відбуваються в Україні, а саме запровадження процесів децентралізації влади, перед соціальними працівниками, які надають соціальні послуги дітям, постають нові виклики щодо залучення ресурсів та потенціалу місцевих громад до процесів соціалізації та гармонійного розвитку дітей. Важливим у подоланні даних викликів є використання провідного українського та зарубіжного досвіду соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах.

Соціальна робота з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, зважаючи на більш ніж вікову історію становлення та розвитку, наявність широкої нормативно-законодавчої бази, напрямків та інноваційних моделей та технологій, займає провідне місце серед систем соціальної роботи зарубіжних країн. Дослідження американських науковців від етапу зародження приватної філантропії до імплементації системи соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах є передовими та всесвітньовизнаними як одні з інноваційних та тими які охоплюють весь широкий спектр надання соціальних послуг дітям на рівні місцевих громад.

Зазначена проблематика актуалізована, також і в національній законодавчо-нормативній базі: законах України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993), «Про місцеве самоврядування в Україні» (1997), «Про охорону дитинства» (2001), «Про соціальні послуги» (2003), «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» (2009), «Про громадські об'єднання» (2012), «Про співробітництво територіальних громад» (2014), «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2015), указах Президента України «Про Стратегію національно-

патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки» (2015), «Про сприяння розвитку громадянського суспільства на 2016-2020 роки» (2017), а також у Розпорядженні Кабінету міністрів «Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017—2026 роки» (2017).

Об'єктом дисертації є соціальна робота з дітьми у Сполучених Штатах Америки. Мета дослідження полягає у обґрунтувати зміст, моделі та технології соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки та визначити шляхи впровадження американського досвіду в українську практику.

У дисертації вивчено та проаналізовано достатня кількість зарубіжних та українських наукових праць, що уможливило уточнення понятійного апарату дослідження щодо сутності понять: «громада», «місцева громада», «соціальна робота в місцевій громаді», «соціальна робота з дітьми в місцевих громадах»; здійснено аналіз понять «територіальна громада», «громада за інтересами», «технології соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах»; охарактеризовано напрями, зміст, моделі, методи та технології соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США; здійснено історико-педагогічний аналіз становлення та розвитку системи соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США; визначені особливості організації та здійснення соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США; проаналізовано дослідження українських та зарубіжних науковців щодо системи соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США.

Зроблено висновок, що зміст соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США полягає у цільовій реалізації соціальних програм, розв'язанні родинних конфліктів, проблем у стосунках із дітьми, вирішенні питань надання освіти, працевлаштуванню, організації культурно-дозвіллевої діяльності тощо; визначено наступні напрями роботи професійних соціальних працівників: відновлення або підвищення потенціалу соціального функціонування особи та її родини, громади; робота зі створення соціальних умов в місцевих громадах,

які потребують такого виду допомоги; практика соціальної роботи вимагає знання людського розвитку та поведінки, соціальних, економічних та культурних установ, а також взаємодії всіх цих факторів; соціальні працівники допомагають людям з усіх верств суспільства вирішувати свої потреби; соціальні працівники допомагають людям подолати деякі найскладніші проблеми: бідність, дискримінацію, наркоманію, фізичні хвороби, розлучення, почуття втрати, питання безробіття, навчальні проблеми, проблеми пов'язані з інвалідністю та психічними захворюваннями.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає в тому, що: *вперше* узагальнено та систематизовано американські теоретичні підходи до розуміння поняття «*грумада*»; визначено та здійснено класифікацію громад у Сполучених Штатах Америки; уточнено поняття «місцева громада», як спільнота людей, які мають соціальні, економічні зв'язки та проживають на спільній визначеній території; *вперше* визначено поняття «соціальна робота з дітьми у місцевій громаді» як сукупність цілеспрямованих комплексних дій соціальних працівників, соціальних служб, організацій, закладів та установ, які надають дитині різні види соціальної підтримки на рівні місцевої громади за допомогою програм чи соціальних послуг через використання різноманітних моделей і технологій соціальної роботи; визначено та охарактеризовано етапи розвитку системи соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки: I етап (кінець XVIII ст. – друга полов. XIX ст.) – зародження приватної філантропії; II етап (друга полов. XIX – початок XX ст.) – становлення соціальної роботи з дітьми в громаді; III етап (початок XX ст. – 30-ті роки XX ст.) – професіоналізація соціальної роботи; IV етап (30-ті рр. XX ст. – кінець 60-х рр. XX ст.) – створення інститутів соціальної підтримки місцевих громад; V етап (початок 70-х рр. XX ст. – дотепер) – розвиток системи соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах; визначено зміст соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, який базується на змістових напрямках: соціальної допомоги, соціальної реабілітації, соціального обслуговування та соціальної профілактики, а також соціального

супроводу окремих категорій дітей; *проаналізовано* провідні моделі соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки; *визначено* технології соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, що здійснюються відповідно до змістових напрямів соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки; *визначено* шляхи впровадження соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах України; *подальшого розвитку набули* моделі та технології соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні рекомендацій для соціальних працівників, які здійснюють соціальну роботу з дітьми у місцевих громадах; моделі забезпечення добробуту дітей у місцевих громадах; розробленні Модуля «Сильна сім'я – сильна громада. Забезпечення стабільності реформи» тренінгової програми з деінституалізації.

Результати дослідження можуть бути використані соціальними працівниками центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, спеціалістами в недержавних громадських організаціях, фахівцями, які працюють в Об'єднаних територіальних громадах, спеціалістами служб у справах дітей із метою налагодження системи соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах; закладами вищої освіти в розробленні змістових модулів навчальних дисциплін «Технології соціальної роботи», «Технології соціальної роботи в зарубіжних країнах», «Організація соціально-педагогічної діяльності дітьми та молоддю в зарубіжних країнах», «Організація, адміністрування та міжсекторальне партнерство в соціальній роботі», «Спеціалізовані служби та недержавний сектор у соціальній сфері» (для студентів першого (бакалаврського) освітнього рівня), «Технологія організації та активізації громад», «Громадська експертиза та громадські слухання», «Сучасні стратегії надання соціальних послуг» (для студентів другого (магістерського) освітнього рівня) спеціальності «Соціальна робота».

Ключові слова: соціальна робота, діти, громада, місцева громада, зміст соціальної роботи, моделі соціальної роботи, технології соціальної роботи,

соціальна робота в громаді.

Список публікацій здобувача

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Попова А. О. Соціальна робота в місцевих громадах в Сполучених Штатах Америки: методи та моделі. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». 2015. Вип. 36; т. 5 (65), темат. вип.: Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. С. 383–390.

2. Попова А. О. Зародження соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки. 2016. Вип. № 1 (298) / голов. ред. В. Курило С. 41–48.

3. Попова А. О. Соціальна робота з дітьми у місцевих громадах. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. / голов. ред. М. О. Носко. 2016. Вип. 133. С. 174–176.

4. Попова А. О. Генеза прагматизму в соціальній роботі в місцевих громадах США. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: соціально-педагогічна / за ред.: Л. П. Мельник, В. І. Співака. 2016. Вип. 26. С. 161–173.

5. Попова А., Лях Т. Європейський досвід підготовки дослідників і практиків із розвитку та організації місцевих громад. Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання. 2017. № 1. С. 145–154.

6. Popova A., Liakh T., Spirina T. Students standing before the distance learning in institution of higher education. Open educational e-environment of modern University. 2017. № 3. P. 72–79.

7. Попова А. О., Щеголь М. В. Досвід використання просвітницько-профілактичних настільних ігор фахівцями із соціальної роботи в місцевих громадах. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2018. Вип. № 1 (315). С. 109–114.

8. Попова А. О. Соціальне проектування в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки. Вісник Запорізького національного університету: збірник наукових праць. Педагогічні науки. 2018. Вип. № 2 (31). С. 11–15 с.

9. Попова А. О., Гнатюк Р. О. Система соціального супроводу ВІЛ-інфікованих в місцевих громадах Естонії. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2018. Вип. № 8 (322). С. 175–182.

10. Попова А. О. Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах США та України. Nowoczesna edukacja: filozofia, innowacja, doświadczenie. 2015. Nr 4. P. 61–65.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

11. Попова А. А. Социальная работа в местных сообществах США как ресурс непрерывной подготовки социальных работников. Социально-педагогическая деятельность: сферы сотрудничества и взаимодействия : материалы I Межрегион. заочной науч.-практ. интернет-конф. с международным участием, 29-31 октября 2015 года, г. Кострома / сост. Т. Е. Коровкина; науч. ред. Ж. А. Захарова. Кострома : КГУ им. Н. А. Некрасова, 2015. С. 223–228.

12. Попова А. А. Система подготовки специалистов социальной сферы к работе в местном сообществе: опыт США, России и Украины. Высшая школа: опыт, проблемы, перспективы : материалы IX Международной научно-практ. конференции, 21–22 апреля 2016 г., Москва : в 2 ч. / науч. ред.: В. И. Казаренков, М. А. Рушина. Москва : РУДН, 2016. С. 307–311.

13. Попова А. О. Соціальний працівник в територіальній громаді США. Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціальний педагог у територіальній громаді» (27.10.2016 р., Запоріжжя). С. 71–73.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

14. Popova A., Veretenko T. Лідерство в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки. Person, family, a society: inter disciplinary approach to the

harmonization of interests: monograph. The Academy of Management and Administration in Opole / Opole : Publishing House Centrum Innowacji i Transferu Technologii oraz Rozwoju Kultury Fizycznej Spolka z o. o., 2016. C. 162–168.

15. Popova A., Liakh T. Scientific approaches of volunteer groups' classification in Europe and United States of America. Kontynent europejski wobec wyzwań współczesności. Olsztyn: Lwów-Olsztyn, 2018. C. 61–77.

ANNOTATION

Popova A. O. Social work with children in local communities of United States of America. – Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of pedagogical sciences in specialty 13.00.05 – social pedagogy. – Borys Grinchenco Kyiv University, Kyiv, 2019.

In the context of social transformations taking place in Ukraine, namely introduction deinstitutionalisation and decentralization processes. Social workers who provide social services to children face new challenges in attracting resources and the potential of local communities to the processes of socialization and harmonious development of children. The key to overcoming these challenges is to use the leading Ukrainian and foreign experience of social work with children in local communities.

The United States system of social work has the leading place in implementing the system of social work with children in local communities, taking into account more than a century's history of formation and development, the existence of a broad regulatory and legislative framework and innovative methods, models and technologies. The research of American scholars from the stage of the birth of private philanthropy to implementation of system of social work with children in local communities is advanced and globally recognized as one of the innovative ones and covers the full range of provision of social services for children at the level of local communities.

The above issues updated, also in the national legislative and regulatory framework: the Laws of Ukraine «On Promotion of Social Formation and

Development of Youth in Ukraine» (1993), «On Local Self-Government in Ukraine» (1997), «On the Protection of Childhood» (2001), «On Social Services» (2003), «On Social Work with Families, Children and Youth» (2009), «On Public Associations» (2012), «On Cooperation of Territorial Communities» (2014), «On Voluntary association of territorial communities» (2015). And in decrees of the President of Ukraine «On the Strategy of National Patriotic Education of Children and Youth for 2016-2020» (2015), «On Promoting the Development of Civil Society for 2016-2020» (2017), as well as in the Decree of the Cabinet of Ministers «On the National Strategy for Reform the system of institutional care and upbringing of children for 2017-2026» (2017).

The object of the dissertation research is social work with children in the United States. The purpose of the study is to determine the content, directions, models, methods and technology of social work with children in local communities in the United States and ways to implement American experience in domestic practice.

The thesis studied and analyzed a significant body of international and Ukrainian scientific papers that enabled the improvement of the conceptual apparatus of research on the nature of the concepts of «community», «local community», «social work in the community», «social work with children in local communities»; an analysis of the concepts of «territorial community», «community of interests», «technologies of social work with children in local communities» was carried out; characterized areas, content, models, methods and technology of social work with children in local communities in the United States; historical and pedagogical analysis of the formation and development of the system of social work with children in local communities of the USA; defined peculiarities of organization and implementation of social work with children in local communities of the USA; The research of Ukrainian and foreign scholars on the system of social work with children in local communities in the United States was analyzed.

It is concluded that content of social work with children in the local communities of the United States consists in the target implementation of social programs, the resolution of family conflicts, relations with children, solving

educational problems, employment, organizing cultural and leisure activities, etc.; identified the following areas of professional social workers, restore or improve the capacity of individuals and their families, or groups of individuals in social functioning, and work to create social conditions that support communities in need; the practice of social work requires knowledge of human development and behavior, social, economic and cultural institutions and all these factors interaction; social workers help people from all walks of life to address their needs; social workers help people overcome some of the life's most complex problems: poverty, discrimination, abuse, drug addiction, physical illness, divorce, loss, unemployment, educational problems, disability and mental illness; they help to prevent crises and the lawyer of individuals, families and communities in order to more effectively overcome the stresses of everyday life.

The scientific novelty of the results of the study is that: the concept of «social work with children in the local community» was first defined as a set of targeted, integrated actions of social workers, social services, organizations, institutions and institutions that provide the child with various types of social support at the local level. Community through programs or social services through the use of various methods and models of social work; on the basis of historical and pedagogical analysis of scientific works, the stages of the development of the system of social work with children in the US local communities are identified and characterized: Stage I (end of the XVIII century - the second sex of the XIX century) - the birth of private philanthropy; Stage II (second sexes XIX - early XX centuries) - formation of social work with children in the community; III stage (beginning of XX century - 30th years of the twentieth century) - professionalization of social work; IV stage (30th years of XX century - the end of 60th of XX century) - establishment of social support institutions of local communities; V stage (early 70's of XX century - till now) - development of social work system with children in local communities; it has been determined that the system of social work with children in local communities is holistic, multidirectional and capable of satisfying any local community development initiative, improving social status, infrastructure development, and ensuring social

well-being for all categories of community inhabitants; the leading models of social work with children in the local are analyzed; It has been determined that for the successful implementation of social work with children in local communities, the coordination of school and community efforts plays a crucial role in promoting and promoting healthy lifestyles and safe behavior of children and helping them establish trusting social relationships between the child and the school community. The study of innovative models of social work with children in local communities shows that strengthening the cooperation of schools and local communities to ensure a positive image of a healthy way, a culture of behavior and establishment of social relationships are of great significance; It has been determined that in the process of providing social services to the population in the United States of America, a social worker uses a number of social work technologies that are considered by American scholars as the system of optimal transformation ways, regulation of social relations and life processes of people oriented to social services, assistance, support of citizens, who are in a difficult life situation.

The practical significance of the results obtained is the development of content-methodological support for the system of social work with children in local communities; models of children's well-being in local communities; the development of the module «Strong family - a strong community. Ensuring the stability of the reform» of the deinstitutionalisation training program; recommendations for social workers who carry out social work with children in local communities.

The results of the study can be used by social workers at social service centers for families, children and youth, specialists in non-governmental organizations, specialists working in the United Territorial Communities, specialists in children's services in order to establish a system for social work with children in local communities; institutions of higher education in the development of content modules of educational disciplines «Technologies of social work», «Technologies of social work in foreign countries», «Organization of social and pedagogical activities by children and youth in foreign countries», «Organization, administration and cross-sectoral partnership in social work», «Specialized services and non-governmental

sector in the social sphere» (for students of the first (bachelor) educational level), «Technology of organization and activation of communities», «Public examination and thunder» , «Modern Strategies for the Provision of Social Services» (for students of the second (master's) educational level) in the specialty «Social Work».

Key words: social work, children, community, local community, content of social work, models of social work, technology of social work, social work in the community.

List of publications of the applicant

Scientific papers, in which published the main scientific results of the thesis

1. Popova A.O. Social Work in USA Local Communities: Methods and Models. *Humanitarian Bulletin «Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University named after Gregory Skovoroda»*. 2015. Issue 36; t. 5 (65), topic. Vip .: Higher education of Ukraine in the context of integration into the European educational space. P. 383-390.
2. Popova A.O. Origins of social work with children in local communities in the United States. *Herald of Taras Shevchenko National University of Lugansk*. Series: Pedagogical Sciences. 2016. No. 1 (298) / head. edit V. Kurilo P. 41-48.
3. Popova A.O. Social work with children in local communities. *Bulletin of Taras Shevchenko Chernigiv National Pedagogical University*. / heads edit M.O. Nosco. 2016. 133. P. 174-176.
4. Popova A.O. Genesis of pragmatism in social work in local communities in the United States. *Collection of scientific works of Kamenets-Podolsky National University named after Ivan Ogienko*. Series: socio-pedagogical / ed.: L. P. Melnyk, V. I. Spivak. 2016. 26. P. 161-173
5. Popova A., Lyakh T. The European experience of training researchers and practitioners on the development and organization of local communities. *Educational discourse: an electronic scientific professional edition*. 2017. No. 1. P. 145 – 154.
6. Popova A., Liakh T., Spirina T. Students standing before the distance learning in institution of higher education. *Open educational e-environment of modern University*. 2017. № 3. P. 72 – 79.

7. Popova A.O., Shchegol M.V. Experience of using educational and preventive board games by social work specialists in local communities. *Herald of Taras Shevchenko National University of Lugansk*. Pedagogical sciences. 2018. Vip. No. 1 (315). P. 109 – 114.

8. Popova A.O. Social designing in the local communities of the United States of America. *Bulletin of the Zaporizhzhya National University: a collection of scientific works*. Pedagogical sciences. 2018. Vip. No. 2 (31). P. 11 – 15.

9. Popova A.O., Gnatyuk R.O. System of social support of HIV-infected people in local communities of Estonia. *Herald of Taras Shevchenko National University of Lugansk*. Pedagogical sciences. 2018. Vip. No. 8 (322). P. 175-182.

10. Popova A. Social work with children in local communities in USA and Ukraine. *Nowoczesna edukacja: filozofia, innowacja, doświadczenie*. 2015. Nr 4. P. 61–65

Scientific works certifying the testing of the materials of the dissertation

11. Popova A. A. Social work in local communities of the USA as a resource for continuous training of social workers. *Socio-pedagogical activity: areas of cooperation and interaction: materials I Interregion. correspondence nauch.-practical. internet conf. with international participation*, October 29-31, 2015, Kostroma / comp. T. E. Korovkina; scientific ed. J.A. Zakharov. Kostroma: KSU them. N. A. Nekrasova, 2015, P. 223 – 228.

12. Popova A. A. The system of training social professionals to work in the local community: the experience of the United States, Russia and Ukraine. *Higher school: experience, problems, prospects: materials of the IX International Scientific Practical. Conference*, April 21–22, 2016, Moscow: at 2 pm / scientific. Ed .: V.I. Kazarenkov, M.A. Rushin. Moscow: PFUR, 2016. P. 307 – 311.

13. Popova A.O. Social Worker in the Local Community of the USA. *Abstracts of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference «Social Pedagogue in the Territorial Community»* (27.10.2016, Zaporizhia). P. 71-73.

*Scientific works, which additionally reflect the scientific results of the
dissertation*

14. Popova A. O. Leadership in the community of the United States of America. *Person, family, a society: inter disciplinary approach to the harmonization of interests: monograph* / голов. ред. О. Bilychenko; The Academy of Management and Administration in Opole / Opole : Publishing House Centrum Innowacji i Transferu Technologii oraz Rozwoju Kultury Fizycznej Spolka z o. o., 2016. P. 162-168.

15. Popova A., Liakh T. Scientific approaches of volunteer groups' classification in Europe and United States of America. *Kontynent europejski wobec wyzwań współczesności*. Olsztyn: Lwów-Olsztyn, 2018. C. 61–77.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ У МІСЦЕВИХ ГРОМАДАХ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ.....	27
1.1. Теоретико-методичний аналіз соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки	27
1.2. Становлення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки	45
1.3. Зміст соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америци	73
Висновки до розділу 1.....	98
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ У МІСЦЕВИХ ГРОМАДАХ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ ТА УКРАЇНІ.....	103
2.1. Моделі соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америци.....	103
2.2. Технології соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америци.....	124
2.3. Шляхи впровадження досвіду соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америци в українську практику.....	148
Висновки до розділу 2.....	176
ВИСНОВКИ.....	181
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	186
ДОДАТКИ.....	210

ВСТУП

Актуальність дослідження. Децентралізація влади, політичні та економічні зміни, спрямовані на вдосконалення соціальної політики в Україні та переосмислення ролі різноманітних соціальних інституцій у наданні соціальних послуг дітям, розвиток програм соціального забезпечення різних груп населення в державному та неурядовому секторі привернули увагу до місцевої громади як суб'єкта соціальної роботи.

Нині соціальна робота з дітьми у місцевих громадах України регламентується низкою нормативно-правових актів. Так, у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [27] визначено зміст поняття «громада» та наголошено на соціалізуючій функції місцевої громади, а Закони України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [26] та «Про співробітництво територіальних громад» [30] визначають особливості діяльності місцевих громад у сфері соціальної підтримки населення. У Національному плані дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на 2006 – 2016 роки одним із завдань визначено активізацію громади через залучення її представників до планування змін в інтересах дітей та їхнє впровадження на місцевому рівні. Закони України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» [29], «Про соціальні послуги» [28] визначають дітей як об'єкт соціальної роботи та окреслюють соціальні послуги, які можуть надаватися їм на рівні громади.

Не зважаючи на сучасне законодавче забезпечення соціальної роботи з дітьми на рівні місцевих громад, залишаються актуальними питання недосконалості соціальної роботи з дітьми у місцевій громаді. А саме, у процесі децентралізації, що наразі активно впроваджується в Україні, важливим постає завдання вдосконалення інструментарію, пошук дієвих шляхів здійснення та підвищення рівня ефективності соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах. Є необхідність у збільшенні напрямів такої роботи, розширенні форм, методів і моделей, а також вдосконаленні технологій соціальної роботи з дітьми у місцевій громаді.

Розширення взаємодії України з іншими державами, її курс на побудову демократичного суспільства з високими соціальними стандартами життя актуалізують питання вивчення міжнародного досвіду соціальної роботи, зокрема Сполучених Штатів Америки, де багаторічний досвід організації та активізації місцевих громад втілюється в створенні потужної бази теоретичних і практичних наукових здобутків для забезпечення здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах. Так, це дало змогу створити в провідних університетах Сполучених Штатів Америки Школи соціальної роботи в місцевих громадах. За останнє десятиліття в Сполучених Штатах Америки прийнято низку законодавчих і нормативних актів як загальнонаціональних, так і на рівні окремих штатів, які спрямовані на забезпечення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах.

Вивчення американського досвіду соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, аналіз її особливостей, соціальних програм підтримки дітей, які потребують допомоги, ознайомлення зі специфікою соціальної роботи в різноманітних громадах Сполучених Штатів Америки буде корисним як для української системи соціальної роботи, так і для соціально-педагогічної науки та практики.

Аналіз розвитку соціальної роботи з дітьми в Сполучених Штатах Америки представлено в роботах Дж. Адамс [83], С. Бенкс [90], Дж. Калберт [132], Р. Дж. Комер [125], С. Кубіцького [45], Ф. Поуп [223], К. Тієсдал [247], М. Целих [79].

Особливості соціальної роботи з дітьми в громаді досліджували вчені Л. Байте [182], М. Фетаут [145], П. Фішер [150], М. Фрон [153], М. Ярдлей [153].

Теоретичне обґрунтування сучасних підходів до соціальної роботи в громаді розкрито в працях закордонних авторів: Б. Бернштейн [100], М. Бопп [104], Ж. Глас [160], Дж. Епстейн [143], С. Павлова [33], Д. Сандерс [234], Н. Томпсон [246], Р. Фернандез [149], М. Шепперд [236] та ін.

Соціальну роботу у сфері організації та активізації громади вивчали Г. Брагер [106], Ч. Застрова [263], Ф. Пул [221], А. Твелвтріз [249].

Особливості соціальної роботи в громаді в сфері здоров'язбереження дітей та молоді стали предметом досліджень О. Вакуленко [11], П. Гусака [19], Р. Завадських [264], Н. Зимівець [19], К. Нельсона [205], Д. Сендерса [234], Р. Страссера [239].

Методи та форми роботи соціальних працівників у Сполучених Штатах Америки з дітьми у місцевій громаді досліджували Р. Бенфорд [95], Р. Мідлмен [197], Д. Сноу [95], К. Свік [242], М. Хартфорд [169] та ін.

Окремі аспекти соціальної роботи в громаді були предметом наукових досліджень українських науковців: концептуальні ідеї та моделі соціальної роботи з дітьми в Сполучених Штатах Америки (Т. Алексєєнко) [1]; теоретичні та прикладні аспекти соціальної роботи в громаді (О. Безпалько) [4]; характеристика технологій соціальної та соціально-педагогічної роботи в громаді (Р. Вайнола) [11]; ролі соціального працівника в місцевих громадах (Т. Веретенко) [14]; особливості соціальної роботи з дітьми та молоддю в місцевій громаді (І. Зверєвої) [32]; соціально-педагогічної діяльності з дітьми в громадах (А. Капської) [38]; система соціальної роботи в громаді (К. Іващенко) [36]; особливості організації та активізації громад (Т. Лях) [47]; окремі аспекти теорії та методів соціальної роботи в громаді (Т. Семигіна) [68]; нормативно-правове забезпечення роботи соціального працівника в громаді (Г. Слезанська) [70].

Питання професійної підготовки соціальних працівників до роботи з дітьми та молоддю за кордоном досліджували Л. Віннікова [16], І. Ковчина [40], В. Поліщук [59], В. Тищенко [75].

Зміст соціальної роботи з дітьми та молоддю в зарубіжних країнах розкрито у наукових працях І. Братусь [8], В. Безлюдної [3], Т. Веретенко [13], Е. Данченко [20], О. Загайко [24], Т. Кошманова [44], В. Мачуського [44], О. Попова [62].

Аналіз джерельної бази наукових досліджень дав змогу зробити висновок, що соціальна робота з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки не була предметом окремого наукового пошуку.

Вивчення наукових джерел, нормативно-правових актів, стану соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки та України дало змогу виявити низку суперечностей між:

- потребою у використанні потенціалу місцевої громади як ресурсу для соціальної роботи з дітьми та недостатнім рівнем її організації в місцевих громадах України;

- необхідністю розвитку соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах та її недостатнім теоретичним обґрунтуванням;

- об'єктивною доцільністю імплементації в українську практику досвіду соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки та низьким рівнем його імплементації в діяльності об'єднаних територіальних громад.

Виявлення зазначених суперечностей і недостатня науково-теоретична розробленість цієї проблеми в українській соціально-педагогічній науці, її актуальність для розвитку та вдосконалення форм і методів соціальної роботи в Україні зумовили вибір теми дисертації – **«Соціальна робота з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукову роботу виконано відповідно до наукової теми Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка «Особистість в умовах суспільних трансформацій сучасної України» (державний реєстраційний номер 0116U002960).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 4 від 23 квітня 2015 року) та узгоджена Міжвідомчою радою з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол №6 від 29 вересня 2015 року).

Об'єкт дослідження – соціальна робота з дітьми у місцевих громадах.

Предмет дослідження – генеза соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

Мета дослідження – дослідити зміст, моделі та технології соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки та визначити шляхи впровадження американського досвіду в українську практику.

Відповідно до поставленої мети визначені основні **завдання дослідження**:

1. Розкрити сутність базових понять дослідження.
2. Висвітлити особливості становлення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.
3. Охарактеризувати зміст соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.
4. Висвітлити сутність моделей та технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.
5. Визначити шляхи впровадження досвіду соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки в українську практику.

Відповідно до предмета, мети й завдань наукового пошуку використано комплекс взаємопов'язаних **методів**: загальнонаукові (аналіз, синтез, систематизація, узагальнення філософських, психологічних, соціологічних, педагогічних, історико-педагогічних, соціально-педагогічних досліджень, законодавчої бази, матеріалів періодичних видань) – для обґрунтування вихідних теоретичних положень, формулювання базових понять дослідження; *історико-структурний, конструктивно-генетичний* – з метою виокремлення етапів соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки; *аналітичний* – для визначення змісту, моделей та технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки та визначення можливих шляхів впровадження американського досвіду соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах в українську практику.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять концептуальні підходи: дитиноцентричний, особистісний та діяльнісний, трансформаційний, системний та хронологічний, парадигмальний підходи до аналізу соціально-педагогічних явищ і процесів; концептуальні положення

філософської, психологічної, соціологічної, педагогічної та соціально-педагогічної наук про розвиток особистості; теорії наукового пізнання: теорії соціальної роботи (В. Бочарова, Т. Семигіна [68],); теорії соціально-педагогічної роботи з дітьми (Т. Алексеєнко [1], І. Зверєва [32], Т. Веретенко [13], А. Капська [38], Г. Лактіонова, Л. Міщик, Ж. Петрочко [56], В. Поліщук [61], І. Трубавіна, С. Харченко); теоретичні підходи до вивчення історико-педагогічного процесу (Л. Березівська [6], Н. Дічек [21], Г. Іванюк [], О. Сухомлинська [79]); теорії соціально-виховної роботи (Л. Хоружа [79], Т. Окушко, Н. Чернуха [85]); положення про технологічне забезпечення соціальної роботи (С. Архіпова [3], Р. Вайнола [11], Н. Заверико, Т. Лях); положення про роль середовища в процесі соціалізації дітей та молоді (Е. Еріксон [22], С. Іваненков [34], О. Кононко [42], М. Мід [51], М. Ромм [66]); положення про соціальну роботу в громаді (О. Безпалько [4], С. Гіль, С. Тетерський).

Джерельну базу дослідження складають: нормативно-правові документи Сполучених Штатів Америки та України (закони, постанови, накази, розпорядження уряду); матеріали сучасних українських та зарубіжних досліджень, результати яких викладено у дисертаціях, авторефератах, збірниках наукових праць, матеріалах міжнародних, всеукраїнських конференцій, науковій періодиці та багатотомних серійних виданнях, зокрема в іноземних: «Science, Social Work, Prevention: Finding the Intersections», «Community Social Work and the Learning Circle», «Evaluating a Community-School Model of Social Work Practice» (2008), «Teaching Community Organizing in a BSW Curriculum», «Community Building in Social Justice Work: A Critical Approach», «Social Work Values in Human Services Administration: Implications for Social Work Education», «The community and the Social Worker». Для з'ясування сучасного стану соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки використано електронні інформаційно-освітні ресурси: ERIC, Google Scholar, Scopus, Web of Science.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає в тому, що *вперше* досліджено та висвітлено зміст, моделі та технології соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки; узагальнено та систематизовано теоретичні підходи до розуміння поняття «*громада*»; здійснено класифікацію громад за ознаками (соціальною функцією, характером діяльності, рівнем згуртованості та організованості, тривалістю існування, кількісним складом, спільною ідентичністю, місцем їхнього існування, лобюванням інтересів); обґрунтовано поняття «соціальна робота з дітьми у місцевій громаді» як сукупність цілеспрямованих комплексних дій суб'єктів соціальної роботи, які надають дитині різні види соціальної підтримки на рівні місцевої громади через застосування різноманітних моделей і технологій соціальної роботи; висвітлено фундаментальні принципи соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки (гуманізму; об'єктивності; системності; феміліцентризму; толерантності; позитивного образу громади; соціальної справедливості); визначено та охарактеризовано етапи становлення та розвитку системи соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки в хронологічних межах дослідження: I етап (кінець XVIII – друга половина XIX ст.) – зародження приватної філантропії; II етап (друга половина XIX – початок XX ст.) – становлення соціальної роботи з дітьми в громаді; III етап (початок XX – 30-ті роки XX ст.) – професіоналізація соціальної роботи; IV етап (30-ті рр. XX – кінець 60-х рр. XX ст.) – створення інститутів соціальної підтримки місцевих громад; V етап (початок 70-х рр. XX ст. – дотепер) – розвиток системи соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах; визначено шляхи впровадження соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах України; *уточнено* поняття «місцева громада», «технології соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах»; суб'єкти соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах (церковні громади, благодійні організації, громадські об'єднання, громадські організації, шкільні соціальні працівники, спеціалізовані центри соціальної роботи в місцевих громадах, соціальні працівники, соціальні служби, громадські об'єднання); соціалізуючі

функції місцевої громади (ціннісно-орієнтована, культурологічна, нормативно-правова, соціального контролю, інтегративніста); основні напрями соціальної політики Сполучених Штатів Америки (забезпечення базової фінансової стабільності; захист вразливих верств населення; стимулювання рівності можливостей для громадян); зміст та напрями соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки (соціальна допомога, соціальна реабілітація, соціальне обслуговування та соціальна профілактика, соціальний супровід окремих категорій дітей); провідні моделі соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки (модель «соціальної дії»; модель Чевіза; модель Алінського; модель соціальних мереж; модель Росса; екологічну модель соціальної роботи з дітьми у місцевій громаді; модель об'єднаних зусиль школи та місцевої громади для всебічного розвитку дитини); технології соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах (соціальної профілактики, терапії, корекції, реабілітації; соціального супроводу, проектування; соціально-правового захисту; фандрайзингу, просвітництва, підтримки ініціатив громади та рекламно-інформаційні), що здійснюються відповідно до змістових напрямів соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки; *подальшого розвитку набули* моделі соціальної роботи з дітьми у громадах; напрями соціально-педагогічної роботи з дітьми у місцевих громадах України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні рекомендацій для соціальних працівників, які здійснюють соціальну роботу з дітьми у місцевих громадах; моделі «Забезпечення соціальної роботи з дітьми у громаді»; тренінгової програми з деінституалізації, а саме модуля «Сильна сім'я – сильна громада. Забезпечення стабільності реформи»; моделі «Забезпечення добробуту дітей у місцевій громаді».

Результати дослідження можуть бути використані соціальними працівниками центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, спеціалістами служб у справах дітей із метою розбудови системи соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, спеціалістами в недержавних

громадських організаціях, фахівцями, які працюють в об'єднаних територіальних громадах; закладами вищої освіти у розробленні навчальних дисциплін «Історія та теорія соціальної роботи», «Технології соціальної роботи», «Технології соціальної роботи в зарубіжних країнах», «Організація соціально-педагогічної діяльності з дітьми та молоддю в зарубіжних країнах», «Організація, адміністрування та міжсекторальне партнерство у соціальній роботі», «Спеціалізовані служби та недержавний сектор у соціальній сфері» (для студентів першого (бакалаврського) освітнього рівня), «Технології організації та активізації громад», «Сучасні стратегії надання соціальних послуг», «Сімейно орієнтована соціальна робота» (для студентів другого (магістерського) освітнього рівня) спеціальності «Соціальна робота».

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка про впровадження №28/18 від 26.04.2018), Київського університету імені Бориса Грінченка (акт про впровадження №31-н від 21.05.2018), Київського Інституту бізнесу та технологій (довідка про впровадження №117/18 від 12.06.2018); у практику роботи «Служби у справах дітей та сім'ї» Виконавчого органу Київської міської ради (Київська міська державна адміністрація) (довідка про впровадження №069-1159 від 01.06.2018), Комунального підприємства «Молодіжний центр міжнародного партнерства, позашкільної та неформальної освіти «Освіторіум» Дніпропетровської обласної ради» (довідка про впровадження №9/18-8 від 20.04.2018), Громадської спілки «Національна молодіжна рада України» (довідка про впровадження № 21/05/2018/1 від 21.05.2018), Представництва благодійної організації «Надія та житло для дітей» в Україні (довідка про впровадження №01-04-10 від 24.05.2018), Центру всебічного розвитку дитини «Крапля» (довідка про впровадження № 023/1 від 31.05.2018).

Особистий внесок здобувача. Репрезентовані в дисертації наукові результати отримано автором самостійно. У науковій статті, що подано до списку публікацій за темою дослідження, опублікованої в співавторстві із Т.

Веретенко «Лідерство у соціальній роботі з дітьми у Сполучених Штатах Америки», автором визначено роль соціального працівника як лідера в забезпеченні соціального добробуту дітей у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки. В опублікованій у співавторстві із Т. Лях статті «Європейський досвід підготовки дослідників і практиків із розвитку та організації місцевих громад» здобувачем розкрито провідні тенденції та підходи до підготовки фахівців і дослідників у вищих навчальних закладах Європи з розвитку та організації місцевих громад. У статті «Students standing before the distance learning in institution of higher education», опублікованій у співавторстві з Т. Лях, Т. Спіріною, автором визначені особливості підготовки студентів до соціальної роботи у місцевих громадах засобами інформаційно-комунікаційних технологій. У статті «Досвід використання просвітницько-профілактичних настільних ігор фахівцями із соціальної роботи в місцевих громадах», опублікованій у співавторстві з М. Щеголь, автором узагальнено досвід соціальних працівників із використання просвітницько-профілактичних настільних ігор у процесі соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах. У статті «Система соціального супроводу ВІЛ-інфікованих у місцевих громадах Естонії», опублікованій у співавторстві з Р. Гнатюк, здобувачем здійснено порівняння системи соціального супроводу ВІЛ-інфікованих у місцевих громадах Естонії та Сполучених Штатів Америки.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та практичні результати роботи було представлено в доповідях на науково-практичних конференціях різного рівня: міжнародних – «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (м. Київ, 2015), «Соціально-педагогічна діяльність: сфери співпраці і взаємодії» (м. Кострома, Російська Федерація, 2015), «Аналіз соціального середовища – Робота з громадою – Локальна співпраця» (м. Київ, 2015), «Відкрите освітнє Е-середовище сучасного університету» (м. Київ, 2017), «Refugees in European media» (м. Оберхоф, Федеративна Республіка Німеччина, 2017), «Інклюзія в новій українській школі: виклики сьогодення» (м. Київ, 2017), «New values old values

in Europe – what are our values? For what we are standing for?» (м. Оберхоф, Федеративна Республіка Німеччина, 2017), «Баварсько-українська молодіжна конференція» (м. Обершлайсхайм, Федеративна Республіка Німеччина, 2018); всеукраїнських: «Перші соціально-педагогічні читання імені І.Д. Зверєвої» (м. Київ, 2015), «Шості Сіверянські соціально-психологічні читання» (м. Чернігів, 2015), «Актуальні проблеми соціальної роботи: досвід та перспективи» (м. Кам'янець-Подільський, 2016), «Соціальний педагог у територіальній громаді» (м. Запоріжжя, 2016), «Другі соціально-педагогічні читання імені І.Д. Зверєвої» (м. Київ, 2017), «Соціальне становлення особистості в умовах суспільних трансформацій: наукові підходи та сучасні практики» (м. Київ, 2017), «Дослідження молодих вчених: від ідеї до реалізації» (м. Київ, 2018), «Підлітки в Україні: права, потреби та впровадження загального коментаря №20 у державній політиці» (м. Київ, 2018), «Забезпечення якості вищої освіти: європейські й національні стандарти та індикатори» (м. Старобільськ, 2018), «Непомічені підлітки» (м. Київ, 2019).

Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Інституту людини Київського Університету імені Бориса Грінченка (2014-2018).

Публікації. Основні результати дисертації відображені в 15 публікаціях (із них (9 одноосібні, 6 – у співавторстві), зокрема: 8 – у провідних фахових виданнях України (із них 1 – у електронному науковому виданні, що входить до міжнародних наукометричних баз), 1 – в електронному науковому виданні, що входить до міжнародних наукометричних баз; 1 – в іноземному періодичному виданні, 2 – в іноземному науковому виданні (розділ колективної монографії) у співавторстві, 3 публікації у збірниках науково-практичних конференцій).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі анотації, вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (280 найменувань, із них 182 – іноземною мовою) на 24 сторінках, 7 додатків на 21 сторінці. Дисертація містить 5 таблиць та 5 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 230 сторінок, із них 170 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ У МІСЦЕВИХ ГРОМАДАХ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

1. 1. Теоретико-методичний аналіз соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки

Місцева громада є одним із провідних інститутів суспільства, який пройшов тривалий шлях історичного розвитку. Зміни, які відбуваються в місцевих громадах, трансформують її роль у суспільстві, обумовлюють окремі соціокультурні зрушення загалом. Тому кожна держава зацікавлена в стійкому, стабільному духовному та моральному розвитку місцевих громад. Для сучасного суспільства розуміння громади як виховного інституту має першочергове значення, оскільки саме від неї неабиякою мірою залежить збереження духовних цінностей, об'єднання інтересів населення, підтримка ініціатив. Соціальне становлення особистості відбувається за умови її участі в діяльності різних соціальних інститутів та спільнот, зокрема в такому соціальному утворенні як місцева громада.

Соціальна робота в Сполучених Штатах Америки відводить інституту місцевої громади особливе місце. Це пов'язано, на нашу думку, із радикальними перетвореннями суспільної системи загалом, світогляду людини, економічними та глобальними перетвореннями. Такі перетворення зумовили наявність різних підходів до визначення поняття «громада» в американській науковій думці.

Термін «громада» є досить поширеним в англомовній етимології. Два індоєвропейські корені в слові «community» (спільнота, громада), а саме «kom», що означає «кожен», і «toin», що означає «обмін», об'єднавшись, дали значення «той, що належить усім». Латинське слово «communis» має значення «джерела», тобто місця води, якою користується велика кількість осіб. Отже, первинне значення слова «громада» – це місце, визначене не певним кордоном, а особливостями життя, подібністю чогось [150, с. 56]. Бути в громаді або

спільноті, означає мати щось спільне з іншими людьми. Ця спільність може бути дуже загальною та дотичною всіх аспектів життя особистості або дуже специфічною.

Аналіз різноманітних довідкових [31; 199; 201], наукових [102; 135] та інших інформаційних джерел [45; 71; 127] засвідчує, що сьогодні простежується багато підходів у визначенні сутності поняття «група».

Найбільш ширшим є визначення, наведене в Оксфордському тлумачному словнику А. Хорнбі, де група (community) розглядається як група людей, що об'єднана спільним походженням, расою, соціальним станом, релігійними переконаннями та місцем проживання – районом, населеним пунктом тощо, де розташована низка соціальних інститутів: сім'я, школа, церква, дозвілєві організації [172].

У свою чергу, Р. Воррен визначає термін «група» як організацію соціальних взаємин мешканців певної місцевості, які дають змогу людям брати участь у діяльності, яка необхідна для їхнього виживання та розвитку [255, с. 213]. Надалі, спираючись на розуміння групи як соціальної системи, у своїй роботі «Група Америки» Р. Воррен визначає термін «група» як комбінацію соціальних одиниць і систем, які виконують основні соціальні функції, що мають місцеву релевантність» [255, с. 311].

Утім, зважаючи на сучасний стан розвитку суспільства, на нашу думку, група не є лише певною територією або скупченням мешканців. Так, за твердженням Р. Шеффера група є перетином соціальних, психологічних, побутово-економічних та юридичних інтересів населення, що значно розширює вплив групи, як особливого соціального явища, на життєдіяльність її мешканців [236, с. 28]. Розглядаючи групу з позиції системного підходу, важливо, на нашу думку, знати межі групи, формальні та неформальні організації, які діють у середині, а також систему вертикальних та горизонтальних зв'язків між людьми, групами та організаціями в ній.

Тому, в межах нашого теоретико-методичного аналізу, поняття «група» варто також розглядати, за сукупністю відносин і взаємовідносин між її

членами. Водночас, у дослідженні М. Бретона зазначається, що громада не спрямовує свою діяльність на задоволення індивідуальних потреб своїх членів, або на обов'язковому виконанні якогось завдання. Передусім, громада зосереджена на власному об'єднанні та захисті, на почутті згуртованості, на відчутті причетності до суспільних справ, обов'язку та відповідальності перед іншими людьми [109].

Опираючись на такий підхід до розуміння поняття «громада», М. Бретон визначає, що «громада – це група індивідів, які навчилися чесно спілкуватися один з одним, чиї стосунки йдуть глибше ніж рівень холоднокровних масок, які розвинули в себе почуття обов'язку, щоби разом радіти та сумувати, знаходити задоволення одне в одному, сприяти тому, аби стан іншої особи став їхнім власним станом; загально визнаною метою громади є пошук способів, які допомагають жити із самим собою й з іншими в любові та мирі» [109, с. 23].

Так само й собі, опираючись на цей підхід до розуміння громади, американські дослідники Х. Каргер та Л. Костін наголошують на тому, що громада – це група індивідів або сімей, члени якої поділяють певні цінності, мають спільні інтереси, або користуються послугами тих самих служб та організацій, чи проживають на одній місцевості [129].

Зважаючи на мету та предмет нашої дисертаційної роботи, також варто зазначити ще один підхід до розуміння поняття «громади», як спільноти спроможної до колективних дій. У межах цього підходу, американський дослідник Дж. Паркер ввів поняття «справжньої громади» та дав її характеристику. Учений визначає її як сукупність людей, що живуть разом у такий спосіб, який визнає та підтримує їхню «спільну єдність».

Такими характеристиками є включення кожного індивіда в життя громади, прийняття спільних рішень через досягнення консенсусу, врахування індивідуальних особливостей та сильних сторін кожного члена громади. А в ролі лідера «справжньої громади» за умови відповідності зазначеним характеристикам може бути кожен із членів громади [212, с. 42]. З огляду на різноманітні наукові підходи до визначення поняття «громада», а саме:

системний підхід до розуміння громади, громада як сукупність відносин та взаємовідносин, а також громада як спільнота, спроможна до колективних дій, що були вивчені під час проведеного аналізу, нами було систематизовано та подано у таблиці (табл 1.1).

Таблиця 1.1

Наукові підходи до розуміння поняття «громада»

Автор	Визначення
Системний підхід	
Р. Воррен [255]	Комбінація соціальних одиниць та систем, які виконують основні соціальні функції, що мають місцеву релевантність.
Р. Шеффер [236]	Перетин соціальних, психологічних, побутово-економічних та юридичних інтересів населення.
Громада як сукупність відносин та взаємовідносин	
М. Бретон [109]	Група індивідів, які навчилися чесно спілкуватися один з одним, чиї стосунки йдуть глибше ніж рівень холоднокровних масок, які розвинули в себе почуття обов'язку, щоби разом радіти та сумувати, знаходити задоволення одне в одному, сприяти тому, аби стан іншої особи став їхнім власним станом.
Х. Каргер, Л. Костін [129]	Група індивідів або сімей, члени якої поділяють певні цінності, мають спільні інтереси, або користуються послугами тих самих служб та організацій, чи проживають на одній місцевості.
Громада як спільнота, спроможна до колективних дій	
Дж. Паркер [212]	Сукупність людей, що живуть разом у такий спосіб, який визнає та підтримує їхню «спільну єдність».

Джерело: складено автором самостійно

Отже, базуючись на поглядах американських науковців, щодо визначення поняття «громада», можемо зробити висновок, про те, що єдиного підходу до визначення терміну «громада» в науковій літературі Сполучених Штатів Америки немає. Тому пропонуємо, узагальнюючи проведений аналіз, визначити термін «громада» як *соціальну групу, члени якої мають спільне місце проживання та соціокультурні ознаки, сукупність відносин і взаємовідносин*

та здатні до спільних дій із метою задоволення власних потреб чи розв'язання проблем.

Зважаючи на власний комплексний підхід до розуміння громади, а також на погляди Дж. Босс [105], яка стверджує, що громада завжди є своєрідною соціологічною конструкцією, яка має різні форми, розміри, місцезнаходження, а також, переважно, в особливий спосіб структурована, у межах проведення теоретико-методичного аналізу, варто звернути увагу на характеристики та відповідні класифікації громад, які існують в американській науковій думці.

У дослідженнях науковців Сполучених Штатів Америки знаходимо кілька підходів до класифікації видів громади: «часткова громада», що формується на основі згуртування індивідів зі специфічними особистими інтересами. У ній об'єднуючим чинником є задоволення індивідуальних інтересів. Водночас громада відіграє роль своєрідного інструмента для задоволення та утвердження цих інтересів. Індивіди мають право обирати громаду, членами якої вони б хотіли бути [148]. Саме вид «часткової громади» лежить в основі громад за інтересами; другий вид громади базується на концепції Мак-Айвера, яку він виклав у праці «Громада» (1917). В основі цього виду громади – прагнення загального добробуту та задоволення інтересів усіх, причетних до неї. Характерним для такого виду є елемент суб'єктності, тобто здатності до самостійного або автономного відтворення на власній соціокультурній основі різних способів, форм та засобів соціальної активності, спрямованої на задоволення потреб її мешканців [197, с. 108]. Такий вид громади є характерним для етнічних, релігійних і місцевих громад.

Варто зазначити, що в сучасній американській теорії соціальної роботи досі немає єдиного підходу до класифікації громад як соціального інституту. Проте в частині наукових робіт [105; 145; 208; 223], проаналізованих в межах нашої дисертаційної роботи, використовувався поділ громад на три види:

– *територіальні громади*, об'єднані за принципом місця їхнього існування: міські, сільські, громади передмістя, регіональні громади, нації чи

населення всієї планети загалом. Також ці громади мають назву – місцеві громади [145; 208];

– *громади за інтересами* або *громади зі спільною ідентичністю* – субкультури, етнічні групи, релігійні комуни, багатокультурні або плюралістичні цивілізації або члени суспільства, що вважають себе громадянами світу. У цю категорію включені громади, які ідентифікують себе за певною ознакою, наприклад, інваліди або люди з певним видом захворювання, люди похилого віку [105];

– *організаційні спільноти в громадах*, до такого виду належать громади, що організовані неформально у межах: сімейних або мережевих гільдій та асоціацій, а також більш офіційно об'єднаних громад, структур прийняття політичних рішень, економічних підприємств або професійних асоціацій на локальному, регіональному, національному або міжнародному рівнях [223].

Окрім зазначених підходів до поділу громад, є й інша класифікація громад, згідно з якою М. Доель та П. Марш, виокремлюють резидентні (географічні), ідентифікаційні (професійні, молодіжні, жіночі, релігійні тощо) громади та громади за інтересами [138, с. 167]. У межах резидентної громади люди взаємодіють один з одним часто лише випадково. Основною спільною ознакою цих громад є те, що вони утворені за місцем проживання. В ідентифікаційних громадах, на відміну від резидентних, формується певна система взаємозв'язків між людьми, яка ґрунтується на значущих для них спільних цінностях чи характеристиках, а проживання людей на різних територіях може не відігравати суттєвої ролі для функціонування таких громад. Громади за інтересами найчастіше складаються з груп людей, яких об'єднує стурбованість із приводу певної проблеми. Такими громадами може бути об'єднання батьків дітей з інвалідністю, молодих матерів, група самопомоги ВІЛ-інфікованих людей тощо [138].

Також, такі науковці як К. Блексток [102], К. Крісман [131] та М. Шерраден [238] класифікують громади за певними формальними ознаками: кількісним складом (від невеликих соціальних груп до суспільства

загалом) [102]; тривалістю існування (від кількох днів до століть) [238]; об'єднувальним критерієм (спільність інтересів, символів, цінностей, які сповідуються їхніми членами) [131]; рівнем згуртованості та організованості (від неформальних груп до об'єднань і партій зі своїми статутами та програмами) [131]; характером діяльності (просуспільної чи антисуспільної, пасивно-споглядальної чи активно-перетворювальної, спонтанної чи цілеспрямованої тощо) [238].

Науковець К. Хеллер [173] зазначає, що будь-якій громаді властиві такі характеристики: спільна ситуація (члени громади мають спільні ознаки, що пов'язують їх одне з одним: місце проживання (резиденти та нерезиденти місцевої громади, клас, етнічність, релігія та ін.); мережа взаємовідносин (у громадах реалізуються різноманітні відносини; громади необмежені одним видом діяльності – роботою, політикою або спортом); колективна дія (члени громади усвідомлюють спільний інтерес, здатність до організації колективної дії); сформована ідентичність (людина в громаді здобуває громадську ідентичність, яку супроводжує певна емоційна відповідальність, почуття належності до більшої одиниці, лояльність щодо цієї особи) [68, с. 255].

Досліджуючи особливості функціонування громад у Сполучених Штатах Америки, Р. Воррен першим використав для їхньої класифікації системний підхід. Він зазначав, що до вивчення громад треба підходити з п'яти різних поглядів, беручи за основу один із них: структурний (політико-правовий погляд на громаду); соціально-психологічний (культурні зв'язки, цінності, взаємини); люди та територія (екологічний або демографічний погляд на громаду); процеси діяльності (підхід на основі аналізу різних видів діяльності в громаді); функціонування соціальної системи (розгляд громади як такої, що виконує функції відтворення та споживання, процесів соціалізації, соціального контролю, взаємодопомоги тощо) [255, с. 213].

Отже, дослідник запропонував та визначив п'ять соціальних функцій місцевої громади, які мають релевантність місцевості: функція виробництва,

функція розподілу та споживання, функція соціалізації особистості, функція соціального контролю, функція соціальної участі та взаємодопомоги.

Варто зазначити, що є соціологічні підходи, за яких громаду розглядають як локальну соціальну систему, що складається із сукупності елементів, які, перебуваючи у певних зв'язках і взаємовідносинах, утворюють загальне ціле та здатні змінювати свою структуру [184, с. 192]. Розглядаючи громаду саме з таких позицій, М. Стейсі зазначає, що однією із суттєвих характеристик громади є наявність у її складі взаємопов'язаних соціальних установ, що охоплюють усі аспекти соціального життя (сімейного, релігійного, правового тощо), що існують у певній географічній місцевості [113, с. 64].

Проте американський теоретик Дж. Пауль зазначає, що спроби класифікації явища «громада» та стосунків у громадах мають низку проблем: спільна схильність створювати враження, що певна громада може бути визначена зважаючи на різноманітні її характеристики; спроби класифікувати, зазвичай, уніфікують сучасні та традиційні громади; класифікації приймають такі соціологічні категорії, як етнічність чи раса, забуваючи, що різні етнічно визначені особи проживають у різноманітних спільнотах – міських, громадах за інтересами, різноманітних діаспорах тощо [220].

Отже, результати аналізу наукових підходів американських досліджень до класифікації громад представлено у таблиці (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Класифікація громад у Сполучених Штатах Америки

Класифікаційна ознака	Характеристика	Дослідник
За соціальною функцією	<ul style="list-style-type: none"> - Виробництва - Розподілу та споживання - Соціалізації особистості - Соціального контролю - Соціальної участі та взаємодопомоги 	Р. Воррен [255]

Продовження табл.1.2.

За характером діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - просуспільні - антисуспільні - пасивно-споглядальні - активно-перетворювальні - цілеспрямовані 	М. Шерраден [238]
За рівнем згуртованості та організованості	<ul style="list-style-type: none"> - неформальна група - формальні об'єднання (зі статутом та програмою) - партії (зі статутом та програмою) 	К. Крісман [131]
За тривалістю існування	<ul style="list-style-type: none"> - об'єднані на короткий термін (від кількох днів) - об'єднані на визначений період (для реалізації проекту, або певної дії) - об'єднані на довгий термін (від кількох років до століть) 	М. Шерраден [238]
За кількісним складом	<ul style="list-style-type: none"> - від невеликої соціальної групи до суспільства загалом (залежно від демографічного складу громади) 	К. Блексток [102]
За спільною ідентичністю	<ul style="list-style-type: none"> - Професійні - Молодіжні - Жіночі - Релігійні 	М. Доель та П. Марш [138]
	<ul style="list-style-type: none"> - Субкультури - Етнічні групи - Релігійні комуни - Багатокультурні члени суспільства 	К. Хеллер [173]
За принципом місця їхнього існування	<ul style="list-style-type: none"> - Міські - Сільські - Громади передмістя - Регіональні 	П. Ельвальт [145]
За принципами лобіювання інтересів	<p>Необхідність задоволення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Особистих інтересів - Специфічних особистих інтересів - Інтересів усіх мешканців 	М. Стейсі [113]

Джерело: складено автором самостійно

Проаналізувавши американські наукові підходи до класифікації громад, можемо стверджувати, що громада охоплює своїм змістом конкретних людей, місця, а також конкретний досвід, соціальні відносини, що виникають між мешканцями спільної території та спільне прагнення соціального добробуту.

З огляду на проведений аналіз, зазначимо, що у Сполучених Штатах Америки громади є, насамперед, результатом різноманітних інтересів людей та

форм їхнього задоволення, які можуть бути пов'язані як із місцем їхнього проживання, так і з вирішенням певної проблеми чи потреби. Тому, керуючись власними інтересами, особа може входити одночасно до різних громад.

Проте, маємо зважати на те, що в сучасній практиці соціальна робота з дітьми як вид професійної діяльності з реалізації соціальної політики переважно здійснюється в умовах місцевих громад Сполучених Штатів Америки як певного соціального середовища, ми вважаємо за необхідне, звернути увагу на підходи до визначення місцевої громади в американських дослідженнях.

На нашу думку, розглядаючи місцеву громаду як певне соціальне середовище варто звернути увагу на низку соціалізуючих функцій громади, що є провідними в процесі соціального становлення дітей, засвоєння та відтворення ними соціального досвіду здійснюється в процесі виховання та навчання дитини саме за підтримки місцевих громад.

Таким чином, досліджуючи праці провідних американських спеціалістів, О. Безпалько, визначила основні соціалізуючі функції місцевих громад:

1. Ціннісно-орієнтована функція, що забезпечує прийняття членом громади суспільних цінностей, на основі яких формується особистісна система цінностей;

2. Культурологічна функція, яка передбачає формування особистісної культури на основі практичного й вибіркового засвоєння кожним членом громади соціокультурних традицій спільноти;

3. Нормативно-правова функція, що ґрунтується на закріпленні в поведінці особистості соціальних норм та схвалених спільнотою прикладів наслідування;

4. Функція соціального контролю, сутність якої полягає у виробленні системи групових реакцій на поведінку члена громади в якості санкцій (покарання чи заохочення), адекватних соціальним цінностям суспільства;

5. Інтегративна функція, мета якої – згуртувати людей за допомогою опанування ними моделей поведінки, основою яких є усвідомлення потреб

та повага прав інших людей, об'єднання їхніх зусиль для суспільно корисної діяльності [4, с. 78].

На нашу думку, опираючись саме на втілення цих соціалізуючих функцій громади, задовольняючи потреби дітей у соціальному становленні їхньої особистості, варто звернути увагу саме на місцеві громади Сполучених Штатах Америки, як специфічне соціальне середовище.

Виконуючи вищезазначені соціалізуючі функції місцева громада, за твердженням американського соціолога Р. Шеффера, означає групу людей у природному навколишньому середовищі з географічними, політичними й соціальними кордонами та досить розвинутим спілкуванням один з одним. Таке спілкування може бути не завжди активним, але воно має бути явним. Люди або групи взаємодіють на певній території для досягнення спільних цілей [225].

У педагогічній науковій думці Сполучених Штатів Америки, місцева громада визначається Ф. Хантером як спільнота людей, що проживають на певній території та поєднані специфічними зв'язками: економічними, культурними, соціальними, а також усвідомлюють себе як певну цілісність [175, с. 218].

Роблячи опертя на наукові погляди американських педагогів та соціологів, в теорії та практиці соціальної роботи Сполучених Штатів Америки, використовується поняття «*місцева громада*», яке поєднує в собі підходи до визначення обох вищезазначених науковців. Так, на думку Ф. Фелліна, місцева громада – спільнота людей, які мають соціальні, економічні зв'язки та проживають на спільній визначеній території [241, с. 49]. На нашу думку, це поняття є найбільш релевантним до реалій соціальної роботи в Україні, тому надалі в нашій дисертаційній роботі будемо брати його за основу.

Подальше вивчення особливостей соціальних проблем і потреб дітей у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, з одного боку, сприятиме уніфікації напрямів соціальної роботи в місцевій громаді (соціальна профілактика негативних явищ, соціальна підтримка дітей, що залишилися без батьківського піклування, формування здорового способу життя неповнолітніх

тощо), а, з іншого, дасть змогу врахувати місцеві умови, соціальні запити конкретних місцевих громад, що, так само вимагає диференціації та індивідуалізації видів соціальної роботи та особливостей надання соціальних послуг у межах різних місцевих громад.

Особливості здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки впродовж останніх десятиліть є предметом наукового інтересу провідних закордонних психологів, соціологів і педагогів.

Так, над методами та формами соціальної роботи з дітьми працювали А. Глегхорн (2015) [123], М. Хартфорд (2013) [169], Р. Мідлмен (2016) [197], Дж. Мідглей (1973) [198], Л. Шульмен (2014) [238], Дж. Вуд (2015) [262]. У своїх працях вищеперелічені науковці виділяють методи індивідуальної та групової роботи, роботи з дітьми в місцевих громадах, вуличний метод соціальної роботи. На думку науковців, зміст методів і форм полягає у вирішенні та запобіганні появі проблем із метою надання підтримки особистості дитини.

Співпрацю місцевих громад та закладів освіти розглядали Р. Ангіано (2013) [86], Дж. Епстейн (2012) [143], Д. Коріган (2015) [190], О. Молез (2008) [201], С. Свеп (2015) [241], Д. Шепперд (2013) [236], С. Хорд (2014) [166]. Вони акцентували увагу на тісній співпраці закладів освіти та місцевих громад у Сполучених Штатах Америки, яка полягає в тому, що заклади освіти розробляють різноманітні програми, спрямовані на залучення зацікавлених членів місцевих громад і батьків у навчальний та виховний процес дітей. Ці програми включають семінари для батьків, під час проведення яких розглядаються проблеми рольової, громадянської, політичної, академічної соціалізації дітей тощо.

У працях науковців Ф. Пул (1985) [221], Дж. Адамс (2000) [84], Дж. Калберт (2009) [229], Л. Костін (1978) [129], використовується термін «шкільна соціальна робота». Вони наголошують, що школа – одна із найважливіших соціальних установ, де здійснюється соціальна робота. Соціальна робота в Сполучених Штатах Америки є невід’ємним складником

шкільного обслуговування, а завдання соціального працівника визначається як обов'язок спостерігати та аналізувати стиль поведінки дитини в школі, соціальне середовище однолітків, а також позашкільне життя дитини.

Функції, ролі, обов'язки та особливості роботи соціальних працівників із дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки вивчали Р. Констебль (2018) [127], К. Нельсон (2008) [205], І. Седлер (2010) [189], Дж. Шаффер (2008) [181]. У їхніх працях зазначається, що в американських школах працюють соціальні працівники, які разом з учителями, батьками та за підтримки місцевих громад сприяють розвитку та соціалізації дітей, виконуючи завдання, пов'язані з їхнім вихованням, а також допомозі з розв'язанням сімейних проблем. У Сполучених Штатах Америки в кожному закладі освіти впроваджується модель шкільного консультування, яка націлена на створення соціальних програм підтримки, які спрямовані на сім'ї з дітьми (консультативні програми є невід'ємною частиною освітнього процесу в США) та громадські сімейні центри, у яких за необхідності батьки учнів можуть одержати необхідну допомогу, поради або інформацію про те, чим займаються діти в школі.

Отже, проаналізувавши основні напрями американських наукових досліджень соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, важливими в контексті нашого дослідження, ми вважаємо, є праці українських науковців, присвячені різним напрямом соціальної роботи з дітьми у Сполучених Штатах Америки.

Так, у науковій роботі Ю. Олифіренко, поряд з аналізом системи освіти Сполучених Штатів Америки наголошується, що наразі кожна школа в Сполучених Штатах Америки має соціального працівника. Як зазначають дослідники, цей напрям соціальної роботи зосереджує свою увагу на успішній адаптації дитини до шкільного середовища, координації дій сім'ї та місцевої громади для вдалої соціалізації дитини в цілому. Водночас автори зауважують, що в Сполучених Штатах Америки соціальна робота в місцевих громадах надається через систему дитячих об'єднань (загального та спеціального типу). Так, у дослідженні визначено, що, окрім державних служб, є приватні

організації, які надають підтримку та захищають права та інтереси дітей, наприклад, «Дитяче бюро», «Служба захисту дітей» тощо [55, с. 49].

Історико-педагогічний аспект становлення соціальної роботи та професійної підготовки соціальних працівників у Сполучених Штатах Америки розглянула М. Целих. Авторка виокремлює особистісно-орієнтований педагогічний компонент соціальної роботи в Сполучених Штатах Америки. Цей компонент був властивий соціальній роботі Сполучених Штатів Америки з моменту її виникнення та полягав у виховному впливі фахівця на клієнта під час перебігу професійної соціальної допомоги. Особистісно-орієнтований педагогічний компонент видозмінювався паралельно з розвитком соціальної роботи як професії, поступово набуваючи демократичних і гуманістичних рис. Згодом він трансформувався з форми авторитарного контролю в модель професійних взаємин, що ґрунтуються на гуманістичному партнерстві соціального працівника і клієнта, спонукаючи останнього до самопізнання, адаптації, надбанні нових особистих якостей, необхідних для успішної життєдіяльності [80, с. 153–155]. М. Целих зазначає, що педагогічний компонент є важливим компонентом організації професійної соціальної роботи, яка проводиться американськими соціальними працівниками, зокрема в роботі з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

У дослідженні С. Кубітського «Зарубіжний досвід соціальної роботи», зазначається, що в Сполучених Штатах Америки, поширеним явищем є Громадські центри сімейного виховання та сімейної консультації. Робота в цих центрах має переважно психолого-педагогічний характер, а їхня основна мета – допомогти сім'ям чи подружжю, у яких проблеми у взаємовідносинах призвели до погіршення стосунків між дітьми та батьками. Автор дослідження зазначає, що, починаючи з 20-х р.р. ХХ століття, поряд із поняттям «соціальне забезпечення» почали застосовувати й поняття «соціальна робота». Згодом, з'явилося таке поняття як «система соціального забезпечення», яке означало сукупність програм та агентств, а поняття «система соціальної роботи» – діяльність цих інституцій [45, с. 60].

Суттєвий внесок у дослідження системи соціальної роботи Сполучених Штатів Америки зробив О. Мурашкевич. Так, він виокремив певні принципи, на основі яких будуються соціальні програми в Сполучених Штатах Америки. Серед них: періодичне оновлення змісту програм соціальної роботи, гнучкість, універсальність, критичність в оцінюванні змісту програм, виокремлення обов'язкового і варіативного компонентів у програмах та соціальних проектах, скоординованість дій усіх суб'єктів соціальної роботи, обов'язкове залучення дітей у різні види соціальної практики, впровадження ідеї партисипативності, яка характеризується інтерактивним спілкуванням усіх зацікавлених осіб із питання визначення цілей, змісту, форм і засобів організації соціальної роботи та використовує неформальні шляхи залучення дітей та їхніх батьків до прийняття рішень [52, с. 79].

Дослідник К. Іващенко зазначає, що особливою рисою системи соціальної роботи з дітьми у Сполучених Штатах Америки є домінуюча кількість асоціативних організацій у її структурі, які мають підтримку від державних організацій. Наразі, в Сполучених Штатах Америки в системі соціальної роботи працює велика кількість приватних агентств та широко поширена практика платних послуг. Поруч із соціальними закладами, які обслуговують непрацездатних осіб, на платній основі функціонують служби, що допомагають дітям здобути освіту, здійснюють реабілітацію дітей, що стали жертвами будь-якого з видів насильства тощо. Невід'ємною особливістю американської системи соціальної роботи з дітьми є її децентралізація. Процес децентралізації системи соціальної роботи в Сполучених Штатах Америки має на меті здійснення низки соціальних програм на основі паритетного принципу їхнього фінансування федеральним центром, органами влади окремих штатів та муніципальними органами місцевої влади [36, с. 209–218].

У праці Т. Веретенко «Лідерство в місцевих громадах» визначено, що соціальна робота з дітьми у Сполучених Штатах Америки є цілісною та інтегрованою в систему соціальної роботи в місцевих громадах; відзначається розгалуженою мережею соціальних агентств, готових прийти на допомогу

сім'ям різного типу в ситуації кризи. Це зумовлено тим, що Сполучені Штати Америки, перебуваючи в стадії розвиненого капіталізму, були вимушені приділяти увагу вирішенню соціально-психологічних і соціально-економічних проблем особи й сім'ї, тому в державі вже склалася теоретична база, що поєднує наукові знання з багаторічним практичним досвідом у цій галузі [14].

Дослідження В. Безлюдної «Система соціальної роботи з сім'єю в США» засвідчує, що ефективне функціонування системи соціальної роботи із сім'ями в Сполучених Штатах Америки можлива лише за умови партнерства школи, сім'ї та місцевої громади. Так, під час здійснення шкільним соціальним працівником своїх функційних обов'язків, основними завданнями є: налагодження взаємодії між школою, батьками та місцевою громадою [3]. Так само, це висновки цього дослідження вказують на ефективність здійснення соціальної роботи з дітьми не лише в сімейному колі, а в місцевій громаді загалом.

Науковець З. Бондаренко в дослідженні «Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу» зазначає, що соціальна робота в Сполучених Штатах Америки спрямована на підвищення добробуту суспільства, має свої напрями й форми безкорисливої роботи, які доцільно реалізовувати в процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності [6].

У праці В. Тищенко «Професійна підготовка соціальних працівників у вищих навчальних закладах Сполучених Штатів Америки та України: спільність і відмінності», проаналізовано кадрове забезпечення системи соціальної роботи в навчальних закладах Сполучених Штатів Америки. Автор зазначає, що в Сполучених Штатах Америки спостерігається посилення ролі держави в соціальній сфері, що пов'язано як з характером, так і масштабністю соціальних проблем, які доводиться розв'язувати американському суспільству, американські дослідники прогнозують істотне збільшення кількості професійних соціальних працівників у найближчій час. Також, передбачається

різноманітна участь місцевих громад у вирішенні соціальних проблем сімей та дітей. Зазначається неабиякий кількісний розвиток агентств та організацій у конкретних місцевих громадах та більш активне залучення отримувачів послуг до організації надання соціальних послуг [75].

У дослідженні Л. Віннікової «Система підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах США» зазначається, що характерною ознакою соціальної роботи в Сполучених Штатах Америки є її спрямованість на надання допомоги окремій людині, групі людей, зокрема й місцевій громаді, щоби покращити або відновити їхні можливості до функціонування в суспільстві [16, с. 37]. У своїй роботі автор виокремлює такі галузі практики соціальних працівників, які спрямовані на американську місцеву громаду: «Діти та молодь у сім'ях та суспільстві», яка готує студентів до роботи в установах, що надають послуги дітям, підліткам та членам їхніх сімей; «Люди похилого віку в сім'ях та суспільстві» – готує студентів до роботи в установах, що обслуговують літніх людей та їхні сім'ї [16, с. 134].

Близькі підходи до зазначених у дослідженні Л. Віннікової розкриваються в праці В. Поліщук «Підготовка фахівців соціальної роботи вищої кваліфікації в США». У ній зазначається, що підготовку соціальних працівників у Сполучених Штатах Америки здійснюють школи соціальної роботи, коледжі та університети. Їхні програми передбачають три рівні підготовки: ступінь бакалавра, магістра та доктора соціальної роботи. Упродовж останніх років у Сполучених Штатах Америки спостерігається зростання кількості не лише традиційних програм підготовки фахівців, але і програм інноваційного типу, які пропонують навчання з використанням технологій дистанційного навчання. Поширеними спеціалізаціями на рівні магістратури є робота з окремими індивідами, сім'ями та групами. Таку спеціалізацію ще називають безпосередньою практикою або втручанням на мікрорівні [31, с. 217–220].

У дисертації І. Братусь «Соціально-педагогічна робота з юними матерями у США та Великій Британії» дослідила, що в Сполучених Штатах Америки в

місцевих громадах на базі шкіл функціонують просвітницькі програми, а також подібні програми є в сімейних службах, церквах, медичних установах, громадських організаціях. Неповнолітні матері мають змогу одержати інформацію про різноманітні види допомоги, зокрема про соціальні виплати, освітні програми, а також консультативні послуги завдяки функціонуванню системи цих просвітницьких програм [8,с. 74].

Отже, проаналізувавши наукові погляди американських та українських вчених на особливості соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки зазначимо, що в американській практиці соціальна робота з дітьми здійснюється в тісній співпраці школи, сім'ї та місцевої громади. У проаналізованих нами дослідженнях соціальна робота з дітьми пов'язана з діяльністю створених в місцевих громадах спеціальних агенціях, організаціях і центрах, що сприяє успішному процесі соціалізації дітей до життя в соціумі.

Також, проаналізувавши праці Л. Віннікової [16], Р. Констебля [127], В. Поліщук [31], І. Седлера [189], В. Тименко [75], Дж. Шаффера [181] зазначимо, що особливого значення для здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки є професійна підготовка соціальних працівників до роботи в місцевих громадах. У дослідженнях визначається, що соціальна робота з дітьми у місцевих громадах, що здійснюється професійними соціальними працівниками, сприяє розвитку та соціалізації дітей, виконуючи завдання, пов'язані з їхнім вихованням.

Ґрунтуючись на дослідженнях системи соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах американських науковців (Дж. Вуда [263], Р. Мідлмена [198], Дж. Пауля [212]), можемо стверджувати, що соціальні працівники в Сполучених Штатах Америки здійснюють свою професійну діяльність з огляду на місцеві умови, соціальні запити конкретних громад. В окреслених нами наукових працях провідних українських вчених (Л. Віннікової [16], В. Поліщук [31], В. Тименко [75]) визначено, що зважаючи на різноманітні напрями соціальної

роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки професійна підготовка спеціалістів здійснюється диференційовано та відповідно до потреб груп клієнтів, яким надаються соціальні послуги в місцевій громаді.

Нами виокремлено різні підходи до тлумачення поняття «громада». На підставі теоретико-методичного аналізу праць американських науковців з'ясовано, що в американській системі соціальної роботи немає усталеної класифікації громад, побудованої на єдиних критеріях та ознаках. Аналізуючи провідні дослідження нами було окреслено основні види громад у Сполучених Штатах Америки, які визначають американські науковці, а саме місцеві громади, громади за інтересами та організаційні громади.

Оскільки, досліджуючи праці американських та українських учених нами було визначено, що соціальна робота з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки здійснюється в спеціалізованих службах, завдяки широкому спектру напрямів, програм та моделей діяльності соціальних працівників, що мають відповідну професійну підготовку для здійснення своїх функційних обов'язків у місцевих громадах. Як висновок, можемо стверджувати, що такий підхід до організації соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки складався та формувався у відповідний механізм впродовж певного періоду, варто було б охарактеризувати етапи зародження та становлення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

Тому, вважаємо за необхідне розглянути генезу соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки для визначення етапів формування відповідних напрямів і змісту професійної соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

1. 2. Становлення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки

Соціальна робота з дітьми у місцевих громадах має своє місце в генезі становлення системи соціальної роботи Сполучених Штатів Америки.

Становлення соціальної роботи у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, якою вона є на сучасному етапі розвитку та проаналізована нами у підрозділі 1.1., відбувалось у процесі історичного розвитку американського суспільства та формування системи соціальної роботи Сполучених Штатів Америки.

У праці Л. Домінеллі, зазначається, що ранні спроби організації роботи з дітьми у громаді Сполучених Штатів Америки, що датуються початком ХІХ століття, були результатом серйозних проблем із безробіттям і бідністю, з якими стикнулись американські громади. Так, почала створюватись велика кількість організацій та соціальних установ для надання підтримки спільнот. Але постало питання про координацію зусиль та подолання дублювання в наданні послуг, які можуть надавати спільноти [139].

Варто зазначити, що, у зв'язку з неоднорідністю американських громад ХV століття, підходи до розуміння соціального добробуту дітей різнилися між собою. Здебільшого їхній зміст визначався ідеологічним та релігійним баченням засновників цих громад. У деяких із них виникли деспотичні авторитарні режими, які загалом віддзеркалювалися в поглядах на виховання дітей. Наприклад, згідно з колоніальним законом прийнятим у 1628 році в Масачусетсі, «невиховані» діти, які проявляли неслухняність щодо своїх батьків могли бути засуджені до смертної кари. Діти переважно вважались власністю своїх батьків, майже не мали власних прав і були не захищені від жорстокого поводження [215, с.78].

На кожному етапі свого розвитку суспільство виконує певні функції, надаючи підтримку людям, які потребують допомоги. Способи реалізації цих функцій поступово змінювалися в процесі загального суспільного розвитку. Від зародження сучасного суспільства ці функції реалізовувалися через інститут сім'ї та систему родинних зв'язків. З плином часу ці соціальні інститути змінювались: спочатку свої обов'язки вони передавали іншим соціальним інститутам – церкві, релігійним чи професійним об'єднанням; потім приватним благодійним організаціям; і, нарешті, цілу низку обов'язків почала виконувати

держава. Водночас американська держава, як інститут організації суспільного життя, намагалася виробити свої підходи до розбудови власної системи соціальної роботи з місцевими громадами. Проте треба зауважити, що процес розвитку соціальної роботи з місцевими громадами розпочався ще задовго до того, як Сполучені Штати Америки об'єднались у єдину державу.

Становлення суспільної допомоги часто пов'язують із християнськими традиціями, які ґрунтуються на переконанні, що світ тримається на добрих справах. Тому, на нашу думку, одна з основ соціальної роботи з дітьми у Сполучених Штатах Америки полягає саме в усталенні та утвердженні християнських традицій в американському суспільстві. На чому б не базувалася соціальна робота (на релігійних переконаннях або на принципах гуманізму), основна її мета – надання допомоги тим, хто її потребує [204].

Автори американської енциклопедії соціальної роботи зародження соціальної роботи в місцевих громадах у Сполучених Штатах Америки історично пов'язують із соціальними рухами, які розвивалися на перехресті століть. Спочатку вона являла собою рух за соціальну справедливість, расове рівноправ'я, захист прав дітей, жінок та етнічних меншин. Американські дослідники також пов'язують становлення соціальної роботи з дітьми у громаді з укоріненням християнських традицій, які ґрунтуються на переконанні, що світ тримається на добрих справах. Саме засновані християнськими громадами будинки для бідних та тих, які потребують допомоги: сімей та дітей, інвалідів, вимушених переселенців стали першими організаціями соціального захисту та підтримки населення Сполучених Штатів Америки [174].

З другої половини XVI ст. та першій половині XVII ст. при церквах почали створювати школи, де діти з бідних сімей могли безоплатно навчатися письма, лічби, а також здобували основи знань із християнської релігії. Водночас у Північній Америці почали створюватися протестантські церковно-приходські громади з розвинутою системою взаємодопомоги та суспільної підтримки. Така підтримка включала в себе різноманітні форми, як розселення бідних у сім'ї

сусідів при компенсаційних сніданках із боку місцевої громади, надання нужденним коштом церкви медичної допомоги тощо [217, с. 64–87].

Наприкінці XVIII ст. у Сполучених Штатах Америки відбувається зміна підходу до розуміння допомоги, що зумовлена такими явищами, як Велике пробудження, американська революція та ухвалення Декларації незалежності. Основу нової ідеології склали поняття свободи совісті, релігійної незалежності, гуманних відносин у суспільстві. Перша поправка до Федеральної конституції, що була ратифікована в 1789 р., надавала релігійним громадам право започатковувати благодійні агентства. Релігійні та інші добровільні агентства створювалися коштом приватних пожертвувань та не оподатковувалися [250, с. 97].

Досі в наукових працях ведеться дискусія щодо моменту зародження системи соціальної роботи в Сполучених Штатах Америки, а також не визначений чіткий момент її виникнення. Тому, на нашу думку, соціальна робота сягає своїм корінням ще на кінець XVIII століття, коли в 1783 році Сполучені Штати Америки були об'єднані в єдину державу й розпочали процес створення демократичної громадянської держави. Разом зі створенням держави сформувалися та стали окресленими зародки соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, які ми об'єднали в п'ять етапів.

Класифікацію етапів ми здійснювали керуючись такими критеріями: проведення соціальних реформ; інституалізація соціальної роботи з дітьми; нормативне забезпечення соціальної роботи в місцевих громадах США.

1 етап – (кінець XVIII ст. – друга полов. XIX ст.) – приватної філантропії, коли шотландський проповідник Т. Чальмерз, взявши на себе відповідальність з догляду за нужденними Глазго (*Glasgow*), заснував систему волонтерства (*system of volunteers*), щоб допомогти бідним людям. Волонтери зустрічалися з людьми, які потребували допомоги, підтримували їх і підбадьорювали. На нашу думку, система волонтерства є тим паростком, з якого сформувалась система соціальної роботи в Сполучених Штатах Америки, адже в 1843 році ідеї

Чальмерза будуть застосовані американцем Р. Хартлі який, використавши досвід попередника, відкриє Нью-Йорську Асоціацію для поліпшення умов життя бідних (New York Association for Improving the Condition of the Poor). Згодом такі асоціації з'являться і в багатьох інших містах Сполучених Штатів Америки [118].

Зауважимо, що на початку XIX століття соціальна робота в Сполучених Штатах Америки розвивалася так само, як і в інших розвинених країнах, складалася з таких само елементів, що і в європейських країнах. Це були агентства, організовані і фінансовані переважно з місцевого бюджету. Державні організації готові були надавати певну допомогу тим, хто її потребував, уникаючи водночас надання грошових субсидій.

Більшість дослідників генези соціальної роботи вважають, що саме в цей період у США почав активно розвиватися філантропічний рух, в руслі якого були здійснені спроби здолати суперечності між вимогами християнського милосердя, з одного боку, і жорсткими законами економічної конкуренції, які ставили малозабезпечених і незахищених членів суспільства ув важке становище, з іншого. До виникнення соціального страхування й розвитку системи державного соціального забезпечення, приватна філантропія була найпоширенішою й найбільш дієвою формою боротьби із соціальними проблемами не лише в Сполучених Штатах Америки, а й у багатьох інших економічно розвинених країнах світу [162, с. 153].

Український науковець З. Бондаренко, аналізуючи підходи до визначення волонтерства, яке вітчизняними та іноземними науковцями ототожнюється із поняттям «добровільна діяльність», зазначає, що дослідники тлумачать сутність цього феномена як: благодійність, що здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної платні та просування по службі, заради добробуту і процвітання спільнот і суспільства загалом; добровільну діяльність, що ґрунтується на ідеях безкорисливого служіння гуманним ідеалам людства та, не переслідуючи цілей отримання прибутку, одержання оплати чи кар'єрного зросту; отримання всебічного задоволення

особистих і соціальних потреб через надання допомоги іншим людям; волонтер – доброволець, громадянин, що бере участь у вирішенні соціально значущих проблем у формі безоплатної праці; основу функціонування громадських організацій, форму громадянської активності населення; національну ідею милосердя та благодійності [6, с.210].

Дослідниця зазначає, що волонтерська робота в Сполучених Штатах Америки, спрямована на підвищення добробуту суспільства, має свої напрями й форми безкорисливої роботи, які доцільно реалізовувати в процесі підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності [6, с. 215].

Цей етап, на нашу думку, характеризується певною системністю, позаяк саме в цей час у Сполучених Штатах Америки, виникає безліч благодійних організацій, які пропонують послуги та різні види допомоги окремим індивідам і сім'ям, поєднуючи свої зусилля для вирішення соціальних проблем на рівні співтовариства. Волонтери цих організацій розглядали справи кожної людини, що зверталася до них по допомогу; проводили реєстрацію всіх, хто звертався; співпрацювали з іншими службами. Здебільшого добровольці в цих організаціях були представниками середнього класу, допомагали безробітним знайти роботу, проводили профілактичну роботу, навчали дисциплінованості.

До 70-х рр. XIX століття в Сполучених Штатах Америки вже було відкрито чимало благодійних організацій: Нью-йоркське суспільство боротьби з пауперизмом (засноване у 1818 р.); Асоціація за покращення умов життя бідняків (засноване у 1840 р.); Спілка дитячої допомоги (*Children's Aid Society*), заснована у 1853 р. Ч. Брейсом, який був стурбований становищем бездомних дітей Нью-Йорка та дітей, що проживають у притулках. Щороку Спілка дитячої допомоги відправляла тисячі бездомних дітей на Захід у прийомні сільські сім'ї [106].

У північній частині Америки було засновано Спілки добровільної допомоги (*Freedmen's Aid Society*) (1861), Американську асоціацію соціальних наук (*American Association of Social Sciences*) (1865), Асоціацію благодійності (*Welfare Association*) (1874), різні агентства з порятунку дітей [229, с. 86].

У 1869 році в Сполучених Штатах Америки було створено Товариство організованої благодійності (*Charity Organization Society*), яке мало на меті наукове обґрунтування, координацію різноманітних філантропічних ініціатив. Поступово ідея благодійності як добровільного виду діяльності трансформувалася в ідею соціальної роботи як систематичної, організованої і фахової допомоги нужденним [199, с. 93].

Вважається, що саме цей етап відіграв провідну роль в активізації процесів професіоналізації соціальної роботи й організації формальної системи освіти соціальних працівників у Сполучених Штатах Америки, які застосовували індивідуальні форми та методи соціальної допомоги [143].

У межах чинних на той час приватних організацій сформувалися два основні підходи до здійснення благодійної роботи. Перший був пов'язаний із наданням індивідуальної допомоги тим, хто її потребував, і проводився членами товариств організованої благодійності, другий мав на меті здійснення широких соціальних реформ і проходив у межах руху «Сетльмент» (*settlement* – поселення). Ці два підходи умовно називали «роздрібними» і «оптовими», маючи на увазі під «роздрібним» індивідуальну роботу з клієнтом, а під «оптовим» – роботу в громаді. Члени товариств організованої благодійності переважно прагнули вирішувати соціальні проблеми, працюючи з окремими індивідами й сім'ями, вважаючи, що виправлення характеру бідняків є запорукою викорінення бідності. Активісти руху «Сетльмент» вважали, що причина невдач і важкого матеріального становища людини криється не в її особистих якостях, а в несприятливих умовах навколишнього середовища. Якщо змінити на краще загальні соціальні умови, то неминуче будуть вирішені життєві проблеми окремих людей, сімей та громади загалом [219, с. 154].

У 1872 році Ч. Брейс видає книгу «Знедолені класи Нью-Йорка і двадцять років роботи зі знедоленими людьми» (*The Dangerous Classes of New York and Twenty Years' Work Among Them*), яка висвітлила реальне становище знедолених осіб, що проживають у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки. Особливо нашу увагу привертає частина, де автор характеризує скрутне

становище дітей, які проживають у бідних районах. Дослідник описує особливості роботи та соціальної терапії з такими дітьми, а також вказує на необхідність та важливість підтримки дітей, що опинились у скрутних умовах проживання та не мають належних умов для виховання та розвитку [99, с. 168].

З початку 1874 року члени приватних благодійних організацій, релігійних установ і представники кількох північних штатів, почали проводити засідання задля обговорення життєвих проблем людей [263]. Ці збори призвели до заснування Національної благодійної конференції (*National Conference of Charities and Corrections*), пізніше перейменовану в Національну конференцію соціальної благодійності (*National Conference on Social Welfare*). А в 1877 році в Буфало була заснована своя Благодійна організація (*Charity Organization Societies*), яка контролювала роботу приватних установ [113, с. 81]. Можемо зазначити, що саме в цей період були успішно закладені фундаментальні основи соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

II етап (друга полов. XIX – початок XX ст.) – становлення соціальної роботи з дітьми у громаді. Як відомо, громада є невід’ємною складовою кожного суспільства. На початку XX століття одним із осередків такої роботи з дітьми в Сполучених Штатах Америки була громада [46, с. 23].

Варто звернути увагу, що основа соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах у цей період відзначається широким розвитком спеціально створених громадських центрів.

Одним із найстаріших громадських центрів у Сполучених Штатах Америки вважається центр Верхнього Іст-Сайду Манхетена, відомий під назвою «Клуб на 92 вулиці», заснований наприкінці XIX століття. У ньому функціонувало два гімнастичних зали, басейн, дитячі та ігрові спортивні майданчики, клуб здоров’я, служба для самотніх. Надання соціальних і культурних послуг (різноманітні курси для дорослих, розважальні програми для дітей та підлітків, лекції, консультації для батьків), спрямованих на задоволення різних потреб як окремої особистості, так і цілих родин, вигідно

вирізняє цей центр з-поміж інших соціальних інституцій місцевої громади [176, с. 176].

Першим засновником громадських центрів був С. Барнет, який у 1884 році відкрив у бідній частині Лондона благодійний заклад Тойнбі Холл (*Toynbee Hall*), що став центром соціальної допомоги для місцевого населення. Згодом Тойнбі Холл дав поштовх для створення понад 400 благодійних установ у американських містах: за аналогією з європейськими кварталами їх почали називати сетльментами, які починають широко розвивати свою мережу наприкінці XIX століття [94, с. 65].

Рухи поселенців швидко поширилися у великих містах Сполучених Штатів Америки. У 1886 році С. Койт, який був резидентом Тойнбі Холл, відкриває в Нью-Йорку перший американський сетльмент-центр під назвою Гільдія сусідів (*Neighborhood Guild*). У 1886 році в Сполучених Штатах Америки було вже сорок чотири сетльменти, а в 1911 р. їхня кількість сягнула майже чотирьохсот [149, с. 230].

Ідея руху поселенців полягала у визнанні того, що бідність і проблеми людей зумовлені соціальним середовищем, яке необхідно змінювати. У кінці XIX століття у Сполучених Штатах Америки були створені перші будинки поселенців. Першими фахівцями в таких сетльмент-центрах стали діти священників, і хоча вони були представниками середнього і вищого соціального класу, однак проживали разом із нужденними, щоб відчуті всі труднощі життя незабезпечених людей. Фахівці цих центрів намагалися поліпшити життя бідних, навчаючи їх моральних цінностей, професійним навичкам, брали активну участь у поданні клопотань до законодавчих органів щодо зміни життєвих умов таких людей [111].

Упродовж перших десятиліть фахівці сетльментів перетворили місцеві громади на політичну силу. Саме завдяки їхній активній діяльності були прийняті закони про врегулювання дитячої праці, про громадське здоров'я, відкрито дитячі садки, започатковані служби тимчасових нянь, створювалися місцеві парки та ігрові майданчики для дітей тощо. Програми діяльності цих

центрів мали переважно емпіричний характер і були спрямовані на допомогу в пошуці роботи, наданні медичних послуг, в організації дозвілля та впровадження різних форм неформальної освіти серед членів громади [212, с. 130]. Це свідчить, на нашу думку, про те, що саме в сетльментах сформувались перші методи та форми соціальної роботи на рівні місцевої громади.

У той час першими оплачуваними соціальними працівниками були виконавчі секретарі благодійних організацій. Наприкінці XIX століття держава стала наймати виконавчих секретарів для того, щоб вони навчали інших фахівців надавати допомогу соціально незахищеним людям.

Потрібно зазначити, що основоположниці соціальної роботи в Сполучених Штатах Америки Дж. Адамс та М. Річмонд працювали та здійснювали свою благодійну діяльність саме у цей період становлення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах.

Джейн Адамс – лауреат Нобелівської премії, організувала будинок поселенців у Чикаго, одна із засновниць чиказької школи соціології, родоначальниця теорії соціальної роботи. У 1889 році Дж. Адамс і її колега Е. Стар відкривають Хал Хауз (*Hull House*) [83, с. 28–30]. Разом з іншими волонтерами, які сповідували подібні ідеї, Дж. Адамс проживала у кварталах бідняків і намагалася у співпраці з науковими центрами, ученими в галузі соціальних наук обґрунтувати теоретичні засади своєї практичної діяльності. Завдяки її намаганням було засновано Чиказьку школу громадянства і філантропії (*School of Citizenship and Philanthropy in Chicago city*) [123].

Як свідчать історичні джерела, Хал Хауз став одним із найвпливовіших соціальних будинків для поселенців у Сполучених Штатах Америки. До його складу входили: вечірня школа для дорослих, дитсадок, клуби для старших дітей, мистецька галерея, кафетерій, спортзал, басейн, бібліотека, музична школа, драмгурток тощо. Кожний тиждень він приймав близько 2000 відвідувачів. Хал Хауз став 13 будинком поселенців, у якому були ігровий майданчик та літній табір [166, с. 18].

Дж. Адамс тісно співпрацювала з Чиказькою школою соціології (*Chicago School of Sociology*). Її знання в галузі соціології мали великий вплив на напрями їхньої роботи. Дж. Адамс разом із Дж. Мідом працювали над розробкою соціальної реформи, яка передбачала надання певних прав жінкам, заборону використання дитячої праці, а також у 1910 році брали участь у страйку робітників. До проектів, які створили члени будинку Халл Хауз належали: Ліга захисту мігрантів (*Immigrants' Protective League*), Асоціація захисту підлітків (*Juvenile Protective Association*), перший в Америці Суд у справах неповнолітніх (*Juvenile Justice Court*) та Підліткова клініка психопатії (*Juvenile Psychopathic Clinic*). Дж. Адамс вважала, якщо виникають проблеми в дітей і сімей, в яких вони виховуються, необхідно, передусім, змінювати ситуацію в середині місцевих громад та суспільстві загалом [83, с. 32].

У тому самому напрямі працювала і М. Річмонд – автор багатьох книг із питань соціальної роботи, зокрема, «Дружній візит до бідняків: керівництво для працюючих у благодійних організаціях» (*Friendly Visiting among the Poor: a Handbook for Charity Workers*) [227]. У 1917 році М. Річмонд опублікувала монографію «Соціальна діагностика» (*Social diagnose*), у якій уперше було зроблено спробу визначити теоретичні й методичні принципи соціальної роботи [3]. У цій монографії авторка докладно проаналізувала запропоновані нею методи соціальної роботи, важливим із яких вона визнавала індивідуальний підхід під час вибору допомоги окремій людині або сім'ї, що потрапили в скрутне становище. Ця книга, а також підручник «Що таке соціальна індивідуальна робота» (*What is social case work?*) були основними у навчальних закладах із підготовки професійних соціальних працівників, котрі активно почали функціонувати в 30–40-х роках ХХ ст. у Сполучених Штатах Америки та Європі [227, с. 37].

Соціальні працівники, зазначала М. Річмонд, є прихильниками системи взаємодії з клієнтом на початковому етапі, зустрічаючись із кількома членами сім'ї, зібраними разом у звичному оточенні, беруть участь кожен у розвитку історії клієнта [227, с. 36].

У 1890 році в США було засновано Народну лігу споживачів (*National Consumers League*), яка під керівництвом свого лідера, соціального працівника Ф. Келлі, відкрила місцеві відділи в найбільших громадах і успішно проводила кампанії, спрямовані на заборону дитячої праці, і вимагала, щоб люди отримували гарантовану заробітну плату й мали скорочені робочі дні [181].

Саме у 90-х роках XIX ст. Е. Ворнер видав перший американський підручник із соціальної роботи під назвою «Американська благодійність» (*American Charities*), а в 1898 було відкрито першу школу соціальних працівників. Того ж року Нью-Йорська школа філантропії почне видавати серії навчальних програм для волонтерів і дружніх візитерів, запровадивши для них однорічну навчальну програму. Пізніше ця школа стане Колумбійським університетом соціальних працівників. Аби проводити таку роботу, потрібно було розробити програму підготовки фахівців. У перших програмах підготовки соціальних працівників наголошувалося, що необхідно навчатися змінювати оточення за допомогою реформ, і так само змінювати індивіда для його більш успішного функціонування в суспільстві [257, с. 54].

III етап (початок XX ст. – 30-ті роки XX ст.) – професіоналізація соціальної роботи. На думку соціологів, виникнення соціальної роботи в школі тісно пов'язане з розвитком капіталізму в Сполучених Штатах Америки. Коли з аграрно-індустріальної Сполучені Штати Америки перетворилися на потужну індустріальну державу. Розвиток нових видів промисловості сприяв міграції населення з інших країн, що у в результаті призвело до потреби в професіоналізації соціальної роботи. У соціально-економічній ситуації, що склалася, гостро постало питання реформи школи згідно з вимогами часу. Переважно, більшу частину учнів, становили діти незалежних робітників, часто мігрантів, які самотужки не могли впоратися зі шкільними програмами, розрахованими на дітей із родин середнього достатку. Дітям важко було освоювати нові програми, вони потребували кваліфікованої допомоги спеціаліста, який допоміг би адаптуватися в нових умовах [45, с. 263].

Наголосимо, що на початку XX століття в Сполучених Штатах Америки

поряд із поняттями «благодійність» і «філантропія» почали застосовувати словосполучення «соціальна робота». На цьому етапі, розвиток соціальної роботи в школі інтенсифікується на рівні штатів. Водночас федеральний уряд дедалі більше прагнув розширити місцеві повноваження в питаннях освіти та медицини, а також вивести їх на вищі стандарти. У цей же період, педагог Н. Партон запровадив поняття «соціальний працівник» [214, с. 5].

Так у другій чверті ХХ ст. в Нью-Йорку та інших містах відкривають школи професійної підготовки із соціальної роботи. Упродовж одного навчального року одночасно в Чикаго, Нью-Йорку, Бостоні, Гарварді зародилася шкільна соціальна робота [166, с. 453].

У другій половині ХХ століття Р. Хантер видав книгу «Бідність» (*Poverty*), присвячену аналізу соціально-економічних умов життя в Сполучених Штатах Америки. Особливу увагу він приділив з'ясуванню чинників, що спричиняють бідність, й оприлюднив результати статистичних досліджень. Автор був добре обізнаний із соціальними умовами життя малозабезпеченого класу населення, оскільки працював в університетському середовищі в Нью-Йорку й зібрав багато фактів, які допомогли йому проаналізувати проблему бідності, розкривши особливості життя бідняків в умовах великого міста. Так, до бідняків він відніс і працюючих людей, які становили 20 % загальної кількості малозабезпечених осіб. За підрахунками Р. Хантера, з 82 млн. американців 10 млн. жили нижче за прожитковий мінімум, а 4 млн. бідували і виживали лише завдяки жебракуванню та волонтерській допомозі [174, с. 228].

З огляду на це, Р. Хантер вважав, що держава має запровадити заходи спеціального характеру, які допомогли б забезпечити в країні гарантований рівень життя та прийнятні умови праці, приділивши особливу увагу таким моментам: безпеці праці й житловим умовам; обмеженню тривалості робочого дня, особливо для жінок і дітей; врегулюванню контролю над трудовою діяльністю на небезпечних виробництвах; боротьбі з небезпечними захворюваннями; забороні дитячої праці; розвитку освітніх і культурних установ для дітей; наданню компенсацій за хворобою, старістю, безробіттям;

обмеженню імміграції [174, с. 231].

Це були перші спроби наукового вивчення й пояснення соціальних проблем, що різко відрізнялися від колишніх уявлень про бідність як результат моральної неповноцінності людини, і надалі мали великий вплив на становлення системи соціальної роботи в Сполучених Штатах Америки.

Соціальні працівники не були в штаті шкільної системи, але вони працювали в школі за кошти, які надавали інші агентства та місцева громада. У Нью-Йорку це був так званий будинок врегулювання, який спонсорував соціальних працівників. Їхня мета полягала в тому, щоб працювати в різних проектах між школою і співтовариствами нових мігрантів.

У Бостоні Жіноча асоціація освіти спонсорувала «учителів-відвідувачів», які працювали як у соціальних закладах, так і в школі. У Гарварді клініка психології впровадила програму вчителів-відвідувачів. Це дало змогу психологам складати соціальні характеристики дітей і розробляти плани щодо надання рекомендацій учителям [205, с. 46].

Попри ускладнення, в чиказькій школі Хемлайн (*Hamline*) Л. Монтгомер уперше розробила соціальний тип експериментальної програми, запропонувавши широкий діапазон послуг Окружному співтовариству скотних дворів (*Stockyards District*). Згодом цей неоголошений експеримент набув чинності в шкільній соціальній роботі [201, с. 47]. У 1912 році під керівництвом соціального працівника Халл Хауз Ю. Ласроп засновано Дитяче бюро (*Child's Bureau*). А наступного року в Рочестері, Нью-Йорку відділ народної освіти вперше найняв соціальних учителів-відвідувачів для школи. Їхня робота була визнана місією освіти й набула великого розмаху, а соціальні працівники стали провідниками цієї місії.

У наукових джерелах засвідчено, що соціальні працівники розширювали й індивідуалізували свою роботу, намагаючись виконувати й педагогічні завдання. Вони відповідали за «добробут дитини», і максимізували зусилля щодо співпраці між школою й сім'єю. У 1923 році кількість учителів-відвідувачів зростає до 140 осіб, які працювали у 26 штатах, а в 1930 – їх уже

було 244 особи в 31 штаті [201, с. 47].

Перша половина XX ст. характеризується зростанням уваги до життя учнівської молоді в позанавчальний час, що, безумовно, стало однією із найвагоміших змін у соціальній роботі того часу.

Розвитку американської соціальної служби сприяв професійний розгляд справ учнівської молоді, що вперше відбувся в Оксфордському університеті (*Oxford University*), що відбувся в першій половині XX століття. Так, ректор університету Небраска (*University of Nebraska*) був першим, хто відкрив соціальну службу. Він створив при факультеті комітет, який відповідав за розташування служби, а пізніше наймав тимчасових працівників, які допомагали студентам вирішувати їхні проблеми. У 1919 році Єльський університет (*Yale University*) також створив таку службу з професіоналами, які надавали поради та консультації студентам [187].

У 1916 році на Національній конференції добродійності і виправлень (*National Conference of Charities and Corrections*), пролунало визначення «шкільна соціальна робота» (*school social work*) у трактуванні Дж. Калберт. Вона вважала, що, по-перше, треба зосередитися на соціальному оточенні дитини і школи, а не на окремій дитині. Завдання шкільного соціального працівника, на думку науковця, полягає в тому, щоб повідомляти школу про те, як живе дитина поза її межами, що допоможе підготувати її до самостійного життя. По-друге, учитель-відвідувач (*the visiting teacher*) має співпрацювати з батьками, інформувати їх про вимоги школи та повідомляти про особливі потреби дитини [258, с. 95].

Більше уваги громадські благодійні організації починають приділяти сім'ям, які потребують допомоги в справі виховання дітей, тому багато місцевих організацій змінюють свої назви. Так з'явилося Агентство із добробуту сім'ї (*Family Welfare Agency*) та починають з'являтися перші Громадські сімейні центри (*Community Family Centers*) тощо [209, с. 8].

У 20-х роках XX ст. основна увага шкільної соціальної роботи стала зосереджуватись на питанні адаптації дитини. Основним завданням було

зменшення числа правопорушень і поліпшення психічного здоров'я не тільки через удосконалення шкільних і соціальних умов, а й завдяки допомозі дитини в плані її особистісного розвитку [175, с. 49].

У 1920 році в газеті «Час» («*Times*») у статті «Зустріч учителів відвідувачів» («*Visiting teachers Meet*») соціальну роботу в школі визнано соціальною допомогою учням. Того ж року соціальні працівники засновують Національну асоціацію учителів-відвідувачів (*National Association of Visiting Teachers*). Згодом шкільний соціальний працівник став професійно підтримувати інтереси громади, сім'ї та дітей [260].

Більшість зазначених вище положень знайшли свій подальший розвиток у праці Ф. Пул «Вклад соціального працівника в шкільну діяльність вчителя» («*The social worker's contribution to the classroom teacher*»), де вона підкреслює, що школа – одна із найістотніших соціальних установ, що заснувала соціальну роботу як невід'ємну частину шкільного обслуговування, а тому надання соціальних послуг у школі ми розуміємо як шкільну соціальну роботу [221, с. 257].

Дослідник соціальної роботи цього періоду Д. Д'юї став ініціатором створення «шкіл, сконцентрованих на дитині». Саме в таких школах почали працювати учителі-відвідувачі. Їхньої допомоги потребувала школа у разі неявки дитини на заняття, її фізичної або розумової недієздатності, незадовільних домашніх умов проживання, порушення поведінки в класі [134, с. 78].

Остаточно система соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах сформувалася трохи пізніше і сприяв цьому швидкий розвиток соціальних наук. На початку ХХ ст. зріс інтерес американських дослідників до причин, що лежать в основі бідності та супутніх їй негативних соціальних явищ – убогості, хвороб, злочинності, неписьменності, експлуатації дитячої праці тощо. Було опубліковано низку праць американських прогресивних діячів, які вивчали рівень бідності в Сполучених Штатах Америки.

Найбільший громадський резонанс мали дослідження радикально

налаштованих «прогресистів» Д. Спарго і Р. Хантера, які й систематизували результати аналізу соціального становища бідняків у країні. Вони використовували нові для того часу дослідницькі технології – соціальне спостереження, статистичний і економічний аналіз, систематизацію тощо. Дослідники спробували з наукової точки зору проаналізувати причини і згубні для суспільства наслідки бідності. Так, Д. Спарго зібрав велику кількість даних про прибутки в місцевих громадах, зайнятість мешканців, кількість дітей у сім'ях, що є членами цих громад, дані про їхню освіту та харчування. Він вважав, що однієї тільки благодійності недостатньо, аби впоратися з проблемами бідності взагалі, зокрема й із проблемами дітей [174, с. 97].

IV етап (30-ті рр. ХХ ст. – кінець 60-х рр. ХХ ст.) – створення інститутів соціальної підтримки місцевих громад. З кінця 20-х років ХХ століття набуло поширення поняття «соціальна робота». Згодом з'явилося ще й таке поняття як «система соціального забезпечення», яке означало програми та агентства (організації), а термін «система соціальної роботи» – їхню діяльність [165].

У часи Великої депресії (30–40 рр. ХХ ст.) у зв'язку з необхідністю соціального забезпечення федеральний уряд почав більше надавати уваги американським сім'ям, захищаючи населення від катаклізмів і випробувань ринкової економіки. У доповіді Комітету з економічного забезпечення зазначалося, що мета соціального забезпечення полягає в захисті дітей, сім'ї та громади, основних елементів розвитку суспільства.

30-ті роки ХХ ст. є особливими в історії соціальної роботи завдяки поглибленню її змісту й появі нових форм. Цей етап характеризується створенням служб, які працюють з проблемами місцевих громад, а соціальні працівники надають поради та допомогу самотнім матерям, захищають дітей, які зазнали насильства з боку дорослих. Водночас розвиваються так звані спеціальні служби, які допомагають дітям здобути освіту [151, с. 38].

У 1930 році була заснована Американська національна благодійна асоціація (*APWA – The American Public Welfare Association*). Цього ж року В. Робінсон із Дж. Тафт відкривають «школу функцій» («*functional school*») із

надання індивідуальної соціальної допомоги неблагополучним сім'ям. Згодом досвід своєї роботи вони узагальнили в статті «Зміна психології в індивідуальній соціальній роботі» (*A Changing Psychology in Social Casework*). Того ж року з'явилася стаття Г. Койла «Соціальний процес у групі» (*Social Process in Organized Groups*), у якій описується методика проведення соціальної групової роботи та функції соціальної роботи [232, с. 67].

Аби побороти бідність президент Америки Ф. Рузвельт у 1933 році започаткував «Нову справу» («*New Deal*») для американців і заснував соціальні благодійні програми (*social welfare programs*), що включали: Громадянську трудову адміністрацію (*Civil Works Administration*), Адміністрацію негайної федеральної допомоги (*FERA – Federal Emergency Relief Administration*), а пізніше й Адміністрацію трудового прогресу (*The Works Progress Administration*) [202, с. 52].

Соціальні працівники Г. Хопкінс та Ф. Перкінс були призначені на найвищі посади. Г. Хопкінс – головою FERA, а Ф. Перкінс – Міністром праці. Будучи головою FERA, Г. Хопкінс запровадив федеральну програму з надання субсидій (*federal grant program*) та забезпечив кожний штат спеціальними офісами. Кожний офіс мав, принаймні, одного кваліфікованого соціального працівника [102, с. 189].

В 1935 році набув чинності Закон про соціальне страхування (*U.S. Social Security Act*). На основі цього закону була прийнята програма Тимчасової допомоги бідним сім'ям (*Aid for Families with Dependent Children*) [158, с. 97]. Спочатку вона включала систему виплат малозабезпеченим сім'ям. Проте стало очевидним, що грошова допомога не може розв'язати всіх проблем цієї категорії населення: потрібні інші соціальні послуги, причому безоплатні. Тому спеціальні заклади соціальної допомоги в місцевих громадах організовують групи професійного навчання для батьків, за потреби допомагають у працевлаштуванні, а також у догляді за дітьми, якщо їхні батьки працюють у вечірній час [120, с. 38].

На засіданні Американської асоціації з добробуту сім'ї (*Family Welfare*

Association of America) й Американської ліги з добробуту дітей (*Child Welfare League of America*), що відбулося в 1937 році, зазначається, що будь-яке агентство, яке має справу з дітьми, є, або має бути сімейним агентством, оскільки діяльність його спрямована на задоволення потреб дітей у їхніх взаєминах із сім'єю або допомагає позбутися труднощів у сім'ї, які мають негативний вплив на дитину [115, с. 205].

У 1937 році головою американського Бюро державної допомоги (*U.S. Bureau of Public Assistance*) призначено соціального працівника та педагога Дж. Холл, яка уважно стежила, щоб клієнтам державних установ соціальної допомоги вчасно надавали консультації та матеріальну допомогу. У місті Аркон, штат Огайо (*Akron, Ohio*), було засновано першу організацію самопомоги «Анонімні алкоголіки» (*Alcoholics Anonymous*), яка стає прототипом для іншої організації самопомоги: «Анонімні батьки» (*Parents Anonymous*) для тих, хто кривдить своїх дітей. Водночас засновано Американську асоціацію з вивчення групової роботи (*American Association for the study of Group Work*), яка у 1946 році стане Американською асоціацією групових працівників (*American Association of Group Workers*) [200, с. 74].

Підготовка кадрів для соціальної роботи в Сполучених Штатах Америки, як свідчать дослідження, на той час перебувала у великій залежності від благодійних організацій, першими викладачами яких були працівники з неабияким досвідом роботи. Навчальна програма, охоплюючи різні напрями, передбачала спеціальні теми з практичної соціальної роботи. Основними напрямками практичної соціальної роботи того часу були:

- вивчення умов життя неблагополучних сімей;
- соціальна робота в школі;
- соціальна психіатрія.

Зауважимо, що кожен напрям практичної соціальної роботи мав власні навчальні програми, що, безумовно, створювало певні труднощі під час переходу з однієї сфери практичної роботи до іншої, адже всі вони були спрямовані на навчання індивідуальній роботі з клієнтом. Групова робота як

самостійний і теоретично зумовлений метод увійде до програм навчання соціальних працівників лише наприкінці 40-х років ХХ століття [223, с. 94].

У 1942 році в Сполучених Штатах Америки був прийнятий Закон про федеральне фінансування денного догляду за дітьми матерів, які працюють (*The Lanham Act for the first federal funding for day care for children of working mothers*). Після закінчення Другої світової війни створюється Організація Об'єднаних Націй (*United Nations*) – (ООН), до складу якої входить велика кількість інституцій, завданням яких стає турбота про дітей і молодь, їхнє здоров'я і навчання: Світ добробуту (*Welfare World*), Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй (*United Nation Children's Fund*), Всесвітня організація охорони здоров'я (*World Health Organization*), Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (*UNESCO – United Nation Educational, Scientific and Cultural Organization*), Верховна комісія ООН у справах біженців (*United Nations High Commissions for Refugees*). За рік розробляється програма шкільного харчування. Грошові кошти й товари надаються державі, місцевим громадам і школам, щоб забезпечити задоволення потреб дітей із бідних сімей [183, с.57].

У 1951 році вийшла друком книга Е. Холліз «Навчання соціальної роботи в Сполучених Штатах Америки» (*Social Work Education in the United States*), у якій автор висловлює загальні рекомендації з питань соціальної роботи з дітьми, які згодом стануть загальноновизнаними [173, с. 79].

У 1953 році в Сполучених Штатах Америки створюється Департамент охорони здоров'я та соціального забезпечення (*Department of Health, Education, and Welfare*). А в 1955 році створюється Національна асоціація соціальних працівників (*National Association of Social Workers*) унаслідок злиття цілої низки дрібних інституцій: Американська асоціація соціальних працівників (*American Association of Social Workers*), Американська асоціація медичних соціальних працівників (*American Association of Medical Social Workers*), Американська асоціація психіатричних соціальних працівників (*American Association of Psychiatric Social Workers*), Національна асоціація шкільних соціальних

працівників (*National Association of School Social Workers*), Американська асоціація групових працівників (*American Association of Group Workers*) та Соціально-дослідницька група (*Social Work Research Group*). Членство обмежується лише 7 асоціаціями, а згодом лише працівниками, які мають ступінь магістра з акредитаційних шкіл соціальної роботи. Рік потому засновується Міжнародна федерація соціальних працівників (*International Association of Social Workers*), а в Клівленді – Рада міжнародних програм (*The Council of International Programs*), завдяки чому Сполучені Штати Америки дістають змогу обмінюватися соціальними програмами з іншими країнами [175, с. 242 – 256].

У 60-х роках ХХ ст. особливого розвитку набувають соціальні служби підтримки сім'ї (*Social services*), служби з охорони дитинства (*child – welfare services*). Завдання цих служб були такі: допомога батькам у розв'язанні проблем, які можуть призвести до насильства чи недостатнього догляду за дитиною; захист або підтримка дітей, матері яких працюють; захист і допомога бездомним, дітям-інвалідам; захист і підтримка дітей, зміцнення сімей, де вони виховуються, коли це можливо, або, за потреби, забезпечення належного догляду в прийомних сім'ях, створення в місцевих громадах сприятливих умов для виховання [164].

У Меморандумі з питань соціального забезпечення особлива увага приділялася необхідності запровадження реабілітаційних послуг і розвитку підходу орієнтованого на громади (*community – centered approach*). Водночас зазначалося, що основні зусилля мають бути спрямовані на розвиток різних послуг, призначених не лише на надання матеріальної допомоги особі, але й забезпечення соціального благополуччя в громаді загалом [173, с. 212].

На нашу думку, варто зазначити, що в Сполучених Штатах Америки більшість програм соціальної допомоги в місцевих громадах з'явилась у період після Другої світової війни. Вони здійснювалися федеральними відомствами, адміністрацією штатів і місцевими органами управління. Федеральні органи влади визначали правові норми діяльності всіх програм, затверджували плани й

контролювали їхнє виконання. З державного бюджету покривалася більша половина всіх витрат. Влада штатів організовувала виконання програм і брала участь у їхньому фінансуванні. Деякі програми соціальної допомоги перебували під повним контролем федеральних відомств, які безпосередньо здійснювали виплати, надавали податкові пільги одержувачам допомоги і субсидували організації, що займалися наданням допомоги.

Близько половини програм перебували в спільному підпорядкуванні федеральної влади і адміністрації штатів. Окремі програми здійснювалися штатами за власні кошти. Останні, зазвичай, були пов'язані не з виплатою пільг, а з наданням різних послуг, у чому також брали участь некомерційні організації та волонтери [247, с. 87].

V етап (початок 70-х рр. ХХ ст. – донині) розвиток системи соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах. Наприкінці 60-х рр. Сполучені Штати Америки переживали часи культурних та соціальних перетворень у багатьох сферах життя. Адміністрацією президента Дж. Кеннеді було започатковано декілька національних програм із розвитку соціальної сфери, зокрема «Війна з бідністю» (*War On Poverty*). Нова ідеологія вимагала відповідної перебудови системи соціальної роботи, на що були спрямовані такі державні програми: Соціальна допомога родині, Заохочувальна програма для працюючих жінок (*Work Incentive Program*), Соціальна допомога студентській молоді (*Work-Study Program*) [109, с 56].

У 70-х роках ХХ ст. зміни в політиці, зумовлені діяльністю уряду президента Р. Рейгана, були спрямовані на нарощування озброєння країни, а не на соціальну сферу, що змусило соціальних працівників покладатися на приватний сектор у вирішенні соціальних проблем. Цілу низку програм було скасовано, дефіцит державного бюджету унеможливив будь-які ініціативи в соціальній сфері. Як наслідок істотно зріс рівень бідності всього населення Сполучених Штатів Америки; збільшилась кількість насильства в сім'ях, школах та на вулиці тощо. Національною асоціацією соціальної роботи (*NASW*) було видано інформаційний бюлетень, щоб привернути увагу до цієї проблеми

та отримати відповіді від практиків [177, с. 98].

На початку 80–90-х років ХХ століття соціальна робота з дітьми в Сполучених Штатах Америки потребувала серйозних перетворень. Відчуваючи необхідність у цих перетвореннях, уряд Сполучених Штатів Америки надав великої уваги розробці програм добробуту нації та сім'ї. До таких програм, насамперед, відносили програми Продовольчих талонів (*Food Stamp*), Догляд за дітьми (*Child Care*) та Медікейд (*Medicaid*). У 1988 році набув чинності Закон підтримки сім'ї (*Family Support Act*), який проводив реформи, спрямовані на зменшення кількості безробітних та пошуку роботи для них [186, с. 48]. У штаті Массачусетс при розподілі бюджету було виділено 5 мільйонів доларів на реалізацію програми Допомога матерям - підліткам (*Hands - on help for mothers*), яка включала візити фахівців із надання безпосередньої допомоги матерям вдома [186, с. 342].

У той період багато місцевих громадських організацій були занепокоєні тим, що надто багато зусиль у сфері громадянського суспільства були обмежені тією чи тією формою сприяння розвитку сфери нерухомості. У Лос-Анджелесі, наприклад, всеосяжні зусилля програми розвитку місцевої громади відомі як «Перебудувати Лос-Анджелес» (*Rebuild Los Angeles*) перетворилися на розвиток малого бізнесу. Лідер цієї програми Д. Ферріхільд для сприяння організації торгових асоціацій малого етнічного бізнесу та підвищення технологічних навичок, залучала працівників із малозабезпечених сімей. Так, програма стала відомою на території західних штатів та до її фінансування приєднались Фонди громад Лос-Анджелесу, що надавали кошти відтепер не лише місцевим громадам, а безпосередньо фінансували програми місцевого розвитку громадянського суспільства із забезпечення соціального добробуту сімей і дітей в межах розвитку місцевої громади [191, с. 89].

У липні 1994 року група із 64 соціальних працівників з усіх кінців країни зустрілася в Едвардзвіллі, Іллінойс (*Edwardsville*). Вони вирішили сформуванати Американську асоціацію шкільної соціальної роботи (*School Social Work Association of America*), спроектувавши організаційні цілі своєї роботи:

розширити межі професійної соціальної роботи, підтримуючи і збільшуючи кількість соціальних працівників, найнятих місцевими освітніми службами в усій країні; вчасно відповідати на потреби та вимоги соціальних працівників; впливати на державну політику й освітні проблеми; допомагати соціальним працівникам налагоджувати зв'язок між сім'єю і школою та громадою; допомагати фахівцям, які здійснюють соціальну роботу з дітьми у місцевих громадах, досягати найвищих професійних стандартів [167].

У 1960 – 1970-х роках спостерігався помітний прогрес у галузі соціальної підтримки місцевих громад, охороні материнства й дитинства. Збільшилося число одержувачів допомоги, що призвело до зростання соціальних витрат держави. Проте проблема бідності не була розв'язана, що спонукало до реформування соціальної роботи задля підвищення ефективності і скорочення державних витрат [87, с. 250].

Така реформа була здійснена в середині 1990-х років, коли населення Сполучених Штатів Америки переживало економічний спад. Закон про особисту відповідальність і можливості працевлаштування (*Personal Responsibility and Work Opportunity Reconciliation Act*), прийнятий Конгресом у 1996 році, істотно змінив порядок і умови надання соціальної допомоги в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки [167, с. 435]. Метою реформи стало стимулювання економічної активності й самостійності громадян, подолання утриманства, заохочення до створення і збереження повноцінних місцевих громад.

Відповідно до цього закону федеральні програми були передані в підпорядкування штатів, які взяли на себе відповідальність за їхнє виконання. Після введення в дію Закону про особисту відповідальність і можливості працевлаштування система соціальної роботи в громадах Сполучених Штатів Америки продовжує розвиватись. Уряд щорічно виділяє штатам на соціальні програми так звані блокові гранти, розмір яких зафіксований на певному рівні. Місцевий уряд штатів сам розподіляє кошти і звітує про їхнє раціональне використання. Наприклад, за останні двадцять років посилилася тенденція до

скорочення штатами фінансування так званої «загальної допомоги» та програм допомоги сім'ям, які проживають без утриманців (одинакам та бездітним подружнім парам). Лише в деяких штатах виплачується грошова соціальна допомога бездітним сім'ям [249, с. 67].

Утім реформа із соціальної допомоги в місцевих громадах лише деякою мірою поліпшила становище бідних сімей, спричинивши різку критику з боку багатьох фахівців із соціальної роботи і громадськості. Федеральна влада переклала відповідальність за виконання соціальних програм на штати, знизивши свою роль до надання блокових грантів. Фіксація суми блокових грантів не враховує циклічності економічного розвитку – у період рецесії кількість тих, хто потребує допомогу зростає, що вимагає додаткових витрат, які лягають на бюджети штатів. Насправді це означало скорочення фінансування програм, перенесення основного тягаря допомоги нужденним категоріям населення на місцеву владу [156, с. 36].

З початку XXI століття розвиток соціальної роботи в громаді та розширення форм роботи з дітьми у місцевих громадах розповсюдилися на всю територію Сполучених Штатів Америки. Колись експериментальна організація, відома як «Корпорація розвитку громад» (Community development corporation) на кінець 2015 року налічує 4600 агентств, які знаходяться як у великих містах так і в сільській місцевості на всій території Сполучених Штатів Америки [254, с. 39].

У 2005 році, коли після деякого поживлення знову сповільнилися темпи економічного зростання та в державі виникли фінансові труднощі, що посилювалися витратами на військову кампанію в Іраку, адміністрації Буша вдалося запровадити Закон про скорочення державного дефіциту. Він містив низку положень, спрямованих на обмеження зростання державних витрат на соціальну допомогу [133, с.179].

Дослідження, що було проведене у 2008 році встановило, що вибірка з 495 агенцій Корпорації з розвитку громад мала 20,4 мільярда доларів фінансування, з яких на забезпечення прав та соціального добробуту дітей було витрачено

5,53 мільярда доларів. Створений корпорацією «Інвестиційний фонд із низьким доходом» на сьогодні обслуговує понад мільйон громадян через позики та гранти на розвиток громадянського суспільства. Також фонд залучає кошти для фінансування десятків тисяч соціальних помешкань, закладів освіти, агенцій із догляду за дітьми та на розвиток місцевих громад [193, с. 87].

Зважаючи на всі перетворення та зміни, що відбувалися на шляху становлення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки в останні роки, розвиток соціальної роботи в громаді в багатьох аспектах став більш стрімким, ніж будь-коли. Щораз більша популярність соціальних дій задля добробуту дітей дає змогу залучати інвестиції великих та малих бізнес-компаній для досягнення соціальної мети та конкретних результатів, які можна виміряти, щоб спрямовувати нові кошти та нову діяльність задля роботи з дітьми у місцевих громадах [124].

Низка зусиль в забезпеченні соціального добробуту продемонструвала наполегливий заклик інтегрованих, якщо не абсолютно всеосяжних, підходів до соціальних змін. Як і раніше, у період із 2005 до 2017 року багато програм спрямовані на будівництво соціального житла для сімей із дітьми. Наприклад, житловий комплекс «Edgewood Terrace» у Вашингтоні, округ Колумбія, який забезпечила корпорація зі створення комп'ютерних програм та технологій [89, с.134].

У 2009 році Національна Організація (*National Organization*) разом з Американською Радою зі шкільної соціальної роботи (*American Council for School Social Work*) зробили висновок, що громада є одним з основних елементів системи соціальної роботи. Соціальна робота перейняла на себе функцію посередника між індивідом, сім'єю, громадою й державою, завдання якого захищати право кожного громадянина на соціальну справедливість, рівні можливості й задоволення насущних життєвих потреб [240, с. 172].

Нині система соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки має безліч варіантів, пов'язаних з особливостями та можливостями конкретних штатів. Кожен із п'ятдесяти штатів проводить активну

фінансову політику в соціальній сфері й самостійно визначає форми допомоги сім'ї; методику реалізації соціальних програм. Федеральний центр, фінансуючи найбільш великі та важливі соціальні проекти, виробляє законодавчу базу, визначає найбільш загальні вимоги та здійснює контроль за використанням фінансових коштів [203].

Отже, проведений нами аналіз наукових джерел показав, що невід'ємними компонентами соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, з одного боку, є держава, а з іншого, – окремі суб'єкти американського суспільства, а саме: церква, громада, громадські та державні організації, асоціації, фонди, соціальні служби, волонтери та соціальні працівники. З огляду на аргументи викладені вище, етапи розвитку системи соціальної роботи із сім'єю в Сполучених Штатах Америки схематично подані в таблиці (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

**Етапи розвитку соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах
Сполучених Штатів Америки**

Етапи	Назва етапу	Характеристика етапу	Суб'єкти
I (кінець XVIII ст. – друга полов. XIX ст.)	Зародження приватної філантропії	Розвиток приватної філантропії. Робота волонтерів із людьми, які потребували допомоги та підтримки. Поява благодійних організацій, які пропонують послуги та різні види допомоги окремим категоріям населення, зокрема дітям.	Церковні громади, благодійні організації
II (друга полов. XIX – початок XX ст.)	Становлення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах	Поява громадських організацій. Створення будинків поселенців, де зароджуються окремі методи та форми соціальної роботи з дітьми на рівні громади.	Громадські об'єднання, громадські організації
III (початок XX ст. – 30-ті роки XX ст.)	Професіоналізація соціальної роботи	Започаткування шкільної соціальної роботи. Органи освіти наймають соціальних учителів - відвідувачів для школи, які відповідають за добробут дітей у місцевих громадах США.	Шкільні соціальні працівники

Продовження табл.1.3.

<p style="text-align: center;">IV (30-ті рр. XX ст. – кінець 60-х рр. XX ст.)</p>	<p style="text-align: center;">Створення інститутів соціальної підтримки місцевих громад</p>	<p style="text-align: center;">Створюється розгалужена система інституцій, завданням яких стає підтримка дітей у місцевих громадах. Розвиваються соціальні служби підтримки дітей (<i>Social services</i>), служби з охорони дитинства (<i>child – welfare services</i>), завданнями яких є допомога у вирішенні соціальних проблем.</p>	<p style="text-align: center;">Спеціалізовані центри соціальної роботи в місцевих громадах, соціальні працівники</p>
<p style="text-align: center;">V (початок 70-х рр. XX ст. – дотепер)</p>	<p style="text-align: center;">Розвиток системи соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах</p>	<p style="text-align: center;">Розробляються національні й державні програми добробуту нації. Приймаються закони про надання послуг зі збереження й підтримки місцевих громад. Активно розвиваються форми та методи соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах.</p>	<p style="text-align: center;">Соціальні працівники, соціальні служби, громадські об'єднання</p>

Джерело: складено автором самостійно

Отже, охарактеризована нами генеза засвідчує, що розвиток соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки тривав близько двох століть і відбувався в кілька етапів залежно від соціально-економічного становища суспільства, ставлення держави до проблем місцевих громад. Разом із діяльністю держави неабияку роль у соціальній роботі відіграє громадська та приватна філантропія, що вказує на інтегрованість процесу становлення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

Можемо стверджувати, що соціальна робота з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки розвивалася стрімко з етапу зародження приватної філантропії до становлення та розвитку власної системи наприкінці XX століття. Основною характеристикою цієї діяльності, на нашу думку, є включеність різноманітних організаційних структур, а саме: благодійних організацій, фондів та агентств, які не лише беруть участь у фінансуванні соціальних програм, спрямованих на підтримку та захист дітей, але також мають власні соціальні служби, що сприяють забезпечення благополуччя дітей

в місцевих громадах; діяльність інститутів соціальної підтримки місцевих громад, які створюють необхідні умови для розвитку соціальних ініціатив об'єднань громадян; підтримка державних інституцій, шкіл та інших освітніх інституцій; сприяння громадських організацій, які зацікавлені в розвитку громадянського суспільства та підтримці позитивних соціальних змін.

Дослідивши генезу соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, можемо стверджувати, що кожен із компонентів соціальної роботи сформувався у відповідний період, який пов'язаний як зі становленням американської держави загалом, так і зі зміною суб'єктів соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки. Кожен з означених нами етапів має відповідні напрями та зміст діяльності, які характерні відповідному історичному періоду. Цей аналіз дає можливість стверджувати, що зазначеним в дослідженні етапам становлення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах відповідає формування відповідних напрямів і змісту соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

1. 3. Зміст соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки

Проаналізувавши та уточнивши основні термінологічні поняття, державні, федеральні та місцеві програми соціальної роботи з дітьми, а також здійснивши аналіз генези соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, можемо визначати, що *соціальна робота з дітьми у місцевій громаді* – це сукупність цілеспрямованих комплексних дій соціальних працівників, соціальних служб, організацій, закладів та установ, які надають дитині різні види соціальної підтримки на рівні місцевої громади за допомогою соціальних програм чи соціальних послуг через використання різноманітних моделей і технологій соціальної роботи.

Соціальна робота з дітьми у місцевих громадах є одним із пріоритетних векторів соціальної політики Сполучених Штатів Америки. Вона передбачає

широкий комплекс програм, спрямований на допомогу громадам у виконанні їхньої головної функції, а саме соціалізації дітей. Це дає змогу забезпечити гармонійний розвиток кожної дитини та всіх її членів, нейтралізуючи негативні тенденції, що ведуть до нестабільності та неповноцінності членів суспільства [121, с. 78].

Наразі, у Сполучених Штатах Америки спостерігається посилення ролі держави в соціальній сфері, що пов'язано як із характером, так і з масштабністю соціальних проблем, з якими зіткнулося сучасне американське суспільство [180, с. 84]. Одним з основних напрямів соціальної політики є робота з розвитку, організації та активізації місцевих громад, яку можна розглядати як систему механізмів, за допомогою яких держава створює умови для забезпечення життєдіяльності місцевих громад, їхній захист та задоволення основних потреб громади. Необхідність сильної державної соціальної політики зумовлена суспільними потребами: громада є партнером суспільства в розв'язанні його головних завдань, збереженні моральних основ, соціалізації дітей, розвитку культури та економіки [154, с. 22].

Отже, американське суспільство зацікавлене в такій місцевій громаді, яка здатна виробити та реалізувати власну життєву стратегію, забезпечити не лише своє виживання, а й розвиток та соціалізацію дітей.

Соціальна робота з дітьми у місцевих громадах у Сполучених Штатах Америки, що розвивалася впродовж понад ста років за допомогою проведення ефективної державної соціальної політики. Проаналізувавши дослідження [113; 142; 159], можемо визначити, що соціальна політика Сполучених Штатів Америки здійснюється за трьома основними напрямками:

- 1) забезпечення базової фінансової стабільності;
- 2) захист вразливих верств населення;
- 3) стимулювання рівності можливостей для громадян.

Основою соціальної політики Сполучених Штатів Америки є принципи, за якими відповідальність за особистий добробут покладається на самого громадянина. На відміну від більшості інших країн, де соціальна робота

будується на принципах спільної участі громадян в її фінансуванні через сплату податків, у Сполучених Штатах Америки тільки той, хто не здатен забезпечити себе та свою родину, може розраховувати на підтримку держави, місцевої громади або етнічної групи [216]. Держава надає допомогу лише окремим, найуразливішим категоріями населення (до складу яких насамперед належать діти), що потребують допомоги [135, с. 92].

Оскільки, соціальна робота з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки базується на різноманітних напрямках здійснення соціальної політики, важливо визначити закономірності та принципи, на яких ґрунтується зміст такої роботи, що є основоположними ідеями, правилами та напрямами роботи органів соціального захисту та підтримки дітей у місцевих громадах, зумовлені водночас закономірностями соціальних процесів.

У сучасній літературі закономірності соціальної роботи пропонується розподіляти на дві групи [88]:

- 1) закономірності функціонування й розвитку суб'єктів соціальної підтримки;
- 2) суттєві зв'язки між суб'єктом і об'єктом соціальної діяльності та їхня діалектика.

В американській науковій думці вважається, що другий підхід є більш обґрунтованим, оскільки закон (суспільна закономірність) є найбільш суттєвим, необхідним, усталеним і таким, що повторюється, зв'язком усіх аспектів і компонентів суспільних явищ, процесів, систем та є найбільш загальним вираженням цілісності життєдіяльності людей у всіх формах прояву [219, с. 287].

Досліджуючи закономірності соціальної роботи, А. Капська розглядає їх як суттєві, стійкі, повторювані зв'язки, що проявляються під час взаємодії суб'єкта соціальної роботи й зумовлюють характер та спрямованість її впливу на розвиток конкретних соціальних явищ та відносин [38, с. 142]. Визначений підхід до закономірностей соціальної роботи є характерним для здійснення соціальної

роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, оскільки передбачає зв'язок соціального працівника та його вплив на соціальне становлення та захист дітей, які є мешканцями відповідної місцевої громади, а також вплив на процес організації та активізації місцевої громади для забезпечення її сталого розвитку.

Відповідно до зазначених закономірностей соціальної роботи зміст соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки базується на сукупності методологічних принципів.

Досліджуючи зміст соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, варто зазначити, що на розвиток сучасної соціальної роботи в Сполучених Штатах Америки великий вплив мали принципи Ельберфельдської системи, які дістали свою назву від міста, де вони ефективно застосовувалися. Можемо визначити головні з них [208]:

- самостійність кожного соціального працівника під час розгляду запитів клієнта та централізація загального напрямку соціальної роботи відповідної організації;
- індивідуальна допомога з детальним обстеженням кожного клієнта;
- надання соціальної допомоги найбільш незахищеним членам місцевої громади.

Проте, визначаючи зміст соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки на сучасному етапі, варто звернути увагу на фундаментальні принципи на яких базується соціальна робота з дітьми у місцевих громадах у Сполучених Штатах Америки. Так, американський науковець Д. Ройз (2016) [231], визначає принципи як основні вимоги, які мають пред'являтися змісту, формам і методам соціальної роботи з дітьми у місцевій громаді. У процесі роботи в місцевій громаді для соціального працівника, на думку науковця, важливим є дотримання таких принципів:

Принцип гуманізму, в основі якого лежить ідея здатності людини й суспільства змінюватися. Громада є динамічною структурою, яка здатна

розвиватися і змінюватися під впливом соціально-економічних умов життєвого досвіду.

Принцип об'єктивності, який розуміється у двох значеннях. У широкому сенсі – це вивчення закономірностей, які закладені в об'єкті, незалежно від суб'єктивного до нього ставлення; у вузькому сенсі – сприйняття ситуації кожної громади поза власними ілюзіями й упередженнями, не абсолютизуючи попередній досвід.

Принцип системності полягає в тому, що місцева громада – органічне ціле, що становить складну систему структурних елементів і функційних взаємодій, усі її елементи взаємопов'язані між собою. Дія на який-небудь елемент викликає ефект у системі загалом і в інших елементах.

Принцип феміліцентризму вимагає, щоб під час соціальної підтримки інтереси сім'ї завжди стояли на першому місці, маючи пріоритет перед правами суспільства, держави тощо.

Принцип толерантності полягає в професійній стриманості і відсутності засудження расових, національних, релігійних і поведінкових особливостей, що відхиляється від звичайного стереотипу, від «норми».

Принцип позитивного образу громади, в основі якого лежить розуміння інституту громади як природного середовища для формування особистості.

Вважається, що одним з основних змістових принципів соціальної роботи, на яких заснована практична реалізація гуманістичного ідеалу, є принцип *соціальної справедливості*, який є ідеологічною цінністю, закріпленою в документах світової спільноти, – Організації Об'єднаних Націй, Міжнародної Федерації соціальних працівників та ін. На основі цього принципу можлива узагальнена оцінка соціальних стосунків у конкретній місцевій громаді [158, с. 18].

Принцип соціальної справедливості розглянуто в працях американського дослідника Д. Ролза, який визначає два основних принципи, що сприяють соціальній справедливості: принцип свободи, згідно з яким людина повинна

мати доступ до свобод (прав і благ) однаковий для всіх людей; принцип відмінності, згідно з яким нерівність допустима, якщо вона спрямована на користь найбільш знедоленим людям. Розглядаючи справедливість як чесність, науковець визначає поняття «загальної справедливості», що виявляється в соціальній стабільності, збалансованості інтересів людей, які перебувають у незадовільному соціальному становищі [226, с. 49].

На нашу думку, зазначені вище принципи сприяють розвитку потреби в прийнятті соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки та активізують соціального працівника до розв'язання проблем дітей у місцевих громадах. Саме на цих принципах формується зміст соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

Зміст соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки базується на різних соціальних програмах, які регламентуються як центральним законодавством, так і законодавством окремих штатів, що дає змогу досить повно й оперативно враховувати потреби в соціальній допомозі окремих регіонів [175, с. 31]. Це дає змогу для розвитку розгалуженої мережі суб'єктів соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

Радою з навчання соціальної роботи (*Council on Social Work Education*) визначено такі суб'єкти соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки: державні соціальні служби; робота із сім'єю; соціальний захист дитини; корекційна робота; психіатрична соціальна допомога; соціально-медична робота; соціальна робота в школі; у закладах, які займаються проблемами громади; робота в закладах соціального планування [256, с. 271].

До клієнтів соціальної роботи в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки включені практично всі виховні середовища й деякі типи сімей із дітьми: неблагополучні, багатодітні, неповні та прийомні (фостерні) сім'ї; сім'ї, у яких батьки-інваліди або ті, що виховують дитину-інваліда; діти-сироти та

діти, позбавлені батьківського піклування; діти з функціональними обмеженнями; жертви насилля в сім'ї; бездоглядні та безпритульні діти; сім'ї з дітьми з девіантною поведінкою; неповнолітні групи ризику тощо [93].

За своїм змістом соціальна робота з дітьми у місцевих громадах надзвичайно різноманітна. Її багатогранність має важливе значення не лише для розвитку науки і практики, а і для професійної підготовки соціальних працівників, оскільки надає надійні критерії для виокремлення спеціалізацій [158, с. 96].

Науковий пошук дослідників [4; 68; 70] показав, що залежно від напрямів та змісту соціальна робота може бути організована на державному, регіональному, місцевому та індивідуальному рівнях.

Зміст соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах на державному рівні в Сполучених Штатах Америки обумовлюється законодавчою базою та соціальною політикою держави, розробкою та впровадженням системи соціального захисту населення в межах країни.

На регіональному рівні соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки відбувається реалізація законодавчих і нормативних актів у соціальній сфері з урахуванням особливостей певного регіону: економічних, природних, етнонаціональних тощо [235, с. 172].

На місцевому рівні соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, як зазначається в дослідженнях [97; 180; 199] можливо найбільш повно врахувати особливості соціальних проблем, властивих саме для цього соціуму, а також визначити організації та спеціалістів, які можуть брати участь у їхньому вирішенні. Місцевий рівень соціальної роботи, на думку Дж. Міджей [199], це безпосередня робота з конкретною особистістю, чи групою, які звернулися по допомогу в певні соціальні служби.

Під змістом соціальної роботи розуміється не самий по собі субстрат соціального, а її внутрішній стан, або сукупність процесів, що характеризують

взаємодію елементів соціальної роботи між собою із середовищем і зумовлюють їхнє існування, розвиток та зміну; у цьому сенсі зміст соціального є процесом творення та відтворення особистості людини [107, с. 195].

Досліджуючи зміст соціальної роботи в місцевій громаді, можемо зазначити, що він обумовлюється такими чинниками: місцева громада як конкретний соціум забезпечує процес соціалізації особистості власними ресурсами, оскільки в ній є певне «поле» соціокультурних норм і правил, які в процесі соціалізації особистості оформлюються в її персональну ціннісно-нормативну систему [4, с. 161].

Зміст соціальної роботи з дітьми у місцевій громаді, на думку М. Дельгадо, полягає в цільовій реалізації програм, роботі з дітьми та сім'єю, розв'язання конфліктів у відносинах між мешканцями місцевої громади, стосунках із дітьми, розв'язанні проблем освіти, працевлаштуванні, організації культурно-дозвілдової діяльності, охороні здоров'я [136].

Водночас науковець доходить думки, що зміст соціальної роботи розкривається в процесі соціальної адаптації, профілактики, ресоціалізації, соціалізації, реабілітації певних вікових і соціальних груп [136, с. 177].

Соціальна робота в місцевих громадах широко використовується для означення особливого та унікального феномену в суспільному житті Сполучених Штатів Америки. Місцева влада як локальний вибраний орган має чималий вплив на здійснення соціальної політики та вирішення локальних проблем, прийняття рішень у таких місцевих громадах, що мають унікальну демократичну роль у населених пунктах, де місцева громада є головним виконавчим та законотворчим органом. У такому разі помітну та значущу роль виконують саме соціальні працівники в місцевій громаді, які приділяють особливу увагу залученню партнерів, а також об'єднанню послуг місцевих жителів, які здійснюють вплив на формування загального місцевого порядку і високу якість місцевих послуг, а також залучають громадян для створення плану розвитку місцевості, де вони проживають [165, с. 239].

Проте в Сполучених Штатах Америки місцева влада по різному використовує ресурс соціального працівника в місцевих громадах. Однак, наразі із посиленням впливу місцевих громад на місцеву владу, їхня роль розглядається як фундаментальна, є, також, у дослідників місцевих громад питання про те, що під час зростання ролі громадських лідерів насправді означає для місцевого самоврядування на практиці, а також для розвитку його ролі в майбутньому [177].

Тому, можемо зазначити, що роль соціального працівника в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки має неабиякий вплив на здійснення місцевими органами влади своєї діяльності, на забезпечення добробуту дітей у місцевих громадах, на активізацію та організацію діяльності громади загалом.

Участь соціальних працівників у життєдіяльності місцевої громади, можливість приймати важливі для них рішення має визначну роль у підходах до організації та визначення змісту соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки. Мешканці місцевих громад, за підтримки соціальних працівників мають можливість повною мірою брати участь у визначенні пріоритетів, розробці стратегій, оцінюванні прогресу здійснення соціальної роботи у своїх громадах, підготовці до стихійних лих та участі в прийнятті рішень, що впливають на їхнє життя, – усе це забезпечує впевненість громадян та допомагає їм стати активними громадянами [251, с.110].

Основний зміст соціальної роботи з дітьми у місцевій громаді Сполучених Штатів Америки складають різні змістові напрями діяльності: соціальна допомога, соціальна реабілітація, соціальне обслуговування та соціальна профілактика. Вони реалізуються в практичній діяльності соціального працівника через використання різноманітних моделей і технологій соціальної роботи [260, с. 60].

В свою чергу, напрями соціальної роботи Г. Фергюсон, визначає як способи спрямованості соціальної роботи, визначення її змісту залежно від поставлених цілей [149, с. 137].

Відповідно до визначених напрямів соціальної політики нами були класифіковані та систематизовані основні змістові напрями соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, які відображені в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Зміст соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки

Напрямок соціальної політики	Напрямок соціальної роботи	Характеристика
Забезпечення базової фінансової стабільності	Соціальна допомога	Вид соціального забезпечення, що виплачується в грошовій або натуральній формі.
Захист вразливих верств населення	Соціальне обслуговування	Вид соціальної діяльності щодо надання безоплатно чи на пільгових умовах, на компенсаційних або благодійних засадах різноманітних соціальних послуг із метою задоволення духовних, естетичних, моральних, освітніх, рекреаційних, матеріальних та інших потреб дітей
Стимулювання рівності можливостей для громадян	Соціальна реабілітація	Вид соціальної діяльності спеціально уповноважених органів держави, соціальних служб для молоді, об'єднань громадян та інших соціальних інституцій, спрямована на здійснення системи організаційних, економічних, правових, культурних, освітніх, лікувальних, оздоровчих та інших соціальних заходів щодо відновлення фізичного стану, честі, гідності, прав та свобод дітей
	Соціальна профілактика	Вид соціальної діяльності, що ґрунтується на виявленні несприятливих соціально-економічних умов, психолого-педагогічних чинників, що зумовлюють відхилення в психічному та соціальному розвитку дітей, поведінці, стані здоров'я тощо

Джерело: складено автором самостійно

Надання *соціальної допомоги* в практиці соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки здійснюється безоплатно та не

потребує спеціальних попередніх внесків. Критерієм для надання соціальної допомоги є саме нужденність дитини чи сім'ї в якій вона виховується. Для визначення ступеня нужденності було запроваджене поняття – «Межа бідності» (*Poverty Level*). Автори, що розробляли цей офіційний вимір бідності в Сполучених Штатах Америки у своїх розрахунках спиралися на вартість мінімальної дієти для сім'ї з чотирьох осіб. Вони дійшли висновку, що бідна сім'я витрачає на їжу третину своїх прибутків та запропонували визначати суму мінімального необхідного доходу для сім'ї через потроєння вартості мінімального достатнього прожитку для неї [85, с. 134].

Унаслідок інфляції, пов'язаної зі зростанням цін, рівень бідності щорічно зазнає коригування, у сільській місцевості, порівняно з містом, рівень бідності нижчий, а офіційний рівень бідності не забезпечує мінімальних потреб дітей у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки. За розрахунками економістів у великих містах «середньостатистичній» сім'ї необхідно для забезпечення мінімального рівня життя приблизно 18–20 тис. дол. США. Тому в багатьох штатах розмір пільг співвідноситься не з рівнем бідності, а із середнім доходом сім'ї, що дає змогу стабільно утримувати рівень бідності в межах норми на всій території Сполучених Штатів Америки [103].

Соціальне обслуговування дітей у місцевій громаді Сполучених Штатів Америки реалізується через: забезпечення членів місцевої громади різноманітними виплатами, гарантованими державою в законодавчому порядку; надання малозабезпеченим сім'ям із дітьми різних видів матеріальної підтримки; психологічної підтримки клієнтів у складних життєвих ситуаціях; надання різноманітних консультативних послуг дітям у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки; створення мережі організацій для надання культурно-освітніх та фізично-оздоровчих послуг дітям, забезпечення їхнього змістовного дозвілля в місцевій громаді [136, с. 45].

Система спеціалізованих державних, громадських та приватних організацій в межах соціального обслуговування надає дітям у місцевих

громадах Сполучених Штатів Америки безоплатно низку *соціальних послуг*: організація спеціальних груп професійного навчання для батьків; забезпечення допомоги з їхнього працевлаштування; забезпечення догляду за дітьми тих батьків, які працюють у денні та вечірні години; організація при міських центрах здоров'я служб для малолітніх матерів; організація та підтримка служб захисту дітей, які зазнали насилля; організація та інспектування дитячих будинків, робота з прийомними сім'ями, спостереження за адаптацією дитини в новій сім'ї; розвиток соціальних служб допомоги дітям в отриманні освіти, допомога батькам у веденні домашнього господарства тощо [170].

У відповідних екстремальних ситуаціях соціальні служби беруть на себе турботу про дітей незалежно від рівня достатку сім'ї. В інших ситуаціях, цей вид соціальних послуг надається іншим сім'ям, але за визначену плату. До завдань надання дитячих соціальних послуг у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки входять питання усиновлення дітей-сиріт і дітей позбавлених батьківського піклування [6, с. 348]. У соціальній роботі з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки приділяється велика увага наданню соціальних послуг дітям, що пішли з дому та безпритульним: функціонують притулки та гуртожитки, проводяться індивідуальні та групові консультування, бесіди з батьками задля повернення дитини у сім'ю; надається допомога сім'ям, які знову об'єдналися з дітьми тощо. Функціонує також "служба довіри", яка надає на рівні місцевої громади безоплатні послуги для "дітей вулиці" [234, с. 456].

Соціальна реабілітація дітей у місцевій громаді в Сполучених Штатах Америки, передусім, спрямована на відновлення виховного потенціалу в громаді, захист прав членів родин у кризових ситуаціях, зміну соціального та сімейного статусу окремих членів сім'ї. Така робота здійснюється соціальним працівником у школі та спеціалістами в соціальних службах. Об'єктами соціальної реабілітації є члени місцевої громади, які зазнали різних форм психічного, фізичного та сексуального насильства; громади, в яких окремі

члени потребують медичної або професійної реабілітації. Діяльність спеціалістів із соціальної реабілітації в місцевих громадах спрямована на укріплення родинних зв'язків, подолання відчуженості її членів один від одного, корекцію взаємостосунків у громаді, допомогу дітям у професійному та соціальному становленні [114].

Соціальна профілактика в соціальній роботі з дітьми у місцевих громадах Сполучених штатів Америки має комплексний характер та ґрунтується на своєчасному виявленні та виправленні негативних інформаційних, педагогічних, психологічних, організаційних чинників, що зумовлюють відхилення в психологічному та соціальному розвитку дітей, в їхній поведінці, стані здоров'я, а також в організації життєдіяльності та дозвілля [2, с. 35]. Метою соціальної профілактики є не лише запобігання розвитку негативних явищ, а створення умов для повноцінного функціонування суспільства та життєдіяльності окремих осіб. У широкому розумінні соціальна профілактика ставить за мету підвищення якості життя людей, збереження та зміцнення їхнього здоров'я, яке Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) розглядається як гармонійне поєднання фізичного, психічного та соціального добробуту, а не лише відсутність хвороб або фізичних вад.

Основними формами профілактичної діяльності з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки є профілактичні програми та профілактичні заходи [201, с. 348]. Профілактичний захід – спеціально організована взаємодія виконавців профілактичної роботи (фахівців або волонтерів) та представників цільової групи, спрямована на запобігання соціальній проблемі чи подолання окремих її чинників.

На сьогодні американськими науковцями та практиками доведено – окремі профілактичні заходи дають змогу вплинути на обмежену кількість чинників проблеми. Організовувати профілактичну роботу з дітьми у місцевій громаді лише у формі поодиноких, не пов'язаних між собою заходів доцільно тоді, коли причини проблеми носять поверховий характер, не пов'язані зі світоглядом і

способом життя громади загалом, а їхнє усунення не потребує чималих змін соціального середовища. Здебільшого профілактичні заходи є ефективними лише в комплексі з іншими заходами в процесі реалізації відповідної профілактичної програми.

Профілактична програма – спеціально розроблений комплекс (система) заходів, спрямованих на запобігання конкретній соціальній проблемі (або декількох пов'язаних між собою проблем). Профілактичні програми дають змогу у повному обсязі реалізувати технологію комплексної соціальної профілактики. Переважно, програмою передбачаються дії в різних напрямках профілактики та залучення до її реалізації фахівців різних спеціальностей, співпрацю установ та організацій, що зацікавлені у запобіганні проблемі [125, с. 14].

Американський вчений Дуглас Кербі [182] здійснив аналіз ефективних програм із профілактики ризикованої поведінки серед дітей у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки та визначив їхні особливості: у межах програми формуються не лише знання, а й мотивація до відповідальної, безпечної поведінки та відповідні поведінкові навички, окрім того, у дітей формується впевненість у тому, що він або вона здатні успішно застосовувати отримані знання та навички в реальному житті; ефективні програми включають щонайменше 14 занять і реалізуються в малих групах; програми базуються на конкретних принципах та нормах, що включені у вигляді базових повідомлень у кожне заняття; програми дають змогу дітям відпрацювати навички моделювання життєвої перспективи; 5. ефективні програми включають у себе навчання однолітків однолітками [182, с. 82–83].

Зважаючи на те, що зміст соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки складний та багатогранний, немає єдиної загальної централізованої системи соціального забезпечення. Вона складається з різних програм, регламентованих або федеральним законодавством, або законодавством штату, або спільно федеральними органами та органами влади

штатів. Окремі програми для здійснення соціальної роботи приймаються місцевою владою безпосередньо в місцевій громаді [202, с. 128].

Забезпечення та впровадження цих програм соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки забезпечується, передусім, роботою державних агенцій. Служба захисту дітей (CPS) – це державна установа в багатьох штатах Сполучених Штатів Америки, відповідальна за захист прав дітей, яка веде діяльність із надання соціальних послуг дітям, молоді та сім'ям, роботу з протидії жорстокого поводження з дітьми або зневаги до них. У деяких штатах використовуються інші назви для цієї агенції, такі як «Департамент з догляду за дітьми та надання сімейних послуг у місцевій громаді» (DCFSC); «Департамент соціальних служб» (DSS); «Служба з надання соціальних послуг» (CSS) [232].

У своїй діяльності Служби захисту дітей керуються низкою міжнародних законодавчих документів таких як, Конвенція про права дітей, конституцією Сполучених Штатів Америки та відповідними законодавчими актами: Законом про запобігання насиллю та жорстокому поводженню з дітьми (CAPTA), Законом про захист прав дітей національних меншин (ICWA), Законом про багатоцільове розміщення (MEPA), Законом про усиновлення та безпеку сімей (ASFA), Законом про реабілітацію 1973 року (стаття 504), Розділом II Закону про американців з обмеженими можливостями від 1990 року (ADA) [244].

За даними управління в справах дітей та сім'ї уряду Сполучених Штатів Америки у 2017 році приблизно 4 млн. дітей були залучені до розслідування зі зловживань або зневаги до них, тоді як, за оцінками, 672 тис. дітей визнали, що їх образили або знехтували, а через зловживання або нехтування загинуло близько 840 дітей. У 2018 році внаслідок жорстокого поводження з дітьми та бездоглядності загинуло 560 дітей. Покарання силою щодо дітей впливає на найбільш уразливі групи дітей віком до п'яти років. У 2018 році 8 дітей на 1000 осіб стали жертвами жорстокого поводження та бездоглядності, а 10 дітей на 1000 стали жертвами насильства поза домом [145].

Такі показники дають новий поштовх для розширення сфери діяльності Служби захисту дітей, а саме залучення соціальних працівників до роботи з дітьми в межах місцевих громад, оскільки, саме члени громади можуть стати на варті збереження порядку та запобігання насиллю та жорсткому поводженню з дітьми поза сім'єю.

Також важливою умовою в забезпеченні соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки є налагодження взаємодії урядових і федеральних агенцій та служб із недержавними та локальними установами. Для такої співпраці в Сполучених Штатах Америки створена Асоціація національних організацій (Association for Library Service to Children), яка працює над встановленням зв'язків та об'єднанням зусиль із національними організаціями, що здійснюють соціальну роботу з дітьми у місцевих громадах, а також мають тотожні завдання [172, с. 94].

Мережа діяльності організацій, що входять до Асоціації (ALSC) охоплює понад триста агенцій, які розташовані на всій території Сполучених Штатів Америки, а сфери діяльності цих організацій містять такі напрями, а саме: фінансова підтримка малозабезпечених сімей із дітьми, соціальний захист населення, сімейна терапія, надання послуг із денного догляду, послуги пов'язані з веденням домашнього господарства, інформаційні послуги тощо [189, с.92].

Однією з організацій, що входить до Асоціації національних організацій, є Ліга товариства добробуту дітей Америки (Child Welfare League of America), мета діяльності якої спрямована на забезпечення добробуту американських дітей та їхніх сімей, покращення догляду та надання послуг дітям, позбавленим батьківського піклування, занедбаним та безпритульним. Організація координує діяльність соціальних працівників на місцевому рівні, залучаючи органи місцевого самоврядування для виявлення та надання необхідних послуг дітям у місцевих громадах [223, с. 78].

Зазначимо, що пріоритетними напрямками в роботі з дітьми та молоддю в державних та недержавних організаціях Сполучених Штатів Америки є: пошук

можливостей із координації діяльності, спрямованої на сприяння розвитку дітей і молоді, здійснення цільового фінансування сфер, що потребують найбільшої уваги, зміцнення співпраці між усіма громадськими структурами, які представляють інтереси дітей і зосередження їхніх зусиль на роботі з проблемними та соціально небезпечними представниками молодого покоління [227].

Забезпечення безпеки та добробуту дітей є першочерговим завданням для надавачів соціальних та послуг із догляду за дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки. Для подолання наслідків екстремальних ситуацій, локальних катастроф та надзвичайних природних явищ створена організація із догляду за дітьми, які стали жертвами таких надзвичайних подій – Агенція з догляду за дітьми (Child Care Aware of America), яка є першою національною ініціативою з підготовки програм догляду за дітьми під час подолання наслідків катастроф. Аби допомогти гарантувати безпеку дітей, Агенція (ССАА) пропонує послуги, які надаються дітям та їхнім сім'ям після будь-якої катастрофи. Цією організацією застосовується низка унікальних інструментів, які допоможуть дітям та сім'ям долати наслідки трагедії, а також ресурси для запобігання насильству над дітьми та молоддю [146].

Також не менш важливим є надання освітніх послуг, забезпечення якісною та доступною освітою дітей у Сполучених Штатах Америки. Однією з недержавних організацій, що беруть на себе відповідальність за надання можливостей для місцевих громад із забезпечення освітніми послугами, є Асоціація з виховання та освіти дітей (The Association for Childhood Education). Організація ставить за мету забезпечення якісної освіти та розвитку дітей від народження до раннього юнацтва із залученням зусиль жителів місцевих громад. Асоціація також створює умови для професійного зростання педагогів та докладає зусиль для залучення спеціалістів різного профілю, які зацікавлені в задоволенні освітніх і виховних потреб дітей, до співпраці щодо надання освітніх послуг [129, с. 98].

Інший напрям діяльності мають Клуби для хлопчиків та дівчат Америки (Boys & Girls Clubs of America), місія яких полягає в тому, щоб створити умови для молодих людей, максимального використання свого потенціалу як продуктивного, дбайливого та відповідального члена місцевої громади та громадянина Сполучених Штатів Америки. Клуби для хлопчиків та дівчат Америки забезпечують: стале місце для навчання та розвитку, супровід та підтримку дорослих професіоналів, розвиваючі програми та майстер-класи, а також профорієнтаційну роботу, залучаючи мешканців місцевих громад для популяризації їхніх професій [132].

Неабияку роль у забезпеченні соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки відіграють різноманітні дитячі та молодіжні громадські організації, як от: Скаути Америки (Scouts of the USA), Молодіжна християнська асоціація США (YMCA of the USA), Національна четверта рада (National 4H Council) та інші. Ці організації надають можливість кожній дитині бути включеною до системи прийняття важливих рішень на рівні місцевої громади, міста чи селища. Членами цих організацій створюються та реалізуються проекти та програми із благоустрою, покращення становища жителів певної місцевості та забезпечення всебічного розвитку та неформальної освіти дітей та молоді.

На рівні з іншими недержавними організаціями є низка агенцій, що пріоритетним напрямом для себе визначають профілактику злочинності неповнолітніх. У Сполучених Штатах Америки діє відповідний відділ Міністерства охорони здоров'я й соціальних служб, що зобов'язав кожне відомство надавати кошти для реалізації спільних із недержавними організаціями проектів задля профілактики підліткової злочинності [195, с. 20].

В місцевих громадах за цим напрямом працює Організація із запобігання злочинності та бездоглядності серед дітей (Prevent Child Abuse America). Діяльність організації спрямована на пошук нових форм і методів роботи з дітьми, що стали злочинцями або були членами злочинних угруповань. Організація із запобігання злочинності та бездоглядності серед дітей застосовує

в своїй роботі усі види профілактики злочинності серед дітей, зосереджуючи увагу на діяльності місцевих громад щодо профілактики злочинності серед неповнолітніх. Ця громадська організація працює над тим, щоб забезпечити здоровий розвиток дітей у всій країні, визнаючи, що розвиток дитини є основою для розвитку громади та економічного розвитку країни загалом. Заснована в Чикаго, на цей час, організація має представництва у 45 штатах [230].

Вивчивши та систематизувавши сфери діяльності державних, громадських та неприбуткових організацій ми визначили, що їхня діяльність здійснюється відповідно до змістових напрямів соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, та подані у таблиці (табл. 1.5).

Таблиця 1.5.

Сфери діяльності організацій за змістовими напрямками у Сполучених Штатах Америки

НАЗВА ОРГАНІЗАЦІЇ	Соціальна допомога	Соціальне обслуговування	Соціальна реабілітація	Соціальна профілактика
<i>Ліга товариства добробуту дітей Америки</i>	+		+	
<i>Клуби для хлопчиків та дівчат Америки</i>		+		
<i>Дитячі та молодіжні громадські організації</i>				+
<i>Організація із запобігання злочинності та бездоглядності серед дітей</i>			+	+
<i>Асоціація національних організацій</i>	+	+		
<i>Агенція з догляду за дітьми</i>		+	+	
<i>Служба захисту дітей</i>				+
<i>Асоціація з виховання та освіти дітей</i>		+		+

Джерело: складено автором самостійно

Розглядаючи зміст соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, також маємо звернути увагу на певні федеральні, місцеві та національні програми підтримки громади. Американські науковці переконані, що саме попереднє планування, ранній початок соціальної роботи та впровадження програм, здатні позитивно вплинути на ефективність роботи соціальних працівників, які, використовуючи досвід федеральних і державних програм окремих штатів, працюють у сфері організації та розвитку місцевих ініціатив [216, с. 124].

Програми соціальної підтримки місцевих громад у Сполучених Штатах Америки мають різний ступінь децентралізації й передачі повноважень із законодавчим закріпленням. За більшість напрямів діяльності, пов'язаних із реалізацією програм, відповідає виконавча влада штатів, або вони приймаються на місцевому рівні. Водночас, у кожній програмі є федеральні положення, керівництво якими регламентує та здійснює уряд Сполучених Штатів Америки.

У науковій літературі зазначено, що в Сполучених Штатах Америки є велика кількість федеральних, місцевих і національних програм, які спрямовані на здійснення соціальної роботи за відповідними змістовими напрямками. До національних належать: програма соціального догляду за людьми похилого віку в місцевій громаді, програма соціальної допомоги, програма допомоги бідним сім'ям із дітьми, продовольча програма, програма житлових субсидій, освітня програма, програма соціального забезпечення сім'ї та програма медичної допомоги [221].

Національна програма догляду за людьми похилого віку в місцевій громаді (*Federal National Family Caregiver Support Program*) є федерально-штатною й була розроблена в 1995 році за підтримки Відділу охорони здоров'я та офісу Мічигану з обслуговування людей похилого віку (*U.S. Department of Health and Human Services/Administration on Aging, Michigan Office of Services to the Aging*), які розподіляють кошти між агентствами для організації догляду за людьми, яким понад 65 років, на рівні місцевих громад. Допомогу людям

похилого віку надають соціальні працівники зі складу агентств, які керують цією програмою [136, с. 72].

Національна програма соціальної допомоги (*National Social Assistance Programme*) передбачає надання субсидій і пільг із соціального страхування бідним людям і сім'ям та гарантує мінімальний державний стандарт у вигляді додаткових виплат. Ця програма працює за трьома схемами: Національна схема для людей похилого віку (*National Old Age Pension Scheme*); Національна схема сімейної допомоги (*National Family Benefit Scheme*); Національна схема допомоги вагітним жінкам (*National Maternity Benefit Scheme*).

Схема сімейної допомоги передбачає виплати сім'ям, які втратили годувальника в разі випадкової смерті або з природних причин, а також підтримку місцевих громад у догляді за дітьми для таких категорій сімей [3, с. 78].

Схема допомоги людям похилого віку націлена на осіб віком від 65 років, які не мають підтримку з боку сім'ї та позбавлені нормального харчування через низькі доходи. За цією схемою місцеві громади беруть на себе обов'язки з утримання та забезпечення усіма необхідними послугами цю категорію мешканців громади [227].

Схема допомоги вагітним жінкам передбачає виплати бідним жінкам, які очікують дитину і з певних причин перебувають за «межею бідності» [128].

Програма допомоги бідним сім'ям із дітьми (*Aid to Families with Dependent Children*) передбачає надання субсидій неповним багатодітним сім'ям із низькими доходами. У низці випадків допомога виплачується тоді, коли голова сім'ї – безробітний. Мета програми – підтримка бідних сімей і дітей, житлова, продовольча та медична допомога на державному рівні. Спочатку ця програма передбачала систему виплат малозабезпеченим родинам. Згодом очевидним стало те, що грошова допомога не може розв'язувати всіх проблем, які виникають у мешканців місцевих громад [145, с. 78].

Також, виникає потреба в наданні інших соціальних послуг, причому

безоплатних. Тому на рівні місцевих громад спеціальні заклади соціальної допомоги надають такі послуги: організовують групи професійного навчання для батьків (за потреби допомагають у працевлаштуванні); здійснюють догляд за дітьми, якщо їхні батьки працюють у вечірній час; створюють при міських центрах здоров'я служб для одиноких матерів; забезпечують роботу служб захисту дітей, що зазнали насильства з боку дорослих; створюють та здійснюють інспектування дитячих будинків; сприяють наданню допомоги родинам із прийомними дітьми; створюють умови для адаптації дитини в новій сім'ї; сприяють розвитку спеціальних служб для допомоги дітям в здобутті освіти; надають допомогу батькам у веденні домашнього господарства тощо [175, с. 38].

У межах продовольчої допомоги бідним сім'ям із дітьми, відповідно до Закону (*Food Stamp Act*), надаються продовольчі талони (*food stamps*). Право на їхнє отримання мають особи чи сім'ї, дохід яких не перевищує 125 % від доходу «межі бідності». Цими талонами користується менше половини американців, що живуть на цьому рівні доходу. Найчастіше талони автоматично нараховуються сім'ям, які вже отримали допомогу з програми гарантованого доходу і допомоги сім'ям із дітьми [99, с. 176].

Програма допомоги бідним сім'ям із дітьми – федерально-штатна, але головну роль в її здійсненні відіграє влада штатів. Вона встановлює критерії нужденності, відбору клієнтів, розмір грошової допомоги.

Потрібно зазначити, що бідні сім'ї з дітьми, і, передусім, сім'ї з одним працюючим батьком, є основними одержувачами соціальної допомоги на рівні місцевих громад разом із пенсіонерами та інвалідами. Більшість із них включені одночасно в декілька соціальних програм, хоча й це не завжди допомагає подолати бідність. Крім того, залишається ще чимала частина сімей, які не підпадають під дію цих програм: повні сім'ї з дітьми, батьки яких мають низькі прибутки [235].

Це дає підстави для припущення, що, незважаючи на велику кількість

програм, які надають різні види соціальної підтримки, у США соціальною роботою охоплена лише частина населення, що потребує допомоги.

На нашу думку, зважаючи на широке коло осіб, що потребують соціальної допомоги, у місцевих громадах США, також запроваджено низку специфічних програм, що частково задовольняють потреби населення в соціальному захисті.

По-перше, програма житлових субсидій (*Housing Choice Voucher Program*), яка включає в себе [171]:

- будівництво соціального житла для бідних;
- субсидії на придбання й будівництво власного житла;
- субсидії на оренду й опалювання житла.

По-друге, освітня програма (*Educational Program*) передбачає:

- сприяння в здобутті освіти і професійної підготовки;
- програму для малозабезпечених сімей під назвою «ХедСтарт» (*Head Start*).

По-третє, програма соціального забезпечення (*Social Security Program*) охоплює [184]:

- забезпечення догляду за дітьми батьків, що навчаються і працюють;
- сприяння усиновленню дітей і допомогу прийомним сім'ям;
- допомогу дітям, що втекли з дому, а також безпритульним дітям;
- юридичну і психологічну допомогу підліткам;
- допомога дітям – жертвам злочинів і сімейного насильства;
- розшук батьків, що ухиляються від сплати аліментів.

Програма медичної допомоги Медікейд (*Medicaid*) – забезпечує надання медичних послуг сім'ям та особам, доходи яких нижчі за «межу бідності». Учасники цієї програми не платять податки, послуги, що їм надаються, повністю покриваються з бюджету. Влада кожного штату встановлює власний порядок, розмір і умови оплати медичних послуг для бідних. Ця програма охоплює, навіть, тих, хто отримує допомогу за іншими програмами [256, с. 84].

Усі з вищезазначених програм, на нашу думку, у комплексі складають

систему федеральної підтримки соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, оскільки кожна з них сприяє соціальному забезпеченню різноманітних категорій населення Сполучених Штатів Америки.

Отже, особливою рисою соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки є домінуюча кількість у її структурі асоціативних організацій, які отримують підтримку від державних структур. В останні десятиліття в Сполучених Штатах Америки ефективно діє схема, за якою держава із залученням різних інституцій розробляє та фінансує соціальні програми, а асоціативні організації самостійно або спільно з муніципалітетами реалізують їх на місцях, контролюючи справедливий розподіл державних дотацій.

На сьогодні, у здійсненні соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки задіяна велика кількість приватних агентств і поширена практика платних послуг [60, с. 41]. Поруч із соціальними закладами, які обслуговують непрацездатних осіб, на платній основі функціонують служби, що допомагають дітям здобути освіту, займаються їхньою реабілітацією після скоєння насильства в сім'ї тощо. Такі служби працюють також із молоддю, яка вживає наркотики, допомагають у вирішенні сімейних конфліктів [32, с. 205].

Важливою, на нашу думку, характеристикою американської соціальної роботи є її децентралізація. Процес децентралізації соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки має на меті здійснення низки соціальних програм на основі паритетного принципу їхнього фінансування федеральним центром, органами влади штатів і муніципальними органами самоуправління. Окремі програми впроваджуються місцевою владою.

Отже, досліджуючи зміст соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, що базується на закономірностях здійснення соціальної роботи, а саме: закономірності функціонування та розвитку суб'єктів соціальної підтримки, а також, закономірності зв'язків між суб'єктом та

об'єктом соціальної діяльності та їхня діалектика, що визначає особливий зв'язок суб'єктів та об'єктів у процесі здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки. Реалізація змісту соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки із зазначеними закономірностями здійснюється відповідно до принципів соціальної роботи.

Нами визначено, що соціальна робота з дітьми у місцевих громадах є пріоритетним напрямом американської соціальної політики, що має відповідні напрями: забезпечення базової фінансової стабільності; захист вразливих верств населення; стимулювання рівності можливостей для громадян.

Відповідно до зазначених напрямів соціальної політики Сполучених Штатів Америки, нами охарактеризовано змістові напрями соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, які передбачають широкий комплекс програм, спрямований на допомогу кожному члену місцевої громади у виконанні її головної функції – соціалізації особистості.

Нами було з'ясовано, що зміст соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки полягає в цільовій реалізації соціальних програм, як національних так і регіональних, для розв'язання родинних конфліктів, проблем у стосунках із дітьми, розв'язанні проблем освіти, працевлаштування, організації культурно-дозвілєвої діяльності тощо.

Основний зміст соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки складає забезпечення жителів громади різними видами соціального обслуговування, соціальних послуг, соціальної допомоги, соціальної реабілітації та соціальної профілактики, які реалізуються в практичній діяльності соціального працівника, громадських, державних і неприбуткових організацій через використання різноманітних методів і моделей соціальної роботи.

З огляду на те, що зміст соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки реалізується в практичній діяльності соціального

працівника відповідно до зазначених змістових напрямів соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, які так само характеризуються використанням широкого спектру моделей та технологій роботи, цей аспект ми розглянемо у наступному розділі.

Висновки до першого розділу

У першому розділі, розкрито сутність базових понять дослідження; охарактеризовано підходи до класифікації громад у Сполучених Штатах Америки; визначено генезу соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки; охарактеризовано зміст та визначено змістові напрями соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

Теоретичний аналіз наукових підходів до визначення поняття «громада» дав підстави стверджувати, що в межах системного підходу, громада визначається як комбінація соціальних одиниць та систем, які виконують основні соціальні функції, що мають місцеву релевантність, а в межах підходу до визначення громади як сукупності відносин та взаємовідносин, поняття «громада» визначено, як група індивідів або сімей, члени якої поділяють певні цінності, мають спільні інтереси, або користуються послугами тих самих служб та організацій, чи проживають на одній місцевості. У науковому підході до визначення громади як спільноти спроможної до колективних дій, поняття «громада» визначено, як сукупність людей, що живуть разом у такий спосіб, який визнає та підтримує їхню «спільну єдність». На основі проведеного аналізу, уточнено поняття громада як соціальну групу, члени якої мають спільне місце проживання й соціокультурні ознаки, сукупність відносин і взаємовідносин та здатні до спільних дій із метою задоволення власних потреб чи розв'язання проблем.

Грунтуючись на дослідженні та узагальненні теоретичних підходів до класифікації громад у Сполучених Штатах Америки, визначено, класифікаційні ознаки: соціальна функція; характер діяльності; рівень згуртованості та

організованості; тривалість існування; кількісний склад; спільна ідентичність; принцип місця їхнього існування; принцип лобювання інтересів. Встановлено, що в Сполучених Штатах Америки громади є, передусім, результатом різноманітних інтересів людей та форм їхнього задоволення, які можуть бути пов'язані як з місцем їхнього проживання, так і з вирішенням певної проблеми чи потреби, відповідно до власних інтересів, особа може входити одночасно до різних громад.

Акцентовано, що визначальним у здійсненні соціальної роботи є виконання соціалізуючих функцій місцевої громади, а саме: ціннісно-орієнтована функція; культурологічна функція; нормативно-правова функція; функція соціального контролю; інтегративна функція. Скорельовано визначення «місцева громада» як спільнота людей, які мають соціальні, економічні зв'язки та проживають на спільній визначеній території.

За результатами теоретичного аналізу визначені особливості здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах у дослідженнях американських та українських науковців: означено теоретичні підходи до методів та форм соціальної роботи з дітьми; особливостей співпраці місцевих громад та закладів освіти; функції, ролі, обов'язки та особливості роботи соціальних працівників із дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки; історико-педагогічні аспекти становлення соціальної роботи та професійної підготовки соціальних працівників у Сполучених Штатах Америки; впровадження партнерства школи, сім'ї та місцевої громади; спрямованість на надання допомоги окремій людині, групі людей, зокрема і місцевій громаді.

На основі аналізу американських наукових праць виокремлено та охарактеризовано етапи розвитку системи соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах США: *I етап* (кінець XVIII ст. – друга полов. XIX ст.) – зародження приватної філантропії; *II етап* (друга полов. XIX – початок XX ст.) – становлення соціальної роботи з дітьми у громаді; *III етап* (початок XX ст. – 30-ті роки XX ст.) – професіоналізація соціальної роботи; *IV етап* (30-ті рр. XX ст. – кінець 60-х рр. XX ст.) – створення інститутів соціальної підтримки

місцевих громад; *V етап (початок 70-х рр. ХХ ст. – дотепер)* – розвиток системи соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах. Визначено суб'єкти соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах відповідно до означених етапів: церковні громади, благодійні організації, громадські об'єднання, громадські організації, шкільні соціальні працівники, спеціалізовані центри соціальної роботи в місцевих громадах, соціальні працівники, соціальні служби, громадські об'єднання.

З'ясовано, що особливого значення для здійснення соціальної роботи з дітьми у Сполучених Штатах Америки є професійна підготовка соціальних працівників до роботи в місцевих громадах. У дослідженнях Л. Віннікової, Р. Констебля, В. Поліщук, І. Седлера, В. Тименко, Дж. Шаффера визначається, що соціальна робота з дітьми у місцевих громадах, здійснюється соціальними працівниками та сприяє розвитку та соціалізації дітей, виконуючи завдання, пов'язані з їхнім вихованням.

Із метою визначення змісту соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, на основі теоретичного аналізу наукових досліджень, означені три основні напрями соціальної політики Сполучених Штатів Америки: забезпечення базової фінансової стабільності; захист вразливих верств населення; стимулювання рівності можливостей для громадян.

Відповідно до означених напрямів соціальної політики Сполучених Штатів Америки визначені закономірності соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, що є основоположними ідеями, правилами та напрямками роботи органів соціального захисту та підтримки дітей у місцевих громадах, зумовлені водночас закономірностями соціальних процесів.

Визначено фундаментальні принципи, на яких базується соціальна робота з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки: принцип гуманізму, принцип об'єктивності, принцип системності, принцип феміліцентризму, принцип толерантності, принцип позитивного образу громади, принцип соціальної справедливості.

Науковий пошук дав змогу визначити, що залежно від напрямів та змісту

соціальна робота з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки може бути організована на державному, регіональному, місцевому та індивідуальному рівнях. На державному рівні соціальна робота з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки обумовлюється законодавчою базою та соціальною політикою держави, розробкою та впровадженням системи соціального захисту населення в межах країни. На регіональному рівні соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки відбувається реалізація законодавчих та нормативних актів у соціальній сфері з урахуванням особливостей певного регіону: економічних, природних, етнонаціональних тощо. А на місцевому рівні соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, можливо, найбільш повно врахувати особливості соціальних проблем, властивих саме для цього соціуму, а також визначити організації та спеціалістів, які можуть брати участь у їхньому вирішенні.

Грунтуючись на засадах конвенції ООН про права дитини, що містить чіткі вказівки щодо права дітей на участь у прийнятті рішень, які стосуються їхнього життя та безпеки, нами висвітлено, що саме цим принципом у Сполучених Штатах Америки користуються неурядові та державні організації здійснюючи соціальну роботу з дітьми у місцевих громадах. Соціальні працівники маючи спеціальні знання та навички для роботи з дітьми, щоб реагувати на мінливі можливості, під час їхнього розвитку й соціального становлення та забезпечувати необхідні для цього процесу напрями соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

З'ясовано, що основний зміст соціальної роботи з дітьми у місцевій громаді Сполучених Штатів Америки, складають змістові напрями діяльності: соціальна допомога, соціальна реабілітація, соціальне обслуговування та соціальна профілактика. Вони реалізуються в практичній діяльності соціального працівника через використання різноманітних моделей і технологій соціальної роботи.

За результатами аналізу змісту соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, визначено сфери діяльності державних, неурядових громадських організацій, що здійснюють соціальну роботу з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки. Відповідно до змістових напрямів, визначено, федеральні, місцеві та національні програми, які спрямовані на здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

Зміст розділу висвітлено в публікаціях автора: [66; 67; 68; 74; 75; 78].

РОЗДІЛ 2.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ У МІСЦЕВИХ ГРОМАДАХ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ ТА УКРАЇНИ

2. 1. Моделі соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки

Практика соціальної роботи в Сполучених Штатах Америки, беручи на себе обов'язки з встановлення пріоритету інтересів різноманітних соціальних суб'єктів в умовах суспільних трансформацій, декілька століть насичувалася виробленими та апробованими в американському суспільстві моделями соціальної роботи в місцевих громадах. Упродовж довготривалого періоду формування та розвитку системи соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, що засвідчує проведений нами аналіз генези соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, основним об'єктом забезпечення соціальними послугами на рівні місцевих громад є діти та сім'ї з дітьми. Відповідно до об'єкту нами визначені основні змістові напрями соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, що впроваджуються завдяки використанню різноманітних моделей соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах.

В умовах соціально-економічного розвитку сучасного американського суспільства значення моделей соціальної роботи стрімко зростає. Масштаби застосування різноманітних моделей взаємодії соціального працівника з місцевими громадами Сполучених Штатів Америки мають тенденцію до стійкого розвитку, що, так само, супроводжується підвищенням якості життя громадян [219, с. 67].

У п. 1.3. нами досліджено, що соціальна робота Сполучених Штатів Америки побудована так, що в здійсненні діяльності відповідно до змістових напрямів, основну участь беруть не тільки органи державної влади, але й місцева громада загалом. Традиційна модель організації та функціонування соціальної роботи відповідає реаліям сучасного американського суспільства,

що є предметом досліджень багатьох американських вчених [123; 133; 213; 259] у різних галузях науки. У цьому вимірі перед дослідниками постає нове наукове завдання – узгодження різноманітних інтересів суб'єктів, що формують державну та муніципальну політику, а також громадянське суспільство з властивими йому механізмами самоорганізації та самоуправління.

Моделі роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки охоплюють загальні для соціальної роботи та специфічні для цього напрямку види діяльності: надання соціальних послуг за місцем проживання, вивчення проблем громади, підготовка експертних висновків, звернення за субсидіями для громади, взаємодія із засобами масової інформації, переговори, угоди, конференції, громадські слухання, представництво інтересів громад, сприяння взаємодії громади із законодавчими та виконавчими органами [61, с. 176].

Зважаючи на суб'єкт місцевої ініціативи, рішень і дій, американські науковці виокремлюють *недирективні* та *директивні* моделі роботи в місцевих громадах. Використання недирективних моделей означає, що ініціаторами рішень та дій є члени громади, які самостійно визначають свої проблеми, стратегію й тактику дій, впроваджують їх, спираючись на взаємодопомогу. За таких умов соціальний працівник у місцевій громаді є лише активним помічником, а не керівником місцевих ініціатив. Директивні моделі, на відміну від недирективних, передбачають ухвалення офіційними особами чи лідерами громади рішень про доцільність певних дій, формування на їхній підставі відповідних планів. Діяльність членів громади зводиться до участі у функціонуванні ініціативного комітету чи активної групи [243, с. 168].

Так у своїй роботі «Недирективні моделі роботи з групою та громадою» (*The Non-Directive Approach in Group and Community Work*) дослідник соціальної роботи в громаді, Т. Баттен [98], моделі роботи в громаді поділяє на *директивні* та *недирективні*. Проте до їхнього визначення автор підійшов інакше, характеризуючи недирективні моделі, як такі, за яких рішення і дії виникають у самих членів громади. Характерним для цієї моделі є процес самовизначення, тобто процес, коли громада визначає свої власні потреби,

працює над власними планами та їхньою реалізацією. Директивні моделі це такі, де головні рішення приймають офіційні особи, лідери або дорадчі органи, і на їхній основі створюються програми для життєдіяльності громад. У цьому випадку, характерним є нав'язування, а не самовизначення, активна участь громади, обмежується комітетом чи внутрішньою адміністративною групою [89, с. 124].

Наразі, починаючи з ХХ ст., практична діяльність соціальних працівників у місцевих громадах здійснюється за такими моделями, що їх виокремив та описав у 70-ті роки ХХ ст. американський науковець Дж. Ротман (Додаток А).

1. Місцевий розвиток, або розвиток населеного пункту (Locality Development). Суть цієї моделі полягає в спрямуванні зусиль людей на поліпшення умов життя в громаді, підвищення здатності мешканців до участі в прийнятті рішень. Цей розвиток охоплює демократичні процедури, добровільну співпрацю, самодопомогу, розвиток місцевих лідерів, навчальних програм. За цієї моделі соціальні працівники діють як посередники в процесі змін, організатори невеликих груп, орієнтованих на розв'язання конкретних завдань.

2. Соціальне планування (Social Planning). Зосереджується на технічному процесі розв'язання проблем, забезпечення житлом, проблем психічного здоров'я. Основою цієї моделі є програмний розвиток, раціональний, ретельно спланований і контрольований процес змін, спрямований на забезпечення послугами членів громади. Наприклад, у більшості американських міст діють спеціальні комітети із соціального планування, результатами діяльності яких можуть бути плани економічного розвитку, використання земельних ресурсів і землеустрою, розвитку транспортних систем або плани розвитку мікрорайонів. Важливою частиною такого планування є визначення системи надання соціальних послуг, зокрема для дітей, сімей із дітьми, а також людей із проблемами психічного здоров'я, функціональними обмеженнями. Розроблені плани розвитку дають змогу громаді послідовно реалізувати на практиці загальне бачення свого життя. За такої моделі соціальні працівники у громаді діють здебільшого як експерти,

агенти змін, збираючи й аналізуючи дані, при взаємодії з різними установами та органами влади.

3. Соціальна дія (Social Action). Метою її є надання допомоги вразливим групам населення, сприяння їхньому об'єднанню та самоорганізації для формування стратегії розвитку власної місцевої громади. Спрямована вона на перерозподіл влади, ресурсів, зміну порядку ухвалення рішень у громаді, а також політики формальних структур. Соціальними працівниками виконується роль організаторів груп людей, які зазнають дискримінації. Це передбачає мобілізацію населення (створення і скеровування масових організацій, рухів), а також вплив на політичний процес [246, с. 184].

У кожній конкретній ситуації соціальний працівник самостійно вирішує, яку модель соціальної роботи в місцевій громаді застосовувати. Наприклад, у гомогенних громадах південних штатів або за наявності між її групами бажання обмінюватися інформацією, діями соціальні працівники дотримуються моделі місцевого розвитку. Модель соціального планування придатніша для подолання тих проблем у громаді, які однаково сприймаються й оцінюються всіма її учасниками. Також вона доцільна, за умови наявності сформованої об'єктивної інформації, програми дій, спрямованих на поліпшення ситуації. Проте, коли в громаді виникає ворожість та інтереси її членів неможливо узгодити в процесі звичайних дискусій і переговорів, найефективнішою може бути модель соціальної дії.

У межах моделі «соціальної дії» запропонованої Д. Ротманом, деякі американські практики соціальної роботи, спираючись на багаторічний досвід роботи в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки виокремлюють кілька окремих моделей соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах: модель реагуючої громади (створення «цільової» громади з надавачів та отримувачів соціальних, освітніх, медичних та інших послуг для забезпечення розвитку та соціалізації дітей); модель побудови коаліцій (застосовують у тих ситуаціях, коли громаду з надавачів та отримувачів послуг ще потрібно створювати, мотивуючи людей та відповідні агенції); модель співробітництва в

громаді (створення громад з отримувачів послуг без залучення їхніх надавачів) [162].

У нашій дисертаційній роботі, ми визначали, що соціальна робота з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки вирізняється неабияким впливом місцевих ініціатив на систему соціального обслуговування громадян, тому для чималої кількості місцевих громад у Сполучених Штатах Америки притаманна модель соціальної дії в громаді. Про це свідчить ухвалена у 2010 році федеральна програма щодо боротьби з бідністю, яка діє донині, що ґрунтується на ідеях соціальної дії. Проведені експерименти в межах реалізації цієї програми на рівні місцевих громад та муніципалітетів, спрямовані на запобігання скоєнню підлітками правопорушень і припинення відселення мешканців із центральних частин міст [156, с. 213]. Наведемо кілька прикладів такого різновиду роботи в громаді.

У штаті Огайо, Сполучені Штати Америки, розроблено програму підтримуючого житла, яку реалізує організація «SELF» (аббревіатура від англійської назви – Підтримка малозабезпечених сімей). У її межах надають якісні послуги бездомним, особливо тим, хто має особливі потреби, зокрема людям із проблемами психічного здоров'я, залежним від психоактивних речовин, людям із функціональними, інтелектуальними й сенсорними обмеженнями та людям із ВІЛ/СНІДом. Цю програму розробили як відповідь на визнання громадою факту збільшення числа бездомного населення. Здійснення інтенсивного догляду включає такі послуги, як надання житла, допомога в працевлаштуванні, навчання необхідних навичок соціальної взаємодії, навчання того, як розпоряджатися коштами та планувати бюджет. За липень 2015 – вересень 2016 понад 82% клієнтів отримали житло й понад 75 % – знайшли роботу або підвищили свої прибутки [149, с. 1290].

Тому перед прийняттям рішення про застосування певної моделі втручання, соціальному працівнику необхідно проаналізувати ситуацію в місцевій громаді, уникаючи водночас ідеологічних упереджень чи методологічних уподобань.

Незважаючи на різноманітні теоретичні погляди, американські соціальні працівники ведуть професійну діяльність із місцевими громадами на різних рівнях організації, що так само дає змогу вибудовувати пріоритети соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах на регіональному та національному рівні. Так, у доповіді групи з вивчення роботи в місцевих громадах та соціальних змін (Gulbenkian Foundation) виділено три моделі, що базуються на рівневому підході до здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевій громаді [134, с. 181]:

1. Базова, або робота за місцем проживання – робота з окремими людьми, дітьми, їхніми сім'ями і групами в громаді за місцем проживання;
2. Робота в місцевих агенціях або між агенціями – робота з місцевими філіалами організацій, федерацій та іншими відділами великих організацій у співпраці з місцевими державними та добровільними організаціями.
3. Регіональна та національна робота з планування громади – розробка проблем економічного розвитку, планування життєдіяльності місцевої громади.

У практичній діяльності соціальних працівників в Сполучених Штатах Америки ці моделі діяльності є безперервними та мають тісні взаємозв'язки одна з одною. Робота з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки в межах департаментів соціальних служб включає як роботу за місцем проживання, так і діяльність місцевих агентств і взаємозв'язок між ними. Зазвичай, діяльність зосереджується на розвитку служб для однієї чи більше груп клієнтів. Проте, діяльність агентств та робота із соціального планування в громаді є центральними для місцевих громад, утім деякі вчені звертають увагу на небезпеки здійснення соціальної роботи за цими моделями [103].

В американській «Енциклопедії соціальної роботи» (2015), і яка визначає вісім сучасних моделей соціальної роботи в місцевих громадах: організація сусідів та громадськості (Neighbourhood and Community Organizing); організація функціональних громад (Organizing Functional Communities); соціальний та економічний розвиток громади (Community Social and Economic Development); соціальне планування (Social Planning); розвиток програм та зв'язків у громаді

(Program Development and Community Liasons); політичні та соціальні дії (Political and Social Actions); коаліції (Coalitions); соціальні рухи (Social Movements) [164].

Автори енциклопедії характеризують зазначені ними моделі за такими параметрами як: очікувані результати, проблеми, на розв'язання яких спрямована діяльність, об'єкти й суб'єкти дій. Ці напрями відображають розмаїття форм участі соціального працівника в розвитку громади та захисті інтересів її членів, а, особливо, дітей [200].

З огляду на різноманітності моделей роботи соціального працівника в місцевій громаді в Сполучених Штатах Америки, автори «Енциклопедії соціальної роботи Сполучених Штатів Америки», також виокремлюють ще одну групу сучасних практичних моделей соціальної роботи, дотичних до об'єкта нашого дослідження – соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

Перша з визначених в енциклопедії – *модель запобігання злочинності на рівні громади*, яка орієнтована на профілактику правопорушень і вживання наркотичних речовин, організацію сусідського нагляду зменшення стигми, надання неповнолітнім правопорушникам можливостей для реінтеграції, зниження рівня страху в громаді, підвищення безпеки вразливих груп (людей похилого віку, дітей) та досягнення довіри між поліцією й мешканцями громади [132, с. 519].

Модель формування здорового способу життя має на меті підвищення якості життя в громаді та спирається на проведення місцевих профілактичних заходів. Її можна вважати складовою інших моделей: соціального та економічного розвитку місцевої громади, розвитку програм та зв'язків у громаді, організації функціональних громад тощо. Фахівці зазначають, що зміни в місцевих стратегіях формування здорового способу життя, а, особливо, серед дітей та молоді, віддзеркалюють глобальні тенденції децентралізації та представницької демократії [130, с. 452].

Американські фахівці в наукових працях останніх років, вирізняють із-поміж інших як окремі моделі таку діяльність соціальних працівників у громаді, що спрямована на підтримку відтворення та споживання як функцій місцевих громад. Особливо це стосується сільських громад [258].

Модель відродження громади передбачає оцінювання достатності місцевих ресурсів, залучення людей, які мають ідеї та бачення розвитку громади, передусім економічного характеру, знаходження інвестицій для розширення наявного місцевого бізнесу та створення нових структур [165, с. 82].

Інша група американських фахівців у праці «Соціальна робота: макропрактика» (Social work macro practice) виокремлює *модель виробництва*, у межах якої соціальні працівники сприяють створенню різноманітних організацій у громаді, передусім соціальних проєктів, надання соціальних послуг, забезпечення житлом малозабезпечені сім'ї, що сприятиме розвитку внутрішніх зв'язків у місцевих громадах задля забезпечення соціального добробуту всіх членів громад [113, с. 35].

Можемо стверджувати, що такі моделі є комплексними й насправді містять у собі елементи більш загальних підходів, запропонованих у 70-ті роки Д. Ротманом, а також підходів, визначених в «Енциклопедії соціальної роботи». Водночас останні чотири моделі (запобігання злочинності на рівні громади, формування здорового способу життя, відродження громади, модель виробництва) є міждисциплінарними й виходять за межі професійної соціальної роботи, оскільки потребують залучення міждисциплінарних команд фахівців [200, с. 578].

Проте, досліджуючи моделі соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, доречно зазначити, що відповідно до зазначених моделей, визначають три групи методів роботи соціального працівника з дітьми у місцевих громадах: педагогічні, психологічні, соціологічні методи соціальної роботи в громаді, що запропоновані Національною асоціацією соціальних працівників Америки [187, с.489].

До *педагогічних методів*, американські практики, відносять методи виховання, формування свідомості, методи організації діяльності, методи стимулювання діяльності, методи самовиховання.

Психологічні методи в соціальній роботі з дітьми у місцевих громадах застосовують із метою діагностики особливостей індивіда та організації на основі отриманих результатів різних видів психотерапевтичної та психокорекційної роботи, до них відносять метод психодіагностики, психотерапевтичні методи, психокорекційні методи, а також, як окремий метод, визначають психологічне консультування.

Оскільки робота соціального працівника пов'язана із таким соціальним інститутом як громада, *соціологічні методи*, є одними із провідних у цій діяльності. До таких методів належать метод спостереження, метод опитування, методи аналізу документів, біографічний метод та експертна оцінка.

Зважаючи на широке коло функційних обов'язків, соціальний працівник, що надає соціальні послуги в місцевих громадах, опанувавши всі вищезазначені методи, може використовувати сукупність запропонованих прийомів і способів. Проте, на нашу думку, з огляду на трансформаційні процеси в сучасному американському суспільстві, використання спеціалістом соціальної сфери лише одного із запропонованих методів, чи використання всіх методів окремо не є ефективним, зважаючи на об'єкт соціальної роботи. Тому, вважаємо, що використання методів соціальної роботи, які об'єднані в моделі соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, дає змогу підходу до вирішення соціальних потреб дітей у місцевих громадах, забезпечує всебічний розвиток та гармонійну соціалізацію.

Тож, беручи до уваги необхідність вирішення соціальних потреб дітей та забезпеченні всебічного розвитку та гармонійній соціалізації, нами визначена, така модель соціальної роботи з дітьми у місцевій громаді, яка набула значного поширення останнім часом, – це *модель наснаження* (імпаурменту) громади. Вона наголошує на зміцненні самої громади, розвитку соціального капіталу, надання їй повноважень для розв'язання своїх внутрішніх проблем, що дає

змогу підходу до вирішення соціальних потреб дітей у місцевих громадах, забезпечує всебічний розвиток та гармонійну соціалізацію [155].

Проте, деякі фахівці соціальної роботи відносять імпаурмент громади не до моделі роботи в громаді, а до тактики або стратегічного підходу, що може бути використаний в межах багатьох моделей, або до принципів роботи в громаді. Проте, на нашу думку, модель наснаження є значущою в межах сучасного глобалізованого суспільства.

Побудова міцної системи, на нашу думку, в середині місцевої громади покликана забезпечити необхідними соціальними послугами найуразливіші верстви населення, до яких належать діти, малозабезпечені сім'ї та малозабезпечені мешканці цих громад.

Зауважимо, що деякі фахівці, узагальнюючи практичний досвід, надають перевагу визначенню надзвичайно конкретних моделей і у такий спосіб деталізують підходи. Наприклад, в організації місцевих громад інколи виділяють чотири моделі, названі переважно на честь того, хто з практиків був ініціатором такої діяльності: модель організаційних зв'язків (модель Чевіза); модель зустрічей вдома (модель Росса); модель коаліцій (модель Алінського); модель соціальних мереж (ґрунтується на релігійних традиціях, центром допомоги виступає церква або синагога). Розглянемо ці моделі докладніше для виокремлення особливостей соціальної роботи з дітьми в межах організації громади [240, с. 138].

Модель організаційних зв'язків була названа на честь Ц. Чевіза, лідера руху у 1960-х рр. на захист прав мігрантів. Важкі умови проживання в міграційних трудових таборах наштовхнули Ц. Чевіза на думку про те, що для організацій фермерських робітників потрібно насамперед створити структуру, до якої б відчували довіру. Ц. Чевіз працював над розвитком почуття довіри через створення для фермерських працівників клубів із придбання продуктів харчування та бензину. Представники агробізнесу не вбачали в клубах щонайменших загроз. Такі установи стали базою для організації робітників, розвитку соціальних зв'язків між ними. Клуби сприяли виникненню почуття

солідарності, місцевої взаємодопомоги, а також стали осередком виявлення лідерів, тобто джерелом посилення громади. Зв'язки в громаді посилювались, коли Ц. Чевіз вдавався до прямих методів конфронтації: пікетування, маршів, бойкотів, а також до проведення переговорів із роботодавцями [261].

Модель організаційних зв'язків характерна передусім для новоутворених місцевих громад, оскільки існує завдяки мобілізації зв'язків між членами громади для досягнення конкретних рішень. Так, наприклад, модель організаційних зв'язків може бути задіяна в місцевих громадах США для розв'язання проблеми дітей, що потребують певного спеціалізованого виду соціального обслуговування.

Модель зустрічей вдома розробив у 1960-х Фред Росс (Каліфорнія, США). Її вдосконалила Асоціація громадських організацій за негайні реформи (ACORN) [211, с. 46]. Як і у вищенаведеній моделі, йшлося про захист прав бідних, темношкірих працівників, які не мали власних організацій, проте відчували належність та відданість певному місцю проживання. Проблема, яку вони відчували, полягала у відсутності безпеки пов'язаної з проявом дискримінації.

Сутність цієї моделі полягала в коротких за тривалістю, година-півтори, вечірніх зібраннях груп до двадцяти людей. Такі зустрічі організовувалися переважно в місцевих громадах із малозабезпеченими мешканцями. Робота в межах цієї моделі розпочиналася зі знайомства соціального працівника з членами громади, налагодження контактів, виявлення охочих, які нададуть згоду провести першу зустріч у себе вдома. Перша зустріч ініціативних членів громади зазвичай присвячена обговоренню проблем, виробленню певного документа, в якому викладено спільні для цієї місцевої громади ініціативи [158, с. 214].

На наступному етапі учасники першої зустрічі відвідують інших членів громади. Розмови в неформальній атмосфері дають змогу активніше залучати людей, формувати в них почуття колективної сили. Далі американські соціальні працівники проводять громадський форум або кілька зустрічей із широкою

громадськістю. На форумі потрібно прийняти рішення про створення організації, яка просуватиме рішення форуму, обговорити її місію та обрати її керівний орган. Усі присутні на форумі мають право вступити в організацію, отримавши членський квиток і сплативши символічні внески [113, с. 48].

Модель зустрічей вдома, на відміну від інших моделей організації громади, підходить тільки для місцевих громад. Проте надає змогу ініціативним групам у місцевих громадах розвивати власні соціальні ініціативи щодо гармонійного розвитку та соціалізації дітей або розвитку локальної інфраструктури.

Модель коаліцій названа на честь Сола Алінського, з іменем якого часто пов'язують розвиток соціальної ідеї як напряму роботи в громаді. Алінський вважав, що організаціям у громаді потрібно зосереджуватися на нагальних проблемах, а не на широкому контексті чи ідеологічних цілях [214].

Ця модель розвитку місцевих громад у Сполучених Штатах Америки є цілком перспективним напрямом роботи, наводячи сучасні зразки об'єднання зусиль різних організацій. Наприклад, коаліція організацій, зацікавлених у програмах лікування та профілактики СНІДу, працювала разом з органом законодавства штату щодо створення відповідних служб у громадах. Коаліція об'єднувала релігійні й феміністичні організації, організації захисту громадянських прав і фахові асоціації [233, с. 454 – 455].

Також, яскравим прикладом соціальних ініціатив для забезпечення соціального добробуту дітей у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, є діяльність асоціації соціальних працівників у місті Нью-Арк, штат Нью-Йорк. Ця коаліція місцевої громади невеликого міста успішно веде агітаційну діяльність із населенням щодо подолання проблеми бездоглядності малолітніх дітей. Так, ініціативна група мешканців розробила агітаційні листівки, плакати та банери, які інформують населення про небезпеку, яку несе бездоглядність малолітніх дітей (Додаток Б).

Модель соціальних мереж – це видозмінена модель коаліцій, розроблена послідовниками ідей С. Алінського, Фондом промислових територій (IAF), Тихоокеанським інститутом організацій у громаді (PICO), організацією «Пряма

дія та навчання дослідженням» (DART). Цей підхід ґрунтується на наявних релігійних зв'язках, християнській та іудейській вірі в братерство, біблійній етиці допомоги ближньому. Ефективний розвиток громади автори вбачають в об'єднанні задля інтересів нужденних, малозабезпечених сімей та їхніх дітей [161].

Нині в Сполучених Штатах Америки переважно в центральних та південних штатах релігійні громади та лідери місцевих синагог і церков вбачають частину своєї соціальної місії в тому, щоб допомогти членам місцевих громад зорганізуватися для забезпечення себе безпечним докільям, школами, зосередженими на місцевих потребах органами влади, кращими стосунками з іншими громадами. Такі мережі здатні розв'язувати різноманітні проблеми, зокрема й економічні. Наприклад, 1996 року тиск трьох соціальних мереж призвів до встановлення в Каліфорнії мінімальної заробітної плати [235, с. 62].

Загалом ці моделі відрізняються не тільки за методами роботи в громаді, а й за двома ключовими параметрами: кількістю місцевих організацій, груп, утворень тощо, які діють у громаді; силою та глибиною соціальних зв'язків між цими організаціями, а також між людьми в громаді рис. 2.1.

Рис. 2.1. Чотири моделі організації громади

Джерело: [198]

Проаналізувавши ці чотири моделі організації соціальної роботи в громаді, ми можемо стверджувати, що соціальному працівнику, обираючи модель, необхідно ретельно проаналізувати, в якому стані знаходяться внутрішні та зовнішні ресурси громади, які інтереси та спільні прагнення поєднують цю громаду. Якщо, наприклад, у громаді небагато або зовсім немає асоціацій, а соціальні зв'язки нерозвинуті, то, напевне, краще використовувати модель, запропоновану Чевізом. З іншого боку, модель Росса буде значно ефективнішою в ситуації, коли також немає великої кількості організацій, але є значними соціальні зв'язки та відданість громаді. Якщо поміж численних асоціацій у громаді бракує зв'язків, то доречніше зупинитися на моделі Алінського. У разі існування багатьох асоціацій із сильними зв'язками між собою варто звернутися до моделі соціальних мереж.

У процесі участі місцевих громад у розв'язанні проблем і потреб, які постають перед ними, Ш. Арнштейн виділяє, функціональну участь людей. Вона має на меті участь у формуванні груп, у яких обговорюються, аналізуються та приймаються певні рішення щодо необхідних змін. У цьому випадку громадяни усвідомлюють свою роль і відповідальність за зміни в громаді, активно залучають інших членів громади до участі у впровадженні визначених заходів і контролюють процес запланованих змін [127, с. 27].

Зважаючи на означені нами напрями соціальної політики Сполучених Штатів Америки, змістові напрями соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, участь місцевої громади, об'єднаних зусиль сім'ї для розв'язання проблем дітей, нами розглянута *екологічна модель соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах*, що означена І. Лобелем та Е. Садлером [190], у дослідженні моделей здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах.

Нами визначено, що в екологічній моделі автори пропонують розглядати соціальну роботу з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки відповідно до рівнів: рівень дитини; рівень сім'ї; рівень місцевої громади; рівень соціальної політики держави/штату (рис. 2. 2.).

Рис. 2.2. Екологічна модель соціальної роботи з дітьми у місцевій громаді

Джерело: [190]

Також, автори екологічної моделі зазначають, що ця модель є схемою ефективного здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, оскільки на кожному з рівнів напрями соціальної політики та змістові напрями соціальної роботи можуть здійснюватися відповідно до запиту дитини, сім'ї або громади та цілісно бути забезпеченими на кожному із рівнів, підсилюючи один одного [190, с.836]. У цій моделі, на нашу думку, визначено взаємозв'язок та цілісність процесу здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах відповідно до означених суб'єктів, напрямів соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

Відповідно до розглянутої екологічної моделі соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки є *модель об'єднаних зусиль школи та місцевої громади для всебічного розвитку дитини* (Whole School, whole community, whole child), що базується на попередньо розглянутій моделі, проте автори моделі об'єднаних зусиль школи та місцевої громади для всебічного розвитку дитини зосереджують свою увагу на співпраці та взаємозв'язку дитини, сім'ї, школи та місцевої громади для всебічного розвитку та гармонійної соціалізації дитини у місцевій громаді [207, с. 64] (Додаток В).

Ця модель визнає та бере за основу поєднання зусиль соціальних працівників, педагогів у школі та ресурсів місцевої громади для задоволення потреб дітей на збереження та покращення їхнього фізичного, психологічного та соціального здоров'я та здобуття освіти, які, так само, впливають на людей, суспільство та економіку. Отже, ця модель наголошує на співпраці школи, громади та сім'ї для забезпечення стабільного та гармонійного розвитку дитини. Автори цієї моделі зазначають, що школи є однією з найефективніших систем для охоплення дітей та молоді для надання медичних послуг та програм, оскільки більшість дітей та молоді в США відвідують школу. Водночас поглиблення інтеграції медичних послуг та програм у повсякденне життя шкіл є невикористаним інструментом для підвищення академічних досягнень та вдосконалення навчального процесу [207, с. 66].

Впровадження моделі об'єднаних зусиль школи та місцевої громади для всебічного розвитку дитини об'єднує і спирається на елементах традиційного підходу в роботі соціального працівника з координації спільних дій школи та місцевої громади, поєднуючи їх у спільну структуру, що має такі, визначені нами, основні характеристики:

- гармонізація, інтеграція та співпраця між системою освіти, охорони здоров'я та місцевими громадами, задля покращення когнітивного, фізичного, соціального та емоційного розвитку кожної дитини;
- включення компонентів узгодженої програми, що зосереджена на всебічному розвитку дитини. в шкільні програми;
- забезпечення та розбудова інтеграційних зв'язків школи, сім'ї та громади для розв'язання нагальних потреб і проблем дітей.

На думку авторів цієї моделі соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах координація зусиль школи та громади відіграє вирішальну роль у просуванні та популяризації здорового способу життя та безпечної поведінки дітей та допомагає їм встановити довірливі соціальні стосунки між дитиною, школою та громадою. Дослідження, які стали основою запровадження цієї моделі показують, що посилення співпраці шкіл та місцевих громад для

забезпечення позитивного іміджу, здорового способу життя, культури поведінки та налагодження соціальних зв'язків мають визначне значення.

Отже, для отримання найкращого результату в процесі виховання та соціалізації дітей, співпраця школи та місцевої громади є однією з визначальних та обумовлюючих успіх умовою, зважаючи на поставлені завдання. Також, важливим, на нашу думку елементом в моделі об'єднаних зусиль школи та місцевої громади для всебічного розвитку дитини є участь і роль соціального працівника, як суб'єкта здійснення цієї взаємодії.

З огляду на реалії соціальної політики Сполучених Штатів Америки, будь-яка колективна діяльність школи та місцевої громади, впровадження місцевих соціальних ініціатив, створення соціальних програм та проєктів, або посилення ролі місцевої громади в прийнятті рішень, надзвичайно актуальною стає роль соціального працівника як лідера в роботі з місцевою громадою. Лідерство як феномен загальнолюдської та професійної діяльності розглядається американськими дослідниками, як одна із сучасних та інноваційних моделей соціальної роботи в місцевих громадах. Оскільки роль соціального працівника як лідера, є настільки важливою постає питання щодо його характеристики як члена громади [117, с. 56].

На думку американської дослідниці проблем місцевих громад Д. Рейнольдс, лідер місцевої громади – це окрема особа чи організація, яка визначає проблему, володіє загальним баченням бажаного результату та керує процесом, який охоплює широкий спектр суспільних інтересів [168, с. 93].

З одного боку, для ефективної діяльності, передбачається, що лідери місцевих громад мають здобути свій авторитет, і, в такий спосіб використовувати його разом із мешканцями громади, щоб упливати на ефективне надання послуг і виконання роботи місцевої влади. Однак, задля впливу на місцеві громади, вони мають відповідати високим вимогам до лідерів громади. Якщо особа володіє такою якістю та може керувати процесом розв'язання проблем громади – вона може вважатися лідером місцевої громади, зазначають А. Рендел та В. Хеттер [247, с. 165].

Так, лідерство в місцевих громадах обумовлює, що лідер усвідомлює та передбачає напрями розвитку спільноти, а також передбачає бажаний розвиток соціального становища громади для забезпечення необхідних умов для розвитку та соціалізації дітей. Перед тим, як приймати рішення, лідер громади має розуміти ступінь зацікавленості членів спільноти, а також усвідомлювати як власний, так і громадський рівень знань та досвіду, яким вони володіють, аби прийняті рішення були правомірними та зваженими, зважаючи на потреби дітей [108].

Попри те, незалежно від обраної моделі чи методів діяльності в громаді, особливостей стосунків між групами, суб'єкти взаємодії, які прагнуть до змін у громаді, мають підтримувати комунікацію з системою, на яку спрямовані зміни. Бажаних змін у громаді найчастіше досягають завдяки використанню різноманітних підходів, запланованих на аналізі динаміки процесів у місцевій громаді.

Проаналізувавши всі вищезазначені моделі та методи соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, можемо зробити висновок, що загалом для сучасних Сполучених Штатів Америки притаманною є поліспрямованість соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, що так само визначає особливості роботи професійних соціальних працівників у місцевих громадах: ресоціалізація; підвищення потенціалу особи та її родини, або груп осіб для ефективного соціального функціонування; робота зі створення соціальних умов, які є необхідними для гармонійного розвитку та соціалізації дітей; професійний менеджмент та фасилітація на рівні місцевої громади; підтримка всіх верств суспільства у розв'язанні своїх проблем; сприяння залученню державних та неурядових організацій до розв'язання проблем громади; об'єднання зусиль школи та місцевої громади для забезпечення потреб дітей; активізація та організація місцевих громад; лідерство – як метод впливу та ведення діяльності в місцевій громаді [200, с. 562].

Так, спираючись на праці американських дослідників соціальної роботи з дітьми у громаді Л. Байте [108], К. Петра [219], М. Фетаута [145], М. Ярдлея [152], методичних рекомендацій Національної асоціації соціальних працівників Америки «Колесо співпраці» (Common Approach) [200] та з огляду на шість основних сфер розвитку дитини К. Левіга [188], нами була розроблена модель «Забезпечення добробуту дітей у місцевих громадах» (Рис 2.3.).

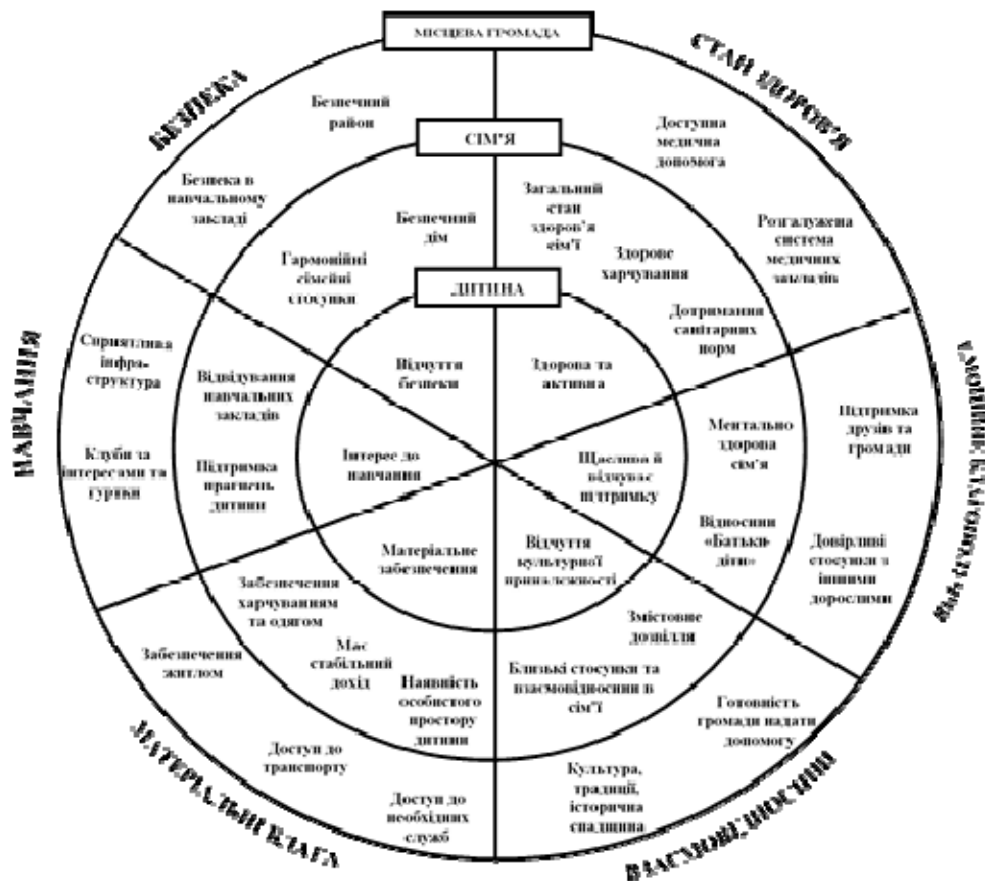

Рис. 2.3. Модель «Забезпечення добробуту дітей у місцевих громадах»

Джерело: складено автором самостійно

Ця модель, на нашу думку, заснована на проаналізованих в дисертаційній роботі, змістових напрямках, моделях соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки та сприятиме ефективнішій взаємодії місцевих громад, школи та сім'ї задля гармонійного розвитку та ефективної соціалізації, задоволення основних потреб дітей в Україні.

Ця модель складається з трьох рівнів: коло дитини; коло сім'ї; коло місцевої громади, що так само базується на рівневому підході до здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевій громаді.

В основі моделі, нами було закладено шість основних потреб дитини К. Леввінга [188], відповідно до сфер її розвитку, а саме:

- відчуття безпеки;
 - здоров'я та активність;
 - почуття щастя та відчуття підтримки;
 - відчуття індивідуальності та культурної приналежності;
 - почуття забезпеченості (матеріальними благами, як житло, одяг, іграшки);
- прагнення до навчання та відповідний віковий розвиток.

- Коло сім'ї. Забезпечення та задоволення цих потреб, відповідно до розробленої нами моделі, передусім, відбувається в сімейному колі. Тому наступною складовою нашої моделі стала сім'я, її функції та завдання, що вона виконує відповідно до вищезазначених потреб дитини, це власне: гармонійні сімейні стосунки та безпека в домі; загальне здоров'я сім'ї, здорове харчування та дотримання санітарних норм; підтримка психічного здоров'я в сім'ї, відносин «батьки-діти», підтримка з боку сім'ї; сімейне дозвілля, близькі стосунки та взаємопідтримка в сім'ї; забезпечення їжею та одягом, наявність роботи чи зайнятості в батьків, достаток простору вдома; підтримка прагнень дитини, відвідування школи або дитсадку та змістовне проведення часу з родиною.

Створення необхідних умов для забезпечення успішного задоволення потреб дитини, а також виконання батьками своїх визначених до цих потреб завдань та функцій покладається, відповідно до розробленої нами моделі, на місцеві громади.

Коло місцевої громади. Так, для забезпечення відповідного стану здоров'я дитини та її родини, на громаду покладається завдання забезпечити доступ до медичної допомоги в місцевій громаді міста чи села. Задоволення потреби дитини у відчутті безпеки, на рівні громади має бути забезпеченим створенням

безпечного простору в школі та районі, де мешкає дитина. Для забезпечення потреб дитини у сфері навчання в місцевих громадах мають бути створені умови для занять спортом та ігор на дворі, а також розвинена система клубів за інтересами та гуртків. Забезпечення житлом, доступ до транспортної інфраструктури та необхідних служб соціального забезпечення, на нашу думку, має задовольняти потреби дитини на необхідне для її життя та розвитку матеріальні блага. Сфера взаємостосунків та почуття частиною суспільства для дитини місцеві громади забезпечують, за нашою моделлю, через готовність сусідів та друзів прийти на допомогу, а також побудова тісних зв'язків із суспільством та культурою. А для забезпечення потреб дитини у сфері психічного здоров'я та емоційного добробуту на рівні місцевої громади має бути забезпечено підтримку друзів та громади загалом, а також побудовані довірливі стосунки дитини з іншими дорослими.

Отже, з огляду на описану нами модель забезпечення добробуту дітей у місцевій громаді, можемо стверджувати, що комплексний підхід, який містить у собі об'єднання зусиль сімейного кола та сферу відповідальності місцевої громади, до вирішення та задоволення потреб дитини є таким, що відповідає сучасному стану розвитку суспільства в трансформаційний період.

Аналіз провідних для американської соціальної роботи моделей роботи з дітьми у місцевих громадах дає більш широке розуміння змістових напрямів, сфер діяльності соціального працівника, який безпосередньо взаємодіє із членами громади для побудови стратегії всебічного розвитку та забезпечення соціалізації дитини.

Проведений нами аналіз моделей соціальної роботи дає змогу стверджувати, що моделі соціальної роботи в практиці соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки є певною стратегією здійснення цього виду професійної діяльності, що може відповідати всім, означеним та визначеним нами, змістовим напрямам соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах. Моделі соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки спрямовані на визначення шляхів і форм

взаємодії між основними об'єктами соціальної роботи та суб'єктами, що її здійснюють.

Отже, можемо стверджувати, що соціальна робота з дітьми у місцевих громадах є цілісною, багатовекторною та такою, що забезпечує задоволення будь-якої місцевої ініціативи з розвитку громади, покращення соціального становища, розбудови інфраструктури, забезпечення соціального добробуту для всіх категорій мешканців громади завдяки використанню провідних моделей соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

2.2. Технології соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки

У процесі здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки соціальний працівник використовує низку технологій соціальної роботи, які розглядаються американськими вченими [152; 237; 265], як система оптимальних способів перетворення, регулювання соціальних відносин і процесів життєдіяльності людей, орієнтованих на соціальне обслуговування, допомогу, підтримку громадян, що перебувають у складній життєвій ситуації.

Оскільки соціальний працівник має справу з комплексом соціальних проблем, для успішного їх вирішення та подолання їхніх наслідків важливим є визначення й конкретизація технологій діяльності соціального працівника, що працює з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки [99, с. 67].

Зважаючи на комплексність соціальних проблем, що виникають у місцевих громадах, технології соціальної роботи, як вважає інша група американських науковців [109; 206; 247], – це механізм забезпечення мотиваційної, інформаційної й операційної культури людини; інструмент, що стимулює вільний індивідуальний вибір на рівні сучасної культури, за допомогою якого змінюється поведінка суб'єктів виховання в процесі засвоєння нових цінностей або покращення свого стану.

У нашому дослідженні для означення технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах ми будемо спиратися на такі визначення:

– цілеспрямована, найбільш оптимальна послідовність діяльності (впорядкована сукупність дій, операцій і процедур) із реалізації фахівцем (фахівцями) методів (сукупності методів), засобів і прийомів, що забезпечують досягнення прогнозованої мети в роботі з людиною, групою в певних умовах середовища [155];

– науково обґрунтована системи та порядку функціонування всіх способів, що використовуються для вирішення певної соціально-виховної проблеми [191];

– способи взаємодії соціального педагога/соціального працівника із клієнтом, що забезпечують його соціалізацію (самовизначення та саморозвиток) у наявних чи спеціально створюваних умовах [10, с. 227].

З огляду на вищезазначене, сформулюємо нашу позицію щодо визначення поняття «технології соціальної роботи з дітьми у громадах» як оптимального способу здійснення цього процесу. Ми розуміємо, що це *сукупність послідовно впроваджених методів, форм та прийомів, що застосовуються для досягнення мети соціального добробуту дітей у громаді.*

Сутністю технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах є діяльність за певним алгоритмом зі створення та використання умов, які забезпечують задоволення актуальних потреб, мобілізацію й розвиток ресурсів місцевих громад, що в такий спосіб, впливають на вільний індивідуальний особистісний розвиток дитини, так само, покращує соціальне становища держави загалом [116, с. 73].

Характерною ознакою технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, як і інших технологій соціальної роботи, є наявність алгоритму: розділення процесу на внутрішньо-пов'язані між собою етапи; координованість та поетапність дій; однозначність виконання процедур. Технології забезпечують досягнення результату, що прогнозується та діагностується за

дотриманням необхідних умов та реалізацією відповідних принципів [24, с. 178].

Ми визначили специфічні риси технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки є: концептуальність (спирання на наукову концепцію); системність, тобто володіння всіма ознаками системи: логікою процесу, взаємозв'язком усіх його частин, цілісністю; корегованість діяльності, тобто можливість постійного оперативного зворотного зв'язку в процесі її здійснення; мультидисциплінарність, адже під час їхньої розробки використовуються теорії, методи, розроблені різними науками, їхню реалізацію здійснюють спільно спеціалісти з різних сфер; складність, яка полягає в стандартизації та визначенні ефективності впливу [57, с. 90]; ієрархічність – технології соціальної роботи передбачають використання в ролі методів інших технологій нижчого порядку [234].

Технології соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатах Америки, як структурована і впорядкована діяльність, базується на певних принципах. Щодо принципів технології, то вважаємо за потрібне відзначити дослідження їх у роботі «Технології соціальної роботи в зарубіжних країнах» [52, с. 196]. У цій праці принципи технологій, як найбільш загальні правила їхнього здійснення, О. Мурашкевич розподіляє на дві групи. Перша група – принципи побудови соціальних технологій. До них автор зараховує принципи ефективності й оптимальності, системності, цілепокладання, синергізму, гуманізму, проблемності, надійності, інноваційності, обґрунтованого використання соціального досвіду, межі й кардинальності, саморозвитку. Друга група – принципи різних видів технологій соціальної роботи, а саме: проектування, конструювання, перевірки і впровадження, функціонування [52, с. 189]. Ми повністю поділяємо думку дослідниці щодо важливості врахування принципів технологій соціальної роботи в процесі здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

Дослідивши та описавши змістові напрями та моделі соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки можемо зазначити основоположні принципи, що визначив Н. Коаді [125], досліджуючи теоретичні основи технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах:

- принцип відповідності, згідно з яким у процесі здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, необхідно враховувати особливості рівня ресурсів громади;

- принцип взаємодії, який визначає, що вибір способу взаємодії з дітьми у місцевих громадах залежить від того, на який ресурс особистості дитини він орієнтований;

- принцип орієнтації, який відображає положення, що кожному рівню здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах має відповідати свій процес соціальної роботи;

- принцип спільної діяльності, який визначає, що процес соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах може досягти мети лише за умови спільної діяльності суб'єктів на основі цілепокладання [125, с. 70].

Зазначені нами принципи технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах визначають відповідні особливості їхнього використання фахівцями соціальної роботи, проте нами визначено, що, в дослідженнях американських науковців [116; 120; 134; 138; 149; 200; 213] визначені принципи соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, що доповнюють попередньо названі принципи Н. Коаді [125]. Отже, на основі аналізу, нами означено такі принципи технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах: принцип законності та прав дитини, принцип добровільності, принцип клієнтоцентризму, принцип конфіденційності, принцип толерантності, суб'єкт-суб'єктного підходу, принцип максимізації ресурсів місцевої громади та принцип системності, що є, на нашу думку, ключовими під час здійснення професійної діяльності соціальними працівниками, відповідно до визначених нами змістових напрямів та моделей соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

Принцип *законності та прав дитини* полягає в забезпеченні, під час процесу здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, реалізації відповідними соціальними інституціями чи спеціалістами ратифікованих державою чи окремим штатом положень нормативних документів щодо прав дитини [134].

Принцип *добровільності* соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах передбачає вільний вибір учасниками (як спеціалістами, так і дітьми або сім'ями) своєї участі в проведенні просвітницької, профілактичної або терапевтичної роботи у сфері сприяння соціального добробуту дітей. Рушійною силою змін соціального становища в громаді має бути власний мотив жителів місцевої громади, що визначає зацікавленість людини в суспільно-корисній діяльності та покращення соціального становища власної громади загалом. Цей принцип сприяє розумінню спеціалістами, необхідності надання якісних та комплексних послуг для забезпечення розвитку місцевої громади, формування нових навичок та лідерської ролі в цьому процесі [200].

Принцип *клієнтоцентризму* соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах визнає пріоритет прав клієнтів в усіх випадках, крім тих, у яких це суперечить правам та інтересам інших людей. У межах цього принципу потрібно розглядати суверенність та автономність клієнта у такий спосіб, що він має право приймати чи не приймати запропоновану технологію соціальної роботи, вибирати певний вид допомоги чи один із варіантів плану розв'язання проблеми, запропонованих соціальним працівником [149].

Принцип *конфіденційності* в соціальній роботі з дітьми у місцевих громадах визначає, що в процесі професійної діяльності соціальному працівнику стає відома різноманітна інформація, довірена йому клієнтом. Це можуть бути відомості про хворобу, згубні звички, психічний стан, сімейні проблеми, окремі прояви девіантної поведінки дитини тощо. Розголошення близьким, колегам, іншим особам можливе лише зі згоди клієнта. Ця інформація може бути використана соціальним працівником із професійною метою в інтересах клієнта. Проте в окремих випадках, коли в ній є

повідомлення про загрозу життю та здоров'ю інших людей соціальний працівник може інформувати представників окремих державних органів [200].

Принцип *толерантності* в соціальній роботі з дітьми у місцевих громадах ґрунтується на тому, що соціальний працівник працює з різними групами клієнтів, зокрема з особами, яким він із різних об'єктивних та суб'єктивних причин не симпатизує. Проте йому необхідно бути коректним та терплячим щодо їхньої поведінки, особливостей спілкування, ціннісних орієнтацій тощо [138].

Принцип *максимізації ресурсів місцевої громади* виходить із того, що кожна місцева громада виділяє певну кількість коштів на реалізацію соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах. Завдання соціальних інститутів та спеціалістів полягає в тому, щоб оптимально використати відповідні ресурси для ефективного вирішення соціальних проблем. Поряд із цим є технології соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, що спрямовані на залучення додаткових коштів від громадських, благодійних організацій, бізнес-структур задля вдосконалення процесу здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки [213].

Принцип *суб'єкт-суб'єктного спілкування* полягає в тому, що в процесі соціальної роботи та міжособистісному спілкуванні соціального працівника з дітьми у місцевій громаді постійно враховуються інтереси, почуття всіх його суб'єктів, що передбачає визнання цінності особистості дитини, її думок, досвіду [116, с. 91].

Принцип *системності* соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах визначається єдністю форм, засобів та прийомів вирішення різних професійних завдань. Ефективність цієї роботи забезпечується послідовністю та варіативністю технологій, які мають бути тісно пов'язані між собою. Цей принцип заперечує епізодичність, фрагментарність, хаотичність під час соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах щодо вирішення індивідуально-групових та проблем, що виникають у громаді загалом [120].

Принципи реалізації технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки є специфічними орієнтирами професійної діяльності соціального працівника з дітьми на рівні місцевих громад Сполучених Штатів Америки, що визначають способи та шляхи діяльності відповідно до змістових напрямів та моделей соціальної роботи.

Відповідно до означених принципів соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, можемо визначити мету соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, як невід'ємну складову технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, аналізуючи останні праці таких американських вчених як С. Бенкс [90], М. Делгано [135], Д. Хардкасл [167] як, стимулювання ініціатив жителів місцевих громад, для соціального добробуту та гармонійного розвитку дітей. Організуючи членів місцевої громади для проведення активних дій щодо поліпшення соціального клімату в середовищі існування, соціальні працівники сприяють поліпшенню їх соціального самопочуття, допомагають їм відчутти себе активними повноправними господарями свого життя [52, с. 11].

Оскільки, в нашому дослідженні ми визначаємо технології соціальної роботи з дітьми у місцевій громаді як сукупність послідовно впроваджених методів, форм та прийомів, що застосовуються для досягнення мети соціального добробуту дітей у громаді, варто також класифікувати та охарактеризувати специфічні технології соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки [31, с. 78].

Технології соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах можна класифікувати за різними ознаками. Це пов'язано з тим, що соціальна робота в місцевій громаді утворює собою повну, відносно самостійну систему, упорядковану безліччю компонентів, які взаємозалежні між собою та становлять цілісну єдність.

Під час аналізу технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки як сукупності послідовно впроваджених методів, форм та прийомів, що застосовуються для досягнення мети соціального добробуту дітей у громаді, необхідно враховувати класифікацію технологій

соціальної роботи взагалі, а також брати до уваги, той факт, що соціальна робота – це різновид соціальної системи, яка має справу з дітьми та їхніми стосунками між собою.

Технології соціальної роботи американські [128; 187; 205] та українські науковці [4; 5; 11; 62] виокремлюють: за рівнем кваліфікації суб'єкта (прості, доступні неспеціалістам; складні, які вимагають професійної кваліфікації фахівця певної галузі; комплексні, що потребують кваліфікації фахівців різних галузей); за функціями та напрямками діяльності соціального працівника (технології соціальної діагностики, профілактики, адаптації, реабілітації, опіки та соціального захисту, а також соціалізації, саморозвитку, самовизначеності особистості).

Проте, зважаючи на визначені нами змістові напрями та охарактеризовані моделі соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, а також, враховуючи специфічні соціалізуючі функції, що виконує місцева громада в Сполучених Штатах Америки та суб'єкти та об'єкти соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, для класифікації технологій соціальної роботи нами був обраний за основу діяльнісний підхід до класифікації технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах.

У дослідженні М. Бретона [109] діяльнісний підхід передбачає розуміння соціальної роботи як інтегрованою, універсального виду діяльності, спрямованого на задоволення соціально-гарантованих та особистісних інтересів та потреб людей, передусім соціально-незахищених верств населення.

Залежно від змісту та пріоритетних моделей соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, нами визначено, такі базові технології соціальної роботи: терапевтичні технології, просвітницькі технології, технології підтримки ініціатив громади, профілактичні технології, фандрайзинг, технології соціального проектування тощо.

На основі проведеного теоретико-методичного аналізу, систематизації визначених змістових напрямів та моделей, беручи до уваги діяльнісний підхід,

нами запропонована класифікація технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки (Рис 2.4.)

Рис. 2.4.Класифікація технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки

Джерело: складено автором самостійно

Досліджуючи технології соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, насамперед з огляду на об'єкт соціальної роботи, ми визначили просвітницькі технології соціальної роботи. У науковому підході до розуміння просвітницьких технологій. Дж. Морітсугу [203], визначає просвітницькі технології як різновид професійної діяльності соціального працівника, що спрямований на передавання знань та інформації про певні соціально педагогічні проблеми в соціумі, виховання особистісного ставлення до соціальних проблем на засадах гуманізму [203, с. 180].

Зважаючи на предмет нашої дисертаційної роботи, ми дібрали один із методів просвітницьких технологій, що є найбільш вживаним у практиці соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, а саме соціально-психологічний тренінг, як метод соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

Основи теорії та практики соціально-психологічного тренінгу були розроблені американським психологом К. Роджерсом, та базувалися на ідеях «гуманістичної психології», «самоактуалізуючої особистості». Цю ідею – самовдосконалення особистості – здійснюють внаслідок розвитку групових стосунків і створення особливих ситуацій довірливого спілкування, у якій здійснюється усвідомлення себе та інших, обмін взаємовідчуттями, сприйняттям один одного [214].

У своїй праці К. Роджерс [110, с. 78] запропонував дві форми соціально-психологічного тренінгу: групи інтенсивного спілкування та групи «організаційного розвитку». Схожі погляди поділяє Г. Ковальова [32], зазначаючи, що соціально-психологічний тренінг є методом активного комплексного соціального навчання. Так само, Б. Паригін [17] визначає тренінг як один із методів групового консультування, характеризуючи його як активне групове навчання навичкам спілкування та життя в суспільстві загалом: від навчання професійно корисним навичкам до адаптації до нової соціальної ролі та відповідно корекцією Я-концепції та самооцінки.

Загальна мета тренінгу, як методу в межах технології роботи фахівця соціальної сфери, полягає в таких завданнях: оволодіння психологічними знаннями; формування умінь та навичок у сфері спілкування, зокрема для розв'язання конфліктних ситуацій; корекція, формування та розвиток установок необхідних для налагодження комунікації; розвиток здібностей щодо адекватного та повного пізнання себе та інших; корекція та розвиток системи стосунків особистості, створення сприятливого психологічного клімату в групах, а також підвищення соціально психологічної компетентності. Проведення соціально психологічних тренінгів з дітьми у місцевих громадах

робить опертя на такі принципи: принцип активної участі кожної дитини, що передбачає самостійне відпрацювання ними навичок спілкування; забезпечення результативності; врахування особистого досвіду кожної дитини [47, с. 36].

Під час проведення соціально просвітницьких тренінгів фахівці, що працюють із дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки використовують такі групові методи роботи: дискусії, групові ігри, рольовий тренінг, відео-тренінг, метод психодрами, тренінг соціально-перцептивний та метод ділового спілкування тощо [128, с. 317].

Крім вищезгаданого соціально-психологічного тренінгу, можна виокремити особливий вид тренінгової роботи характерний для соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки – *соціально-просвітницький тренінг*. Цей вид тренінгової роботи ґрунтується на теорії, що діти ефективніше навчаються, коли основною цінністю є їхні власні знання та активність, а також можливість аналізу власного досвіду в комфортному середовищі [20, с. 139].

Тематика тренінгової роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки повністю відображає потреби сучасних дітей у пізнанні навколишнього світу «Пізнаємо світ разом», засвоєння нових соціально значущих знань «Правила безпеки на дорогах», навичкам спілкування з оточенням «Розмовляй, грай, співай».

Отже, можемо зробити висновок, що соціально-психологічний та соціально-просвітницький тренінг є однією із найефективніших і найрозповсюдженіших метод серед просвітницьких технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

Профілактичні технології соціальної роботи визначаються, Б. Дейном [134], як діяльність суб'єктів соціальної роботи з запобігання соціальній проблемі, соціального відхилення або утримання соціального рівня добробуту через усунення або нейтралізації причин, що їх спричиняють. Вона спрямована на попередження можливих фізичних, психологічних або соціокультурних проблем у окремих індивідів та «груп ризику», збереження,

підтримку і захист нормального рівня життя і здоров'я людей; сприяння їм у досягненні поставленої мети та в розкритті їхнього внутрішнього потенціалу [134, с. 65].

Одним із найрозповсюдженіших методів профілактичних технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах є *вулична соціальна робота*, що зародилася саме в Сполучених Штатах Америки наприкінці 20-х років ХХ ст.

Передусім, у великих містах, у зв'язку зі зростанням рівня злочинності серед неповнолітніх, були розроблені відповідні програми з роботи з дітьми за місцем їхнього проживання, а саме в місцевих громадах. Так, цільовою групою соціозахисних організацій (комітету у справах молоді, консультаційних центрів), стали вільно структуровані вуличні дитячі групи, угруповання або підліткові компанії [67, с. 50].

Відтак місце роботи соціальних працівників було перенесене з територіальних центрів соціальної роботи в місця зустрічей дітей і молоді та проведення дозвілля з групами дітей і підлітків. Упродовж певного часу до такого виду діяльності соціальних працівників застосовувалися різні назви: вуличний працівник, вуличний працівник з угрупованнями, локальний працівник з молоддю, працівник вуличних клубів (*street corner worker, street gang worker, area youth worker, outreach youth worker, street club worker, field worker*) [39, с. 157].

У практиці американських соціальних працівників вулична соціальна робота з дітьми у місцевих громадах передбачає регулярні зустрічі соціальних працівників із клієнтами на основі, зазвичай, усних контактів, як форми індивідуальної роботи з дітьми, а також групових форм, таких як ігротеки, дискотеки, вуличні театри тощо, акцентуючи увагу на ігровому і профілактичному аспектах цього виду роботи з дітьми [245].

Оскільки типи місцевих громад у Сполучених Штатах Америки надзвичайно різноманітні, тому за таких умов та залежно від ситуації вулична робота з дітьми у місцевих громадах може реалізовуватися соціальними працівниками в таких організаційних формах, як підтримуючі бесіди,

консультування, інформування; пошук приміщення для відпочинку, різноманітних цілеспрямованих занять; забезпечення матеріальної (харчування, одяг тощо), медичної та іншої допомоги [53, с. 117].

Національна асоціація соціальних працівників, узагальнюючи багаторічний досвід практичної соціальної роботи в громадах, розрізняє такі основні напрями вуличної соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки:

–вулична соціальна робота як метод профілактики негативних явищ серед дітей, підлітків та молоді таких, як куріння тютюну та марихуани, алкоголізм, вживання наркотичних засобів, хвороби, що передаються статевим шляхом та профілактика туберкульозу, ВІЛ/СНІДу;

–вулична соціальна робота з безпритульними дітьми (соціальними сиротами);

–вулична соціальна робота з організації змістовного дозвілля дітей в межах місцевих громад [44, с. 46].

З вищесказаного можемо зробити висновок, що вулична соціальна робота з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки є поширеним методом професійної діяльності соціального працівника, а різноманітність форм соціальної взаємодії з дітьми під час втілення цієї технології вимагає від соціального працівника різнобічних знань, належної методологічної підготовки та вміння фахівця раціонально використовувати свої особистісні ресурси для досягнення поставленої мети.

Зважаючи на потребу фінансової підтримки впровадження змістових напрямів в сучасному американському суспільстві, починаючи із 70-х років ХХ ст. в діяльності соціального працівника досить поширеною стала технологія *фандрайзингу*, а саме забезпечення здобування різноманітних ресурсів організації та людини для виконання соціально важливих цілей.

У теорії соціальної роботи Сполучених Штатів Америки фандрайзинг визначається як професійна діяльність щодо мобілізації фінансових та інших ресурсів із різноманітних джерел для реалізації соціально значущих і науково-

дослідних неприбуткових проєктів, яка вимагає спеціальних знань і навичок фандрайзера, що можуть вплинути на прийняття позитивного рішення донора [263, с. 428].

Так, зважаючи на тему нашого дослідження, вважаємо за необхідне розкрити сутність технології фандрайзингу як технології соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

У Сполучених Штатах Америки становлення фандрайзингу в місцевих громадах як окремого міждисциплінарного напрямку пов'язане зі зростанням в останньому десятилітті національних, федеральних та локальних соціальних програм та проєктів, розвитком організації третього сектору, розвитком інновацій у розробці соціально значущих напрямів, програм та проєктів організацій та служб, окремих громадян, матеріальне забезпечення яких із боку державного фінансування має проблеми [253].

У широкому значенні фандрайзинг у соціальній роботі з дітьми у місцевих громадах, американські практики розглядають, як залучення не лише фінансових коштів, але й інших ресурсів потенційних благодійників – креативних ідей, порад, інтелектуальних, наукових розробок та добровольців на виконання соціально значущих видів діяльності для забезпечення гармонійного розвитку дітей у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки [141, с. 119].

Також, варто зазначити, що у вузькому розумінні фандрайзинг у соціальній роботі з дітьми у місцевих громадах розглядають як матеріальну підтримку програм з розвитку проєктів, заходів, акцій та інших видів діяльності місцевих громад, що включає оплату роботи виконавцям проєкту за контрактом та підтримку інших видів діяльності: проведення досліджень, конференцій, семінарів, тренінгів, консультацій, соціальну рекламу, буклети, пам'ятки тощо [192].

У своєму дослідженні І. Хайєс, зазначає, що фандрайзинг в соціальній роботі в місцевих громадах створює можливості для реалізації місії, стратегії, цілей, цінностей громади, дає змогу втілювати своє бачення в розв'язання соціальних проблем, зберігання своїх принципів, надання соціальних послуг

мешканцям громади. Поле фандрайзингу в місцевих громадах містить чотири складники: види ресурсів громади, які залучаються (грошові, технічні, людські); джерела залучення ресурсів: де саме вони зосереджені; особи, які ними володіють; методи залучення ресурсів (які з них є найбільш доцільними, наприклад, в особистому зверненні чи використанні Інтернет-мережі); умови отримання внесків, що визначаються принципами фандрайзингу [170, с. 41].

У практиці фандрайзингової роботи американського соціального працівника є два основних способи фінансування місцевих громад: внутрішнє та зовнішнє. До внутрішніх належать: кошти від проведення благодійних заходів (доходи від марафонів, розпродажів, концертів тощо), добровільні пожертви окремих членів місцевої громади, доходи від господарської діяльності. До зовнішніх джерел фінансових коштів для місцевих громад Сполучених Штатів Америки відносять гранти міжнародних донорських організацій, громадських та державних фондів уряду чи місцевої організації, спонсорські внески від комерційних структур, приватні та благодійні пожертви [206, с. 763].

Сучасна практика соціальної роботи в Сполучених Штатах Америки спрямована на утвердження відповідальності кожного громадянина за загальний національний та місцевий добробут. Демократичний устрій Сполучених Штатів Америки, побудований на заохоченні до філантропії, що вже історично підтверджує проведений у межах нашого дослідження аналіз генези та визначення етапів розвитку соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки. Місцеві громади Сполучених Штатів Америки для залучення коштів використовують низку фандрайзингових методів. Один із них, який найбільш популярний та доступний кожній без винятку місцевій громаді Сполучених Штатів Америки на сьогодні – Інтернет-фандрайзинг [158, с. 84].

Дедалі більше число місцевих громад звертаються до Інтернет-мережі, щоб зібрати кошти для підтримки обраного змістового напрямку соціальної роботи з дітьми у місцевій громаді Сполучених Штатів Америки. Всесвітня мережа

Інтернет надає інструменти, які дозволяють усім бажаючим переглянути оголошення в обмін на невеликі пожертви на благодійність. Нові можливості з'являються з великої частки благодійних доходів, що випливають із джерел в Інтернет-мережі. Інформація про проект розміщується на так званих «Інтернет-платформах», кожен донор, або зацікавлена в проекті людина може переглянути її і цим самим зробити свій матеріальний внесок [210, с. 95].

Ще одним із джерел доходів в межах технології фандрайзингу для здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки є так звані «подієві заходи». Часто ці заходи використовують для залучення нової громадської аудиторії, а також для залучення донорів. Дохід може бути отриманий зі спонсорської участі, як це прийнято в благодійних заходах, концертах, або безпосередньо отриманий від продажу квитків на концерт. Зазвичай місцеві громади надають додаткові можливості пожертвувати справі через інші джерела доходу: через прості пожертвування, аукціони, лотереї або спонсорства в програмі заходу. Ці події можуть займати досить багато часу й мати жорстку конкуренцію [224].

Варто зазначити, що соціальні працівники для роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки використовують різноманітні види та інструменти фандрайзингу. Одним із найбільш використовуваних видів є корпоративна підтримка, тобто корпоративний фандрайзинг, який реалізується у величезній різноманітності форм, найбільш значні серед них – корпоративні гранти та подарунки. На всій території Сполучених Штатів Америки дедалі більше корпорацій вкладають кошти на підтвердження власної корпоративної соціальної відповідальності та пропонують відповідні програми, пропозиції зі збору коштів та волонтерських програм для забезпечення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах [248].

З огляду на вищевикладені погляди на фандрайзинг як технологію соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, можемо стверджувати, що цей вид технологій соціальної роботи є оптимальним варіантом пошуку джерел фінансування та розвитку соціальних ініціатив

мешканців місцевих громад. Технологія фандрайзингу здатна видозмінюватися для забезпечення постійного пошуку ресурсів як у середині громади, так і ззовні місцевих громад США.

Однією з найпоширеніших для соціальної роботи в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки технологій соціальної роботи є *технологія соціального проектування*, що визначається вченими, як сконструйоване соціальне нововведення, метою якого є створення, модернізація чи підтримка в середовищі матеріальної чи духовної цінності, яка має просторово-часові та ресурсні обмеження і вплив якої на людей визнається позитивним за своїм соціальним значенням [218, с. 78].

У практиці американської соціальної роботи соціальні проекти розглядають як сукупність технологічних, управлінських та організаційних рішень, спрямованих на вирішення соціальних проблем, поліпшення соціокультурних умов життєдіяльності громадян та проведення необхідних соціальних змін [215].

У межах соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки соціальне проектування може бути спрямоване на: створення умов для гармонійного розвитку та соціалізації дитини; самореалізації дітей в основних сферах їх життєдіяльності; забезпечення сприятливих умов для адаптації дитини в соціальному середовищі місцевої громади; мінімізацію несприятливих умов соціалізації особистості [82].

Реалізацію соціальних проектів у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки Асоціація соціальних працівників розглядає не лише як процес, спрямований на вирішення соціальних проблем окремих груп населення, а й як напрямок саморозвитку та самовдосконалення членів громади, формування в них відповідальності за події, які відбуваються в житті місцевої громади [196, с. 84].

Дієвою силою у вирішенні соціальних проблем переважно на місцевому рівні в Сполучених Штатах Америки, на думку М. Долла, поступово стають соціальні проекти, впроваджені неурядовими організаціями. Від інших

соціальних інститутів, які діють у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, їх передусім вирізняє: проникнення в ті сфери соціального життя місцевої громади, які залишаються поза увагою наявних державних структур; цілеспрямована діяльність щодо розв'язання проблем дітей і молоді, актуальних для конкретної місцевої громади; залучення людей до соціальної діяльності на волонтерських засадах [137, с. 62].

Нині, неурядові організації ініціюють та активно впроваджують різноманітні соціальні програми та проекти саме в місцевих громадах, взаємодіючи з державними організаціями. Досить часто результатами реалізації таких проектів є нові технології соціальної роботи, нові види соціальних послуг для дітей, які надалі впроваджуються соціальними працівниками в інших місцевих громадах [231, с. 400].

Отже, технологія соціального проектування як одна з ефективних технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, передбачає сукупність взаємопов'язаних дій із чітко визначеними датами початку та завершення роботи, які потребують залучення спеціалістів і ресурсів із метою досягнення відповідних цілей місцевих громад щодо розв'язання проблем і забезпечення потреб дітей.

Спираючись на аналіз поглядів американських дослідників та практиків соціальної роботи, можемо зробити висновок, що технологія соціального проектування в практиці соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки представлені у двох різновидах. По-перше, як складова частина програми соціального розвитку, яка, так само, визначає основні цілі та завдання, що належать до соціальної сфери та мають бути виконані в запланований період, а також головні засоби та шляхи їхнього здійснення. По-друге, як самостійний варіант вирішення локальної проблеми конкретної цільової групи – дітей, що є членами конкретних місцевих громад.

Технологією соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, у межах якої соціальний працівник використовує вплив групової динаміки громади є *технологія підтримки ініціатив громади*. Ця технологія зародилася в 30-ті роки

XX ст. під час процесу розробки та реалізації працівниками соціальних служб спільних з ініціативними групами в місцевих громадах проектів, спрямованих на досягнення соціальних змін в інтересах незахищених верств населення, до яких традиційно належали діти з малозабезпечених сімей [50, с. 39].

Головною метою застосування технології підтримки ініціатив громади в практиці соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, на думку американських дослідників, є процес активної соціалізації дітей – членів місцевої громади в тих умовах, у яких вони перебувають. Активна соціалізація дітей як пристосування дитини до умов соціального середовища її життєдіяльності, тобто зміна її соціальних відносин та поведінки, так і пристосування соціального середовища до потреб цієї дитини [31, с. 458].

Задля практичної реалізації технології підтримки громадських ініціатив, необхідним є дотримання певних умов, визначених О. Безпалько, а саме:

1. Створення ініціативної групи, зацікавленої в реалізації ініціативи на місцевому рівні. Різновидами таких груп виступають: члени місцевої громади, які є авторами ініціативи; члени громади, які є авторами ініціативи та члени громади, які їх активно підтримують; члени громади та працівники соціальної сфери, які працюють у місцевій громаді; члени громади та представники громадських організацій, які створено в місцевій громаді; члени громади та працівники соціальної сфери, які працюють у місцевій громаді, а також представники громадських організацій.

2. Оформлення ініціативи в певну оптимальну форму (залежно від масштабності ініціативи це може бути план дій зі зміни ситуації, соціальна програма чи соціальний проект, акція, масові заходи (виховні, фізкультурно-оздоровчі, суспільно-корисні, патріотичні, туристичні, профілактичні, соціально-реабілітаційні, корекційні)), що дає змогу чітко визначити мету, до якої мають прагнути місцева громада та члени ініціативної групи, виокремити конкретні завдання та визначити необхідні ресурси, які забезпечать їхню реалізацію.

3. Підтримка як самої ініціативи, так й ініціативної групи. Нами визначені такі різновиди підтримки громадської ініціативи: підтримка ініціативи лише членами громади; підтримка ініціативи на рівні органів місцевої влади; підтримка ініціативи окремими соціальними інститутами, які діють у місцевій громаді (школа, соціальні служби молоді, позашкільні заклади, спеціалізовані центри, медичні установи тощо); підтримка ініціативи громадськими організаціями [4, с. 60].

У практичній діяльності соціального працівника, підтримка ініціатив громади, здійснюється методом створення ініціативної групи, соціальної роботи, що спрямована, передусім, на надання психосоціальної допомоги групі осіб із подібними життєвими потребами та об'єднаних близькими інтересами, через залучення членів групи в процес вирішення їхніх проблем та задоволення спільних інтересів, а об'єктом цієї групової соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки є мала група дітей, що об'єднані спільними проблемами та потребами [119, с. 301].

Створення ініціативної групи є першим кроком реалізації громадської ініціативи. Неформальний механізм будь-якого виду добровільницької діяльності передбачає створення ініціативної групи – односторонців, що поділяють спільні цінності та поєднані загальною метою. Усе, що треба для створення ініціативної групи – це зацікавленість однієї людини і її готовність присвятити час вирішенню суспільно значущої проблеми. Кількість членів ініціативної групи не є принципово важливою. Більш актуальним є реальний план розвитку і стосунків до доступних людських і інших ресурсів.

Ініціативна група, як зазначає О. Безпалько [4], це не просто громадська комісія, створена для розв'язання певної проблеми, що стосується всієї громади. Ініціативні групи насправді складаються з членів громади та професіоналів, що їх підтримують, і вони працюють над проблемами, які стосуються всіх. Ключем до ефективного розвитку ініціативної групи є погляд на неї, як на своєрідну «міні»-громаду. Створення ініціативної групи є, по суті, процесом за участю зацікавлених осіб. Кожна група обирає для себе певні

проблеми, аби стати ініціатором та учасником активних змін у місцевій громаді. У межах місцевої громади залежно від її чисельності може бути від однієї до десятків таких груп.

Залежно від категорій учасників групи та відповідно до їхніх проблем і потреб, в практиці американської соціальної роботи, вирізняють такі види груп: групи дітей з особливими освітніми потребами; групи дітей із важкими захворюваннями; групи дітей, що страждають на психічні розлади і захворювання; групи дітей, що опинились у кризовому психологічному стані (наприклад, діти, що важко переживають смерть близьких); групи дітей, у сім'ях яких є особи з інвалідністю або важкими захворюваннями; групи дітей, яким властива девіантна поведінка; групи дітей яким властива залежність чи співзалежність; групи дітей, що зазнали різких змін умов життя; групи дітей, що страждають на соціальну дискримінацію і соціальне виключення; групи дітей, що стали жертвами будь-якого з видів насилля [31, с. 509].

Отже, можемо стверджувати, що зважаючи на різноманітність об'єктів соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах технологія підтримки ініціатив громади є дієвою та такою, що сприяє професійній діяльності соціального працівника під час визначення актуальних проблем місцевої громади, потреб дітей у місцевих громадах та пошуку шляхів їхнього вирішення разом із підтримкою ініціативних груп у місцевій громаді.

У Сполучених Штатах Америки практична соціальна робота з дітьми у місцевих громадах на сьогодні має у своєму розпорядженні великий арсенал ігрових методик, спрямованих на різні проблемні зони дітей та різні категорії дітей [62, с. 64].

Тому в межах нашої дисертаційної роботи вважаємо за необхідне приділити увагу терапевтичним технологіям, а саме *ігровій терапії*, як ефективному та природному способу самовираження та дієвому засобу спілкування між дітьми і дорослими. Так, у сучасній практиці соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки є багато методів ігрової терапії, які розрізняються за формою організації (індивідуальна

та групова), категоріями дітей, на яких націлене втручання (діти-інваліди, дезадаптивна, асоціальна, девіантна поведінка дитини, жертви жорстокого поводження або будь-якого виду насилля тощо), роллю ігротерапевта (директивна, недирективна ігрова терапія), основними засобами ігрової терапії (пісочна терапія, застосування пластиліну і глини, малюнкові методики, танцювальні методики, рухливі ігри, іграшкові маніпуляції) [9, с. 70].

Під час проведення соціальним працівником ігрової терапії потрібно враховувати основні функції та правила процесу ігрової терапії. Так, група американських вчених на чолі з У. Ріттерфельдом, в організації терапевтичного процесу виділяють діагностичну, терапевтичну й навчальну функції гри [228].

1. Діагностична функція полягає в уточненні особливостей характеру дитини і міжособистісних стосунків. Спостереження за грою дає змогу отримати додаткову інформацію. У грі дитина на сенсомоторному рівні демонструє те, що вона колись переживала. Діти більш повно і безпосередньо виражають себе у спонтанній, ініційованій ними самими грі, ніж у словах.

2. Терапевтична функція гри полягає в наданні дитині емоційного й моторного самовираження, подоланні напруженості, страхів і фантазій. У процесі гри зміцнюються й розвиваються психічні процеси, підвищується фрустраційна толерантність і створюються адекватні форми психічного реагування.

3. Повчальна функція гри полягає в перебудові стосунків, розширенні діапазону спілкування й життєвого кругозору, реадaptaції та соціалізації.

На нашу думку, важливо зазначити, що ігрову терапію в Сполучених Штатах Америки розглядають як засіб динамічної корекції розбалансованої емоційно-вольової, комунікативної й опорно-рухової сфер дітей різного віку.

Доцільність використання ігрової терапії в організації тривалого відновного періоду для поліпшення самопочуття дітей із неадаптивними психологічними показаннями в зазначених сферах зумовлена, по-перше, тим, що гра для них залишається найбільш освоєним і органічним видом діяльності та спілкування, по-друге, тут наявна єдність психологічної природи гри та

спілкування, по-третє, у грі дитина може вільно виражати свої думки, а також ця технологія, сприяє зменшенню психологічної напруженості. Також, ігрова терапія надає унікальний досвід для соціального і психологічного розвитку дитини, відкриваючи їй можливість для вступу в значущий особистісний зв'язок з дорослими – соціальним працівником, педагогами, батьками, опікунами та оточуючими [23, с. 168].

Ігрову терапію як технологію соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки широко застосовують у роботі з дітьми з інвалідністю. Особливості її проведення, підбір методик і технічних засобів залежать від категорії дітей з обмеженими можливостями, тому методи, які застосовуються, різняться між собою. Розглянемо особливості використання методів ігрової терапії з дітьми, які страждають на дитячий церебральний параліч [241, с. 54].

Також практикою соціальної роботи в Сполучених Штатах Америки доведено, що рухливі ігри та малорухливі є найбільш прийнятною формою занять фізичними вправами з цією категорією дітей. Дитина, включаючись у сюжет гри, стає її безпосереднім учасником, веселиться і радіє, забуваючи про свої дефекти. Розмаїтість рухів, з яких складається рухлива гра, впливає на психофізичний і емоційний стан дитини, що створює позитивні передумови для корекції.

У своїй науковій роботі «Ігри: механізми та ефекти» У. Ріттерфельд пропонує фахівцям соціальної роботи будувати заняття на основі тематичної гри, що складається з взаємозв'язаних ситуацій, вправ, заснованих на повторно-коловому методі для відтворення етапів рухового розвитку дітей. Використання музики вчить дітей адекватно реагувати на звуки, формувати почуття ритму, емоційно-позитивне ставлення і мотивацію до діяльності [228, с. 67].

Під час застосування технології ігрової терапії з дітьми у місцевих громадах, до соціального працівника мають бути сформульовані певні вимоги, оскільки він проводить ігрову терапію з дітьми: бути об'єктивним, аби дозволити дитині бути самостійною особистістю; бути гнучким, аби прийняти

будь-які несподівані вчинки дитини й адаптуватися до них; охоче сприймати все нове; визнавати досвід дитини безумовною цінністю; не оцінювати дитину, бути відкритим, а не замкнутим; уміти відключатися від світу власної реальності і вжитися в реальність дитини; ніколи не згадувати про минулі сеанси, оскільки дитина перебуває вже в іншому часовому інтервалі; природність, теплі стосунки, турбота, схвалення й сенситивне розуміння дитини [112, с. 18].

Отже, можемо зробити висновок, що ігрова терапія в соціальній роботі з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки сприяє створенню близьких стосунків між учасниками гри, знімає напруженість, тривогу, страх перед оточенням, підвищує самооцінку дитини, дає змогу перевірити себе в різних ситуаціях спілкування, знімаючи небезпеку соціально значущих наслідків. Саме цей вид діяльності соціального працівника найбільш відповідає цьому віковому періоду і сприяє ефективній взаємодії соціального працівника з дітьми у місцевій громаді Сполучених Штатах Америки.

Впровадження цих видів технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки дає змогу неабиякій кількості громадян отримати відповідні якісні соціальні послуги. Використання певних видів цих технологій роботи у місцевих громадах під час соціальної роботи в Сполучених Штатах Америки дає змогу залучати різноманітні ресурси для впровадження місцевих ініціатив. Особливості означених нами технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки надають можливість соціальним працівникам використовувати широкий спектр опанованих технік, прийомів, методів і практик.

На нашу думку, визначені та охарактеризовані технології соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах є перспективними в межах змістових напрямів соціальної роботи в умовах сьогодення Сполучених Штатів Америки та є адаптивними до соціального середовища України та можуть бути впроваджені в сучасній професійній соціальній роботі в Україні.

Проте, зважаючи на поліспрямованість потреб і проблем дітей у місцевих громадах в Україні, на нашу думку, важливим є використання різноманітних технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах саме у комплексі, тобто використовуючи їх у системі моделей соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах. Так, соціальний працівник може, вдало обираючи модель соціальної роботи, підбрати відповідні та необхідні для цієї моделі технології соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах.

Отже, проаналізувавши зміст, моделі та технології соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, можемо зробити висновок, що американський досвід професійної діяльності соціального працівника має значний доробок інструментарію для забезпечення соціального добробуту дітей у місцевих громадах, а також для створення необхідних умов гармонійного розвитку та соціалізації дітей. Тому, зважаючи на вагомий теоретичний і практичний досвід соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, вважаємо за необхідне запропонувати шляхи провадження американського досвіду соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах в українську практику.

2. 3. Шляхи впровадження досвіду соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки в українську практику

Громада в сучасному суспільному житті України набуває все більшого визнання як осередок, який має особливе значення в житті кожної людини: забезпечує її захист і соціалізацію, емоційний світ, громадянську свідомість та самосвідомість. Однак незважаючи на напружені соціально-економічні чинники саме розвиток громадського сектору зараз є найбільш фінансованим та актуальним для урядових програм, грантодавців та зарубіжних спонсорів та партнерів.

Задля підтримки та забезпечення необхідних умов для повноцінного функціонування інституту громади в Україні, з перших років незалежності, почала формуватися соціальна політика держави. За двадцять сім років

незалежності в Україні вдалося зробити суттєві кроки у розвитку та підтримки соціальної роботи в громадах, проте залишається багато невирішених проблем [80, с. 130].

Державна соціальна політика в Україні орієнтована на створення доступної для місцевих громад системи послуг, пропозицій, проектів, що допомагають їй у процесі соціального становлення, вона регулює й забезпечує ефективність відносин між сім'єю, громадою, суспільством та державою, що є органічною частиною внутрішньої та зовнішньої політики держави, являє собою цілісну систему заходів правового, організаційно-управлінського, фінансово-економічного характеру та покликана створювати механізми взаємної відповідальності [69, с. 44 – 45].

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, важливим завданням держави є забезпечення соціального захисту місцевих громад від негативних впливів соціально-економічних трансформацій, що відбуваються в Україні. Тому з метою допомогти громадам у ситуації, що склалася в Україні було прийнято низку нормативно-правових актів, концепцій, державних, національних та регіональних програм.

У законодавстві України визначено положення, згідно з яким громада є первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень. У Законі «Про місцеве самоврядування в Україні» визначено, що місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання в сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції й законів України [27].

Цим Законом України також визначаються основні принципи здійснення місцевого самоврядування: народовладдя; законності; гласності; колегіальності; поєднання місцевих і державних інтересів; виборності; правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених цим

та іншими законами; підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їхніх органів та посадових осіб; державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування; судового захисту прав місцевого самоврядування.

Означені повноваження територіальних громад та визначені принципи місцевого самоврядування створюють можливості для громад самостійно визначати проблеми та розв'язувати питання щодо соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах у межах визначених Конституцією та відповідними законами України.

Варто зазначити, що прийняті у 2015 році поправки до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначили також шляхи деінституалізації соціальної сфери нашої держави. Відтак до Закону були внесені поправки, що надають громадам повноважень у сфері соціального захисту населення, а також повноваження у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту [21]. Це так само зумовлює здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах у відповідь на запит та потреби дітей, сімей та мешканців місцевих громад, що в свою чергу є типовим для американської практики соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах.

Так, разом із поправками до Статті 31 цього Закону України на місцеві громади покладені повноваження щодо вирішення відповідно до законодавства питань про повне державне утримання дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, у школах-інтернатах, дитячих будинках, зокрема сімейного типу, професійно-технічних навчальних закладах та утримання коштом держави осіб, які мають вади у фізичному чи розумовому розвитку й не можуть навчатися в масових навчальних закладах, у спеціальних навчальних закладах, про надання громадянам пільг на утримання дітей у школах-інтернатах, інтернатах при школах, а також щодо оплати харчування дітей у школах (групах із подовженим днем), а також обов'язки з організації роботи щодо запобігання бездоглядності неповнолітніх [59, с. 172].

Отже, ми можемо, зробити висновок, що впроваджені правки до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначають спектр об'єктів

соціальної роботи з дітьми у громадах, серед яких першочергово визначене забезпечення потреб різних категорій дітей.

Зважаючи на означені нами змістові напрями соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, зауважимо, що в Законі України «Про соціальні послуги» [28] визначено, що надавачами соціальних послуг можуть бути не тільки державні, а й недержавні організації. Цей нормативно-правовий документ підкреслює необхідність надання послуг за місцем проживання людини. Він покладає відповідальність за організацію та координацію надання соціальних послуг на центральні та місцеві органи виконавчої влади, а також на органи місцевого самоврядування в об'єднаних територіальних громадах.

З метою організації надання соціальних послуг неповнолітнім, які вчинили правопорушення, наказом Міністерства соціальної політики у 2015 році були затверджені Методичні рекомендації, де громада виступає одним із захисних чинників, які потрібно враховувати під час надання соціальних послуг неповнолітнім, які вчинили правопорушення. Так, наявність у місцевій громаді ресурсів для задоволення потреб неповнолітніх дітей у гармонійному та активному дозвіллі може запобігати скоєнню злочинів у майбутньому. На нашу думку, чим більшою є спроможність громади взяти на себе широкі повноваження в розв'язанні проблем неповнолітніх, які вчинили правопорушення, то більшою буде можливість їхньої реабілітації та подальшої інтеграції в суспільство [54].

Посилуючи значення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, у 2016 році Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми» відповідно до законодавства визначені питання щодо надання соціальних послуг особам та сім'ям із дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги, забезпечення утримання та виховання дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, було також покладено на територіальні громади як суб'єкт

місцевого самоврядування [25].

Задля реформування місцевих органів виконавчої влади та підвищення ефективності здійснення державної політики уряду на територіальному рівні Указом Президента України у 2006 році було запроваджено Концепцію адміністративної реформи в Україні, в якій були зазначені вимоги гармонійного поєднання загальнодержавних та місцевих інтересів з урахуванням особливостей територіального розвитку громади, а також сприяння становленню та розвитку місцевого самоврядування на основі його чіткого функціонального розмежування з повноваженнями виконавчої влади [77]. Отже, можемо акцентувати увагу, що зазначеним Указом Президента України, чітко наголошено на міжсекторальній взаємодії, задля гармонійного розвитку дітей у місцевих громадах, через співпрацю державних і неурядових організацій.

Відтак, можемо зробити висновок, що останніми роками в Україні відбулися значні зміни в нормативно-правовому забезпеченні державної соціальної політики. Ці зміни супроводжувалися появою державних і національних програм соціальної підтримки місцевого самоврядування, діяльності об'єднаних територіальних громад, що впроваджувалися в соціальну роботу з дітьми у місцевих громадах України.

Проте ці зміни в нормативно-правовій базі мали відповідний поштовх до розвитку соціальної роботи з дітьми у громадах України, на думку української дослідниці Т. Семигіної, для початку цього процесу є кілька чинників [71 с. 25]:

- погіршення матеріально та психологічного становища соціально вразливих груп населення, а особливо дітей, що виховуються в сім'ях у складних життєвих обставинах, отже, виникає необхідність в нових соціальних послугах та програмах;

- неспроможність державних стаціонарних інтернатних закладів соціального захисту задовольнити потреби дітей, зокрема потребу в інтеграції в соціальне середовище;

- становлення соціальної роботи як професії, поява фахівців, які мають

уявлення про можливості та переваги організації соціальної роботи за місцем проживання чи в громадах за інтересами;

– здійснення цілеспрямованої державної політики щодо розвитку місцевого самоврядування та залучення громадськості до ухвалення рішень, які стосуються життя місцевої громади, а також ухвалення законодавства щодо принципів місцевого самоврядування, діяльності органів самоорганізації населення, благодійної та волонтерської діяльності тощо.

Відповідно до зазначених чинників, в українській науковій думці [4; 31; 68], визначено, що пріоритетами державної соціальної політики України на найближчі роки є: розвиток та активізація місцевих громад; впровадження проектів і програм у місцевих громадах; поліпшення соціальної інфраструктури для ефективної діяльності місцевих громад.

Водночас досягнути ефективної реалізації основних напрямів державної соціальної політики в місцевих громадах задля впровадження ефективної практики соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, можливо лише за врахування відповідних умов:

1). В умовах децентралізації влади, адекватного розмежування повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, відповідальності за якість та розвиток соціальної інфраструктури, необхідної для реалізації соціальних прав мешканців відповідної території та представлення їхніх соціальних інтересів на регіональному рівні.

2). Через спільні дії влади та громадськості, зокрема через сприяння соціальному партнерству як одному з можливих інструментів соціальної роботи, спрямованої на сталий соціально-економічний розвиток територіальної громади, діяльності громадських організацій, а також активній участі кожного члена територіальної громади у вирішенні його проблем через проведення громадських слухань з актуальних соціальних проблем, ініціювання загальних зборів громадян за місцем їхнього проживання, місцевих ініціатив тощо [146].

На противагу умовам втілення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, у науковцями Н. Максишко та Я. Глазова [48] зазначається, що на

розвиток української системи соціальної роботи негативно впливає брак двох важливих складових, а саме: системи оцінювання впливу різних заходів соціального захисту на становище їх одержувачів та системи ефективного обліку громадян, які потребують соціального захисту з боку держави.

Означені нами негативні впливи зумовлені тим, що, по-перше, важко визначити ефективність окремих заходів соціального захисту та програм соціального спрямування, якщо немає системи, яка давала б змогу оцінити їхній вплив на зниження рівня бідності чи вирішення інших соціальних проблем. По-друге, за відсутності ефективної системи обліку (наповненого єдиного реєстру) потенційних одержувачів різних видів соціального захисту важко визначити сім'ї, які найбільше потребують опіки з боку держави. Як наслідок, тільки третина сімей, на які спрямовуються різні заходи соціального захисту та соціальної підтримки з боку держави, належать до бідних чи інших соціально незахищених категорій громадян [48, с. 152].

Отже, можемо зазначити, що на розвиток соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах впливають як позитивні чинники: впровадження нових та відповідних змін до нормативно-правових актів; втілення процесу децентралізації в соціальній політиці України; привернення уваги до необхідності міжсекторальної взаємодії з метою забезпечення потреб та розв'язання проблем дітей у громадах. Також, важливо зазначити негативні чинники, що впливають на становлення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, а саме: відсутність системи оцінювання впливу різних заходів соціального захисту на становище їх одержувачів; неефективність системи обліку громадян, які потребують соціального захисту з боку держави.

Проте, незважаючи на зазначені негативні чинники, нами досліджено та охарактеризовано успішні практики соціальної роботи з дітьми у громаді.

Нами визначено, що у 2010 році українськими вченими було розроблено Методичні рекомендації щодо залучення місцевих громад до розв'язання проблем дітей, сімей та молоді, які опинилися в складних життєвих обставинах [11].

Визначена праця розкриває сутність сучасних соціальних проблем сімей, дітей та молоді, які мешкають у сільській місцевості та особливості здійснення соціальної роботи в сільських громадах. Авторами визначається роль та місце громади в організації та проведенні соціальної роботи, процес залучення громади до вирішення соціальних проблем сільського населення. Описано технології соціальної роботи щодо подолання складних життєвих обставин, підвищення батьківських навичок та профілактичної роботи серед дітей та молоді у сільських громадах [11, с. 57].

Наразі, сільські й селищні ради роблять певні кроки у напрямі вирішення соціальних проблем дітей. Дедалі більше уваги приділяється залученню широких кіл громадськості до роботи з дітьми у сільських громадах. Сьогодні при сільських та селищних радах переважної більшості регіонів України створені та працюють громадські комісії (інспекції) у справах дітей, які є дорадчими органами місцевої виконавчої влади щодо розв'язання проблем дітей [11, с. 112]. Ці громадські формування створюються рішенням органу місцевого самоврядування, таким же рішенням затверджується їхній склад. До складу комісій входять переважно педагоги, соціальні працівники, депутати, медичні працівники, представники батьківських комітетів, громадськості та правоохоронних органів.

Варто зауважити, що активізації соціальної роботи з дітьми в селах сприяло відкриття пунктів соціального обслуговування населення, в яких, свою професійну діяльність здійснюють фахівці соціальної роботи, що надає змогу соціальній роботі орієнтуватися на конкретну місцеву громаду та відповідно на її потреби та інтереси в межах забезпечення соціального добробуту дітей.

Досить дієвою формою, на думку Т. Семигіної та ін., стає залучення громадськості до розв'язання проблем дітей у громадах, а також впровадження вуличних і квартальних комітетів, які функціонують у великих селах деяких областей. Вони залучають місцевих жителів до збору гуманітарної допомоги дітям із малозабезпечених родин, проводять профілактичну роботу серед дітей і молоді. На території окремих сільських рад східних областей України також

активно працюють жіночі ради й координаційні центри, які надають допомогу дітям, що перебувають на обліку служби у справах дітей, та неблагополучним сім'ям [68, с. 89].

Розглядаючи систему соціальної роботи з дітьми у міських громадах варто зазначити, що для забезпечення соціального добробуту дітей, що мешкають в великих містах була організована низка спеціальних установ та організацій, що нині успішно діють та здійснюють свою роботу у всіх населених пунктах міського типу – Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та Служба у справах дітей [3, с. 227].

Нинішню систему центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді українські науковці (І. Зверева, А. Капська, О. Кузьменко, Г. Лактіонова, С. Толстоухова та ін.) і практики соціальної роботи (І. Пінчук, К. Шендеровський та ін.) характеризують як поліфункціональну та інноваційну, оскільки при центрах діють різні спеціалізовані формування: служба соціальної підтримки сімей; служба по роботі зі споживачами ін'єкційних наркотиків; мобільний консультативний пункт соціальної роботи в сільській та гірській місцевостях, віддалених районах міст; школа волонтерів центру соціальної служби для сім'ї, дітей та молоді; служба «Телефон довіри»; інформаційно-ресурсний центр центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; консультативний пункт центру соціальних служб для молоді у пологових стаціонарах, будинках дитини [38, с. 54].

Сьогодні в системі соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах активно розвиваються спеціалізовані центри психолого-педагогічної допомоги, центри педагогічної корекції, центри педагогічної реабілітації, профілактичні та психологічні служби.

Основними завданнями центрів психолого-педагогічної допомоги є підвищення стресостійкості і психологічної культури населення, особливо у формі міжособистісного, сімейного, батьківського спілкування; допомога громадянам у створенні в сім'ї атмосфери взаєморозуміння і взаємної пошани; подолання конфліктів та інших порушень подружніх і сімейних відносин;

підвищення потенціалу формуючої дії сім'ї на дітей, їхній психічний і духовний розвиток; допомога сім'ям, що переживають різного роду труднощі у вихованні дітей [2, с. 213].

Центри педагогічної корекції працюють з дітьми раннього віку, що сприяє кращому розвитку дитини, а в подальшому її нормальній адаптації в суспільстві, попередженню відхилень у розвитку [23, с. 113]. Так само й собі, центри педагогічної реабілітації – орієнтовані на роботу з різними категоріями дітей, що потребують педагогічної реабілітації: відновлення втраченого досвіду спілкування, поведінки, професійної діяльності тощо. Предметом особливої уваги є реабілітація дезадаптованих дітей і підлітків, проблеми яких виникли внаслідок труднощів у навчанні, проблем з однолітками [13, с. 61].

Під час соціальної роботи з дітьми, які опинилися у складних життєвих обставинах, актуальним залишається забезпечення комплексного підходу до здійснення соціального супроводу із залученням суб'єктів соціальної роботи, а також розробка навчальних програм та забезпечення системної підготовки спеціалістів.

Характерним у впровадженні інноваційних зарубіжних практик є активне залучення діяльності громадських організацій у сфері соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах. За часи незалежності в кожній області сформувалася своя мережа таких організацій.

Особливого значення набуває діяльність громадських організацій, спрямована на соціальний захист прав дітей і підтримку вразливих категорій сімей через практичну реалізацію інноваційних технологій соціальної роботи.

Упродовж 2010–2016 рр. здійснюється напрацювання такого досвіду, що вже отримав високу оцінку міжнародного співтовариства. Зокрема, Всеукраїнська благодійна організація Український фонд «Благополуччя дітей» стала одним із лідерів у сфері розробки та реалізації інноваційних програм, спрямованих на підвищення виховного потенціалу сім'ї, мобілізацію ресурсів громад задля забезпечення інтересів дитини. Напрями діяльності організації – це, насамперед:

- мобілізація ресурсів громад і громадськості з метою запобігання та подолання бідності й безпритульності;
- вирішення соціальних проблем дітей та сімей;
- створення можливостей для людей для посилення контролю за власним здоров'ям і здоров'ям своїх дітей;
- підвищення виховного потенціалу української родини;
- втілення в життя принципів і положень Конвенції ООН про права дитини [70, с. 29].

Варто зауважити, що прикладів успішної співпраці неурядових і державних установ з роками спостерігається все більша кількість, що також свідчить про успішне впровадження зарубіжного досвіду міжсекторальної взаємодії та співпраці.

Також, зважаючи на посилення впливу неурядових організацій на систему соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, варто звернути увагу, що нині в нашій державі є велика кількість фондів, благодійних фондаций заснованих в Україні за підтримки Уряду Сполучених Штатів Америки, недержавних організацій, а також філантропами, благодійниками. Разом із тим ці фонди та організації запроваджують і втілюють різноманітні програми та проекти на національному та місцевому рівнях з метою розвитку та впровадження соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах.

Так з 1992 року в Україні за підтримки Посольства Сполучених Штатів Америки у партнерстві з Міністерством економіки України, Міністерством освіти і науки України та Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту діє Корпус Миру США в Україні [43].

Метою роботи Корпусу Миру Сполучених Штатів Америки в Україні є налагодження взаєморозуміння між американцями та громадянами України, а також допомога громадянам України через надання компетентних спеціалістів для задоволення існуючих потреб. Ця програма включає в себе три основних напрями: викладання англійської мови як іноземної; розвиток молоді; розвиток громад.

У співпраці з неурядовими організаціями, місцевими організаціями самоврядування, місцевими органами виконавчої влади та бізнес-структурами добровольці Корпусу Миру Сполучених Штатів Америки в Україні сприяють соціальному та економічному розвитку на місцевому рівні. Метою добровольців є посилення компетенції членів громад та обслуговуючих організацій, сприяння сталому розвитку місцевих організацій і міжгалузевому співробітництву між громадським, урядовим і приватними сектором [43].

З 2009 року і дотепер діє Програма місцевого соціального розвитку Фонду Східна Європа в Україні, яка має на меті покращити якість життя для малозабезпечених верств населення, включаючи людей з обмеженими можливостями, людей похилого віку та вразливих груп населення через забезпечення доступу до якісних послуг та захисту їхніх прав [65]. Основними цілями цієї програми є:

1. Збільшити можливості місцевих зацікавлених сторін (зокрема постачальників соціальних послуг та громадських лідерів) у наданні соціальних послуг.
2. Забезпечити навчальні навички, пов'язані з працею та роботою, для вразливих груп та молоді.
3. Встановити партнерські відносини з місцевою владою та бізнесом.
4. Створити можливості для соціальної інтеграції для людей похилого віку та людей з обмеженими можливостями.
5. Покращити доступ до послуг та інфраструктури для уразливих груп.

Програма соціального розвитку місцевих громад Фонду Східна Європа в Україні включає деякі конкретні проекти, спрямовані на співпрацю з дітьми та їхніми батьками - жертвами конфлікту на сході України. Соціальні працівники та психологи працюючи за даною програмою охопили дітей та їхніх батьків, які проживають у м. Київ, та східних регіонах України [65].

Також однією із успішно впроваджених американських програм є «Школа як центр розвитку громади» Фонду Чарльза Стюарта Мотта, що реалізується та впроваджується Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» створеним

Міжнародним фондом «Відродження». Метою Програми є розробка типових громадських шкіл, що сприяють розвитку партнерських відносин між школою та громадою, а також для створення активної життєвої позиції учнів, посилення громадян у вирішенні власних проблем, впровадження концепцій освітньої спільноти та навчання протягом усього життя [63]. Основними цілями цієї програми є:

1. Створення асоціації вихователів, підприємців, лідерів громад та інших громадян щодо освіти як процесу, що відбувається протягом усього життя, і має бути доступним кожному;
2. Забезпечення участі в управлінні школою іншим членам громади, наявності шкільних ресурсів для всіх членів громади;
3. Визначення потреб та ресурсів громади, за необхідності залучення бізнес структур і підприємців до співпраці;
4. Можливість батьків брати участь у прийнятті рішень щодо якості освіти своїх дітей та участі у шкільному житті;
5. Інновації та творчість у визначенні нового бачення шкіл та освіти;
6. Визнання ролі всіх членів громади у розвитку освіти та громад, покращення життя кожного члена спільноти.

Основою громадсько-активної школи є твердження про те, що школа не може існувати окремо від потреб громади, саме вона може стати ініціатором розвитку місцевої громади. Модель громадсько-активної школи, що розроблена в програмі, дозволяє загальноосвітній школі стати громадсько-активною без збитку для її головних функцій. Громадсько-активна школа ставить перед собою мету не просто надавати освітні послуги учням, але й розвивати громаду, залучати батьків та мешканців до вирішення соціальних та інших проблем, які існують як в школі, так і в громаді [63].

У програмі «Школа як центр розвитку громади» закладам загальної та середньої освіти відводиться роль реального механізму об'єднання активних, творчих людей, які орієнтуються на ідеали громадянського суспільства, на

демократизацію як освіти, так і всіх сфер соціального життя, на перетворення школи у просвітницькі й культурні центри громад.

Також, важливим аспектом використання інноваційних практик, дослідженого нами американського досвіду, є адаптація зарубіжних технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах. Сучасна українська система соціальної роботи з дітьми в громаді активно використовує технології підтримки соціальних ініціатив в громаді, що в свою чергу надає змогу максимально задіяти свій внутрішній потенціал, зовнішні зв'язки у розв'язанні проблем членів місцевих громад. Серед ініціатив у місцевих громадах, науковці, виокремлюють такі групи [56, с. 60]:

1. «Сусідська модель». Ця група ініціатив має повсякденну спонтанну активність, наприклад підтримку мешканцями невеликої географічної зони деяких власних сусідських інтересів. Деякі місцеві ініціативи спрямовані на стимулювання контактів між людьми, від яких залежить підтримка здорового мікросоціального клімату.

2. «Дії всередині громади». Такі ініціативи також зароджуються спонтанно, але, на відміну від попередніх, мають більш організований характер. До цієї категорії належать ініціативи щодо обладнання дитячого майданчика або створення ради мікрорайону. Внутрішня активність громади є найбільш вигідною для розвитку громадянського суспільства, оскільки вона зводить до мінімуму необхідність його втручання.

3. «Розвиток громади». Сутність цієї моделі ініціатив полягає у співробітництві добровольців і професіоналів щодо активізації різних аспектів місцевого життя. Зазвичай такі програми потребують зовнішнього втручання.

4. «Місцева громадська політика». Така модель місцевих ініціатив охоплює комплекс програм, спрямованих на залучення членів громади до діяльності задля досягнення певних поставлених цілей. Наприклад, сусіди об'єднують свої зусилля для охорони власності, для профілактики правопорушень. До цієї категорії ініціатив також належать ініціативи щодо допомоги й підтримки інвалідів, самотніх людей похилого віку, створення

неформальної системи індивідуального догляду за дітьми, які потребують особливого догляду.

Так, спираючись на ці групи місцевих ініціатив, соціальний працівник, що працює в місцевій громаді, може керувати діяльністю та процесами, які відбувається безпосередньо в громаді. Використовуючи ці моделі він може обирати оптимальні з них для впровадження ініціатив для різних форм соціальної допомоги та забезпечення сталого соціального благополуччя для дітей, та їхніх сімей, що мешкають у цих місцевих громадах [59, с. 170].

Відповідно до використання інноваційних практик американського досвіду, в нашому дослідженні також варто відзначити п'ять форм залучення місцевих ініціатив:

1. Надання інформації громадянам (інформаційні повідомлення, репортажі, звіти про дії ініціаторів програм, органів влади; постійна програма або тематична серія публікацій про проблеми та послуги для громадян; рекламні матеріали, прес-релізи, прес-конференції; інформаційні бюлетені, брошури, плакати та інформаційні щити; інформаційні поштові відправлення, урочисті заходи, радіо-телевізійна продукція; власні сторінки в соціальних мережах та власний сайт у Інтернет-мережі. На цьому рівні не є актуальним сприйняття інформації громадською думкою, «зворотній зв'язок» тощо.

2. Інформаційний зв'язок з громадянами (визначення контактних осіб; робота в гуртках, клубах за місцем проживання; суботні сніданки, ділові обіди з лідерами, активістами громадських об'єднань; створення дискусійних груп та груп для обговорень актуальних питань і проблем; залучення громадських організацій, благодійних фондів, партнерств та об'єднань; години прийому громадян для надання консультацій; опитування громадської думки; дні «відкритих дверей»; громадські слухання та наради; публічні дебати. На цьому рівні робота зводиться до інформування громадян про зміст дій з обов'язковим відстеженням їх реакції на інформацію, тобто з налагодженням зворотного зв'язку.

3. Діалог з громадою (налагодження формальних механізмів сталих

консультацій і переговорів з представниками різних громадських груп, наприклад об'єднанням мешканців мікрорайону; наставницька допомога громадським лідерам, особливо при вирішенні проблем дітей, що потребують соціального захисту та піклування; спільне планування заходів; діяльність служби забезпечення участі громадян у самоврядуванні; організація відкритих заходів з прийняття соціально значимих рішень). Суть цього процесу полягає у обміні інформацією; апробацією і коригуванні ідей, планів, проектів; оптимізації важливого для добору учасників маневру організаційними, фінансовими, людськими ресурсами тощо.

4. Партнерство з громадою. Основою на цьому рівні є спільна відповідальність влади і громади за процес самоврядування, спільне розроблення конкретних рекомендацій та їхнє безпосереднє втілення при формуванні та реалізації місцевої політики; розвинена співпраця з органами самоорганізації населення (дорадчими, наглядовими, профільними, змішаними комісіями, комітетами і радами з контрольованими повноваженнями, з нормативно-правових питань), консультаційні послуги експертів; діяльність спеціальних робочих груп або комісій, організація референдумів.

5. Самоврядування. На цьому рівні є всі можливості для контролю громади за реалізацією програм, участі у здійсненні влади (громадяни самостійно вирішують свої справи, використовуючи владу як дієвий інструмент самоврядування).

Означені нами форми залучення місцевих ініціатив соціальним працівником є найбільш вдалимими, на нашу думку, для місцевих громад, однак є прийнятними і для інших типів громад. За оптимальних умов залучення місцевих ініціатив має розвиватися від пасивної участі громадян і звичайного інформування членів громади до самообілізації внутрішніх ресурсів місцевої громади, особливістю якої є ініціативний аналіз громадянами ситуації в громаді, активна їх участь у розвитку, незалежність їх від зовнішніх інституцій тощо [76, с. 310].

Зважаючи на об'єкт та предмет нашого дослідження, в межах дослідження

найкращих українських практик здійснення соціальної роботи з дітьми у громадах, на нашу думку, варто зауважити на систему добросовісного місцевого управління, орієнтована на реалізацію в повному обсязі положень Конвенції ООН про права дитини, що отримала назву «Громада дружня до дитини».

На сучасному етапі необхідність розвитку громад, дружніх до дитини, в Україні зумовлюється міжнародними орієнтирами і стандартами, зокрема положеннями постанови Ради Європи щодо прав дітей і розвитку соціальних послуг, дружніх до дітей і сімей (2010). Окрім цього, міжнародний досвід презентує доцільність й успішність функціонування ряду інституцій (пологових стаціонарів, клінік, шкіл) та територій, дружніх до дитини. Наприклад, рух громад (міст, інших населених пунктів), дружніх до дитини, уже другий десяток років заохочується та підтримується Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) [71, с. 117].

Створення такої громади покликане гарантувати права дитини на: безпеку; участь у житті суспільства й ухваленні рішень стосовно свого села, міста, громади; отримання оптимальних послуг з освіти, культури, охорони здоров'я; нормальні санітарні умови життя та доступ до чистої води; захист від жорстокого поводження; проживання на озелененій і чистій від забруднення території тощо. Відтак, забезпечується комплексний підхід до оцінки та покращення ситуації в громаді, становища дітей, реалізації їхніх прав, що і є стрижнем ідеї створення території, сприятливої для дитини.

Тому, можемо зробити висновок, що «Громада, дружня до дитини» – це громада, в якій у центрі уваги перебуває дитина, а її добробут і безпека визнаються незаперечним пріоритетом; упроваджується сімейно орієнтований підхід до надання соціальних послуг, встановлюються сталі дружні взаємини між людьми задля вдосконалення самих себе та своєї спільноти (світу, в якому вони живуть); система прийняття рішень ґрунтується на забезпеченні найкращих інтересів дитини.

В останні десять років в Україні введено посаду уповноважених у службах

у справах дітей. Проте, й досі в переважній більшості областей громадські уповноважені працюють не в усіх населених пунктах. Наразі інститут уповноважених у службах у справах дітей найбільш активно функціонує у Дніпропетровській, Полтавській, Рівненській, Тернопільській, Харківській, Чернівецькій, Луганській та Вінницькій областях [68, с. 210].

Варто зауважити, що ці представники на місцевому рівні сьогодні мають різноманітні посади серед громадськості: уповноважений на громадських засадах служби у справах дітей при сільській та селищній раді (Дніпропетровська, Тернопільська, Чернівецька області), уповноважений служб у справах дітей на громадських засадах при органах місцевого самоврядування (Рівненська область), уповноважений з прав дитини на громадських засадах (Полтавська, Сумська, Харківська, Вінницька, Луганська області), інспектор з охорони дитинства на громадських засадах (Донецька область), громадський інспектор з охорони дитинства (Запорізька область), громадський інспектор у справах неповнолітніх (Кіровоградська область) [11, с. 89]. Окрім розбіжності у назві громадських уповноважених простежуються і відмінності в їхніх функційних обов'язках.

Нині до функціональних обов'язків таких спеціалістів належить здійснення таких завдань [19, с. 146]:

1. Здійснення постійного моніторингу становища дітей у власній територіальній громаді з подальшим оприлюдненням результатів, зокрема на засіданнях виконавчих комітетів сільських рад.

2. Вирішення потреб населення з проблем соціального захисту дітей, які проживають у неблагополучних сім'ях.

3. Організація просвітницької роботи серед батьків і дітей із залученням спеціалістів різних профілей і рівнів.

4. Виявлення та моніторинг стану проблем дітей, які знаходяться в особливо складних і небезпечних умовах, та сприяння належному їхньому влаштуванню у відповідні заклади нагляду та піклування сімейного типу.

5. Ведення обліку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського

піклування, неповнолітніх, схильних до правопорушень, пияцтва та вживання наркотичних засобів, малозабезпечених, багатодітних, функціонально неспроможних сімей, сімей, які виховують дітей-інвалідів та залучення відповідних спеціалістів з надання медико-психологічної та соціальної допомоги для проведення з ними відповідної роботи.

6. Допомога у підготовці необхідної документації на отримання пенсій по втраті годувальника та матеріальної допомоги на утримання дітей сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування.

7. Проведення контролю за правильним та своєчасним призначенням опікунів і піклувальників для дітей сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування.

8. Сприяння працевлаштуванню неповнолітніх осіб для покращення матеріально-побутових потреб сім'ї.

9. Співпраця з дирекціями шкіл щодо забезпечення та охоплення навчанням усіх дітей-мешканців місцевих громад шкільного віку.

10. Безпосередня участь представників громадськості у проведенні рейдів та інших профілактичних заходів для забезпечення права кожної дитини на гідні умови життя, фізичного, психологічного розвитку та навчання.

11. Допомога в організації дозвілля дітей за місцем проживання, забезпечення доступності районних заходів з організації дозвілля та за потреби їхня присутність у райцентрах при проведенні дитячих масових заходів.

12. Інформування громадськості про випадки порушення прав дітей з метою їх профілактики та забезпечення поінформованості мешканців цих місцевих громад.

Переважає більшість цих уповноважених – педагоги або соціальні педагоги тих загальноосвітніх навчальних закладів, які розташовані на відповідних територіях, а решта – секретарі місцевих рад, працівники сільських клубів, соціальні працівники, бібліотекарі, люди, які мають досвід роботи з дітьми або виявили бажання працювати у цій сфері [11, с. 78]. Можливості співпраці з сільськими головами та членами сільських виконавчих рад дає

можливість уповноваженим виконувати поставлені завдання з підтримкою органів місцевого самоврядування та більш ефективно вирішувати нагальні проблеми в інтересах дітей.

Взявши до уваги чинники, що впливають на розвиток соціальної роботи з дітьми у громаді, а також проаналізувавши успішні практики соціальної роботи в Україні та досвід соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, ми пропонуємо впровадження американського досвіду соціальної роботи з дітьми у громаді здійснювати через:

1. Впровадження та використання інноваційних американських практик соціальної роботи з дітьми у громадах, що передбачає застосування технологій соціального проектування, фандрайзингу, технологій підтримки ініціатив громад.

2. Створення навчальних програм та здійснення підготовки фахівців державних та неурядових організацій, які працюють у сфері соціальної роботи з дітьми у громаді. Метою навчальних програм та підготовки фахівців є формування знань ключових понять соціальної роботи з дітьми у громаді; вміння використовувати ресурси громади у соціальній роботі з дітьми; знань напрямів, форм, методів роботи з активізації громади; знань алгоритмів взаємодії з партнерами в громаді; вміння визначати потреби дітей і проблеми громади.

3. Введення в структури об'єднаних територіальних громад фахівців із питань захисту прав дітей та створення їхніх професіограм, що передбачає визначення посадових інструкцій фахівця, об'єктів діяльності, підбір інструментацію та налагодження міжвідомчої взаємодії.

4. Здійснення міжсекторальної та міжвідомчої взаємодії у процесі соціальної роботи з дітьми у громаді, що реалізується в роботі органів опіки та піклування, дорадчих органів, та передбачає реагування на наявні проблеми дітей, готовність до корегування планів, пошук нових шляхів заради розв'язання актуальних проблем, об'єднання спільних зусиль громади та ефективного використання ресурсів.

5. Створення моделі соціальної роботи з дітьми у громадах, яка включає такі складові: об'єкт; ознаки добробуту; суб'єкти; технології соціальної роботи; соціалізуючі функції громади.

Запропонована модель «Забезпечення соціальної роботи з дітьми у громаді», на нашу думку, є сервісним забезпеченням процесу здійснення професійної діяльності спеціалістів соціальної сфери, соціальних працівників, які працюють у громаді та надають послуги об'єктам соціальної роботи. Відповідно до описаної нами моделі, до об'єктів належать діти та сім'я, як основні отримувачі соціальних благ, задоволеності потреб, розв'язання проблем у процесі соціальної роботи з дітьми у громадах (рис 2.5).

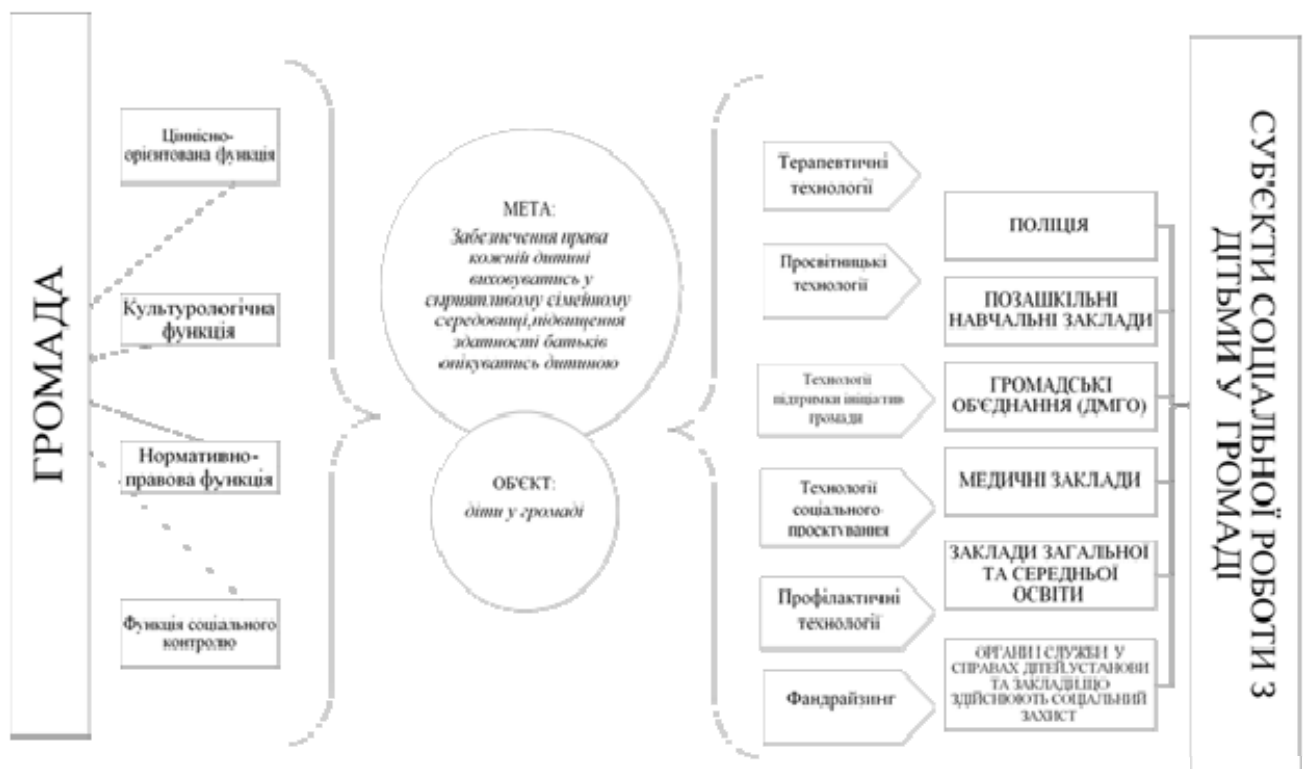

Рис. 2.5. Модель «Забезпечення соціальної роботи з дітьми у громаді»

Складено автором самостійно

Ознаки добробуту є певними індикаторами задоволеності потреб дитини та сім'ї, які включають відповідні характеристики: навчання, матеріальні блага, відчуття приналежності, психічне здоров'я, стан здоров'я, безпека.

Суб'єкти соціальної роботи з дітьми у громаді, ми визначаємо, як індивідів чи соціальні групи, що є носіями практичної діяльності та пізнання, джерел активності спрямованих на об'єкт. До суб'єктів, ми відносимо: соціального

працівника, громаду, поліцію, медичні заклади, громадські об'єднання, дитячі та молодіжні громадські організації, заклади соціального забезпечення, позашкільні навчальні заклади, заклади загальної та середньої освіти.

До технологій соціальної роботи, які ми визначаємо, як сукупність послідовно впроваджених методів, форм і прийомів, що застосовуються для досягнення мети соціального добробуту дітей у громаді, означених нами за діяльнісним підходом, відносимо наступні: терапевтичні технології, просвітницькі технології, технології підтримки ініціатив громади, профілактичні технології, фандрайзинг, технології соціального проектування тощо.

Соціалізуючі функції місцевих громад: ціннісно-орієнтована функція, що забезпечує прийняття членом громади суспільних цінностей, на основі яких формується особистісна система цінностей; культурологічна функція, яка передбачає формування особистісної культури на основі практичного й вибіркового засвоєння кожним членом громади соціокультурних традицій спільноти; нормативно-правова функція, що ґрунтується на закріпленні в поведінці особистості соціальних норм та схвалених спільнотою прикладів наслідування; функція соціального контролю, сутність якої полягає у виробленні системи групових реакцій на поведінку члена громади у вигляді санкцій (покарання чи заохочення), адекватних соціальним цінностям суспільства; інтегративна функція, мета якої – згуртувати людей через опанування ними моделей поведінки, основою яких є усвідомлення потреб та повага прав інших людей, об'єднання їхніх зусиль для суспільно корисної діяльності [4, с. 78].

Використання запропонованої моделі соціальної роботи з дітьми у громаді передбачає здійснення спеціалістом соціальної сфери дій спрямованих на забезпечення ознак добробуту дитини та її сім'ї разом або окремо з іншими суб'єктами соціальної роботи з дітьми у громаді.

Запропонована модель соціальної роботи з дітьми у громаді, є сервісним забезпеченням процесу здійснення професійної діяльності спеціалістів

соціальної сфери, соціальних працівників, які працюють в громаді та надають послуги об'єктам соціальної роботи з метою забезпечення потреб та прав дитини, створення сприятливого та захищеного середовища.

Відповідно до наступного запропонованого нами шляху впровадження досвіду соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, а саме створення навчальних програм для фахівців державних та неурядових організацій, які працюють у сфері соціальної роботи з дітьми у громаді, нами за сприяння благодійної організації «Надія і житло для дітей» розроблено тренінгову програму з деінституціалізації (що передбачено Планом заходів з реалізації I етапу Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017 – 2026 роки), за якою здійснюється підготовка тренерів-консультантів з деінституціалізації, які зможуть поширювати набуті знання та досвід, а також здійснювати консультування осіб, залучених до процесу деінституціалізації на рівні місцевих громад у всіх областях України.

Так, у 2017 році розпорядженням Кабінету Міністрів України затверджено Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки [265] та План заходів з реалізації її I етапу [266]. Ці два документи позначили офіційний старт деінституціалізації в Україні. Одне із завдань першого етапу впровадження Національної стратегії передбачає організацію методичного забезпечення проведення реформи, що включає розробку рекомендацій з впровадження змін та підготовку фахівців та управлінців, які здійснюватимуть реформи на рівні місцевих громад.

Зміст програми, орієнтований на формування переконання щодо необхідності реформування системи захисту дітей, орієнтації на ролі громади в даному процесі, набуття необхідних знань, умінь та навичок для впровадження деінституціалізації в соціальній роботі, а також посилення ролі місцевих громад в цьому процесі. При розробці навчальних матеріалів використовується український і міжнародний досвід впровадження реформи в системі захисту дітей. Крім того, програма передбачає використання наукових досліджень, міжнародних документів, стандартів та кращих практик деінституціалізації.

Метою програми є посилення потенціалу фахівців, зокрема соціальних працівників та управлінців, які забезпечуватимуть реформування системи інституційного догляду і виховання дітей, через формування у них компетенцій, необхідних для впровадження деінституціалізації в місцевих громадах України.

В межах цієї програми, використовуючи досвід американської практики соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, нами було розроблено матеріали тренінгової програми до Модуля 4. «Сильна сім'я – сильна громада. Забезпечення стабільності реформи» (Додаток Д).

Базуючись на американських наукових підходах, досліджених у нашій дисертації, з метою впровадження сучасних практик роботи соціальних працівників в Сполучених Штатах Америки, проаналізованих у цій дисертаційній роботі, нами були розроблені наступні теми:

Тема 4.1. «Добробут дитини та її сім'ї в громаді. Як це питання інтегрується в програму розвитку громади». В зміст цієї теми були закладені основні підходи до визначення поняття «громада», «місцева громада», «територіальна громада» та «громада за інтересами», що були проаналізовані в межах першого розділу нашого дослідження. Також, у цій темі нами були запропоновані основні показники добробуту дітей і сім'ї в громаді, що були описані в авторській моделі забезпечення добробуту дітей в місцевій громаді. Проаналізовано актуальний стан забезпечення добробуту дитини та сім'ї в місцевій громаді. Запропоновано перелік необхідних змін у функціонуванні місцевих громад, щоб забезпечити благополуччя сімей та дітей.

Тема 4.7. «Створення в громаді комфортних умов для догляду і виховання дітей з інвалідністю». В основу цієї теми нами було закладено досвід соціальної роботи з дітьми з інвалідністю в місцевих громадах США щодо подолання основних проблем, з якими зустрічаються сім'ї, які виховують дітей з інвалідністю, а також основні шляхи та можливості для підтримки таких сімей у місцевих громадах.

Тема 4.8. «Забезпечення розвитку і підтримки для функціонування

сімейних форм виховання». Зміст цієї теми сформований, враховуючи роль місцевої громади у забезпеченні якості догляду і виховання дітей в системі опіки. Також нами був врахований досвід США в популяризації та створенні сімейних форм виховання та ролі місцевої громади в даному процесі. В межах цієї теми нами були запропоновані та описані соціальні послуги, що можуть бути надані на рівні місцевої громади для підтримки сімейних форм виховання: батьків та дітей.

Тема 4.9. «Узагальнена картина громади, дружньої до дитини. Раціональне використання ресурсів». Особливістю цієї теми є використання американського досвіду для організації та активізації можливостей місцевої громади для забезпечення добробуту кожної дитини. Також, в зміст цієї теми ввійшли питання планування соціальної роботи з дітьми у місцевій громаді, а також план розвитку громади. Важливим, враховуючи тематику цієї програми та модуля, стало питання раціонального використання ресурсів місцевої громади, державних установ і неурядових організацій для забезпечення благополуччя дітей.

Ця програма в цілому має сприяти забезпеченню навчання та консультування членів міжвідомчих робочих груп в областях, районах та містах, представників місцевих органів влади, неурядових організацій, представників ЗМІ, працівників інституцій та інших зацікавлених осіб, які відповідають за впровадження реформування системи інституційного догляду та виховання дітей, розвиток сімейно-орієнтованих послуг в місцевих громадах. Тому, на нашу думку, ця програма є одним із інструментів імплементації американського досвіду об'єднання зусиль місцевих громад та різноманітних державних і неурядових інституцій для забезпечення соціалізації, гармонійного розвитку дітей в Україні та підготовки спеціалістів державних та неурядових організацій до здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах України.

Отже, зазначимо, що за часи незалежності в Україні відбулися значні зміни в державній соціальній політиці. Ці зміни супроводжувалися появою

національних програм соціальної підтримки громадських ініціатив, розвитком спеціалізованих центрів психолого-педагогічної допомоги та інтегрованих соціальних служб.

Проведений нами науковий пошук показав, що шляхи здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах України та Сполучених Штатів Америки мають значні відмінності: у Сполучених Штатах Америки реалізується значна кількість соціальних програм, які регламентуються федеральним законодавством або законодавством штату чи федеральними державними органами та органам управління штатів. Окремі програми приймаються місцевою владою за активної підтримки місцевої громади. В Україні ж соціальні програми переважно приймаються на державному рівні та фінансуються переважно за рахунок бюджету чи грантів міжнародних неурядових організацій; основною рисою соціальної політики Сполучених Штатів Америки є те, що місцева громада сама турбується про свій добробут, що свідчить про ліберальний тип соціальної політики, а в Україні – все ще зберігається патерналістський тип соціальної політики.

Водночас соціальна робота з дітьми у місцевих громадах України та Сполучених Штатах Америки *схожі за низкою ознак*, серед яких: місцеві громади посідають одне з головних місць в системі соціальних інституцій країн; соціальна робота з дітьми є пріоритетним напрямом соціальної політики держави; функціонують різноманітні державні та неурядові організації для підтримки та впровадження громадських ініціатив; впроваджуються інноваційні практики на рівні місцевих громад.

До нещодавніх реформ в законодавстві України та соціальній політиці нашої держави вважалося, що система соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки відрізняється від нашої країни притаманною їй децентралізацією, однак у контексті сучасних соціальних реформ в Україні відчутним є процес децентралізації та перехід від державного до державно-громадського управління, що, на нашу думку, вимагає впровадження американських традицій децентралізації в українську систему

соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах.

Отже, роблячи опертя на результати теоретико-методичного аналізу соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, досліджених змісту, моделей і технологій соціальної роботи та визначених шляхів впровадження американського досвіду в українську практику, вважаємо за доцільне надати рекомендації щодо способів її удосконалення в Україні:

1. Використання інноваційних технологій соціальної роботи з дітьми у місцевій громаді для повного використання ресурсів громади.

2. Забезпечення практичної спрямованості професійної підготовки працівників соціальної роботи з дітьми в громадах, через проходження студентами практик у різних установах об'єднаних територіальних громад (громадських організаціях, органах місцевого самоврядування, пунктах соціального обслуговування тощо).

3. Удосконалення нормативно-правових актів, що регламентують та розширюють можливості здійснення соціальної роботи з дітьми у громадах.

4. Створення програм та проектів із залученням мешканців місцевих громад до соціально-активної діяльності, яка націлює державу на проектування, розвиток, реалізацію програм місцевого розвитку.

5. Підтримка громадських організацій, що передбачають активну участь громадськості у соціальній роботі.

6. Введення та розробка навчальних дисциплін «Соціальна робота з дітьми в ОТГ», «Технології соціальної роботи в ОТГ» з підготовки соціальних працівників до роботи з дітьми у місцевих громадах.

7. Стимулювання науково-дослідницької діяльності у сфері соціальної роботи в громадах, соціального забезпечення дітей та у сфері розвитку громадянського суспільства.

8. Сприяння та підтримка міжвідомчого підходу у практиці здійснення соціальної роботи з дітьми у громадах.

9. Підтримка та запровадження необхідних просвітницьких, профілактичних та навчальних програм для гармонійної соціалізації дітей в

громадах.

10. Стимулювання та підтримка волонтерської та благодійної діяльності в місцевих громадах.

Ці рекомендації, на наш погляд, охоплюють усю сферу соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, оскільки, спираючись на проаналізований в науковому дослідженні американський досвід, запропоновано усесторонній підхід до розвитку та впровадження ефективної практики соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах України.

Висновки до другого розділу

У другому розділі дисертаційної роботи, проаналізовано провідні для американської практики моделі соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, що визначає більш широке розуміння до змістових напрямів соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

Проведений нами аналіз моделей соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах дозволив стверджувати, що моделі соціальної роботи в практиці соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки є концепцією здійснення цього виду професійної діяльності, що може відповідати усім, означеним та визначеним нами, змістовим напрямам соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах.

Акцентовано, що моделі соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки направлені на визначення шляхів і форм взаємодії між основними об'єктами соціальної роботи та суб'єктами, що її здійснюють.

Подано авторське визначення поняття «технології соціальної роботи з дітьми у громадах», як сукупність послідовно впроваджених методів, форм та прийомів, що застосовуються для досягнення мети соціального добробуту дітей у громаді.

На основі аналізу, означено принципи технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах: принцип законності і прав дитини, принцип добровільності, принцип клієнтоцентризму, принцип конфіденційності, принцип толерантності, суб'єкт-суб'єктного підходу, принцип максимізації ресурсів місцевої громади та принцип системності, що є, на нашу думку, ключовими під час здійснення професійної діяльності соціальними працівниками, відповідно до визначених нами змістових напрямів та моделей соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

На основі проведеного теоретико-методичного аналізу, систематизації визначених змістових напрямів та моделей, враховуючи діяльнісний підхід запропонована класифікація технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки: терапевтичні технології, просвітницькі

технології, технології підтримки ініціатив громади, профілактичні технології, фандрайзинг, технології соціального проектування тощо.

У межах проведеного аналізу охарактеризовані технології соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах визначені, як перспективні в межах змістових напрямів соціальної роботи в умовах сьогодення Сполучених Штатів Америки та є адаптивними до соціального середовища України та можуть бути впроваджені в сучасній професійній соціальній роботі в Україні.

Акцентовано, що відбулися значні зміни в нормативно-правовому забезпеченні державної соціальної політики. Ці зміни супроводжувалися появою державних і національних програм соціальної підтримки місцевого самоврядування, діяльності об'єднаних територіальних громад, що впроваджувалися в соціальну роботу з дітьми у місцевих громадах України.

Відповідно до означених позитивних і негативних чинників розвитку та становлення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах України, а також акцентуючи увагу на проведений теоретико-методичний аналіз, дослідження генези соціальної роботи, змісту, моделей і технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, визначено шляхи впровадження досвіду соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки в українську практику:

1. Впровадження та використання інноваційних американських практик соціальної роботи з дітьми у громадах, що передбачає застосування технологій соціального проектування, фандрайзингу, технологій підтримки ініціатив громад.

2. Створення навчальних програм та здійснення підготовки фахівців державних та неурядових організацій, які працюють у сфері соціальної роботи з дітьми у громаді. Метою навчальних програм та підготовки фахівців є формування знань ключових понять соціальної роботи з дітьми у громаді; вміння використовувати ресурси громади у соціальній роботі з дітьми; знань напрямів, форм, методів роботи з активізації громади; знань алгоритмів взаємодії з партнерами в громаді; вміння визначати потреби дітей та проблеми

громади.

3. Введення в структури об'єднаних територіальних громад фахівців з питань захисту прав дітей та створення їх професіограм, що передбачає визначення посадових інструкцій фахівця, об'єктів діяльності, підбір інструментацію та налагодження міжвідомчої взаємодії.

4. Здійснення міжсекторальної та міжвідомчої взаємодії у процесі соціальної роботи з дітьми у громаді, що реалізується в роботі органів опіки та піклування, дорадчих органів та передбачає реагування на наявні проблеми дітей, готовність до корегування планів, пошук нових шляхів заради розв'язання актуальних проблем, об'єднання спільних зусиль громади та ефективне використання ресурсів.

5. Створення моделі соціальної роботи з дітьми у громаді, яка включає такі складові: об'єкт; ознаки добробуту; суб'єкти; технології соціальної роботи; соціалізуючі функції громади.

Запропонована модель соціальної роботи з дітьми у громаді, є сервісним забезпеченням процесу здійснення професійної діяльності спеціалістів соціальної сфери, соціальних працівників, які працюють в громаді та надають послуги об'єктам соціальної роботи. Відповідно до описаної нами моделі, до об'єктів належать діти та сім'я, як основні отримувачі соціальних благ, задоволеності потреб, розв'язання проблем в процесі соціальної роботи з дітьми у громадах.

Відповідно запропонованого шляху впровадження досвіду соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах, а саме створення навчальних програм для фахівців державних та неурядових організацій, які працюють у сфері соціальної роботи з дітьми у громаді, розроблено тренінгову програму з деінституціалізації (що передбачено Планом заходів з реалізації I етапу Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017 – 2026 роки), за якою здійснюється підготовка тренерів-консультантів з деінституціалізації, які зможуть поширювати набуті знання та досвід, а також здійснювати консультування осіб, залучених до

процесу деінституціалізації на рівні місцевих громад в усіх областях України.

Доведено що шляхи здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах України та Сполучених Штатів Америки мають значні відмінності: у Сполучених Штатах Америки реалізується значна кількість соціальних програм, які регламентуються федеральним законодавством або законодавством штату чи федеральними державними органами та органам управління штатів. Окремі програми приймаються місцевою владою за активної підтримки місцевої громади. В Україні ж соціальні програми переважно приймаються на державному рівні та фінансуються переважно за рахунок бюджету чи грантів міжнародних неурядових організацій; основною рисою соціальної політики Сполучених Штатів Америки є те, що місцева громада сама турбується про свій добробут, що свідчить про ліберальний тип соціальної політики, а в Україні – все ще зберігається патерналіський тип соціальної політики; а також мають схожі риси: місцеві громади посідають одне з головних місць в системі соціальних інституцій країн; соціальна робота з дітьми є пріоритетним напрямом соціальної політики держави; функціонують різноманітні державні та неурядові організації для підтримки та впровадження громадських ініціатив; впроваджуються інноваційні практики на рівні місцевих громад.

Ґрунтуючись на результатах теоретико-методичного аналізу соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, досліджених змісту, моделей та технологій соціальної роботи та визначених шляхів впровадження американського досвіду в українську практику, вважаємо за доцільне надати рекомендації щодо способів її вдосконалення в Україні: використання інноваційних технологій соціальної роботи з дітьми у місцевій громаді для повного використання ресурсів громади; забезпечення практичної спрямованості професійної підготовки працівників соціальної роботи з дітьми у громадах, через проходження студентами практик у різних установах об'єднаних територіальних громад (громадських організаціях, органах місцевого самоврядування, пунктах соціального обслуговування тощо);

удосконалення нормативно-правових актів, що регламентують та розширюють можливості здійснення соціальної роботи з дітьми у громадах; створення програм та проектів із залученням мешканців місцевих громад до соціально-активної діяльності, яка націлює державу на проектування, розвиток, реалізацію програм місцевого розвитку; підтримка громадських організацій, що передбачають активну участь громадськості у соціальній роботі; введення та розробка навчальних дисциплін «Соціальна робота з дітьми в ОТГ», «Технології соціальної роботи в ОТГ» з підготовки соціальних працівників до роботи з дітьми у місцевих громадах; стимулювання науково-дослідницької діяльності у сфері соціальної роботи в громадах, соціального забезпечення дітей та у сфері розвитку громадянського суспільства; сприяння та підтримка міжвідомчого підходу у практиці здійснення соціальної роботи з дітьми у громадах; підтримка та запровадження необхідних просвітницьких, профілактичних та навчальних програм для гармонійної соціалізації дітей в громадах; стимулювання та підтримка волонтерської та благодійної діяльності в місцевих громадах.

Зміст розділу висвітлено в публікаціях автора: [65; 69; 70; 71; 72; 73; 76; 77; 79].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено цілісний і комплексний аналіз соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки. Результати проведеного дослідження засвідчили ефективність розв'язання поставлених завдань та дали підстави для формулювання таких висновків:

1. За результатами теоретичного аналізу підходів до сутності поняття «громада» уточнено його зміст. Громада розглядається як соціальна група, члени якої мають спільне місце проживання й соціокультурні ознаки, сукупність відносин і взаємовідносин та здатні до спільних дій із метою задоволення власних потреб чи розв'язання проблем.

Грунтуючись на дослідженні та узагальненні наукових підходів до класифікації громад у Сполучених Штатах Америки визначено їх класифікаційні ознаки: соціальна функція; характер діяльності; рівень згуртованості та організованості; тривалість існування; кількісний склад; спільна ідентичність; місце їх існування; лобіювання інтересів.

Встановлено, що відповідно до нормативно-правового та територіального устроїв Сполучених Штатів Америки місцева громада є типовим територіальним об'єднанням, суб'єктом соціальної роботи та може містити в собі інші види громад (релігійні громади, громади за інтересами, місцева громада та ін.). Уточнено, що місцева громада – це спільнота людей, які мають соціальні, економічні зв'язки та проживають на спільній визначеній території.

Виявлено соціалізуючі функції місцевої громади: ціннісно-орієнтована, культурологічна, нормативно-правова, соціальний контроль, інтегративність.

За результатами теоретичного узагальнення обґрунтовано сутність соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки: означено теоретичні підходи до методів і форм соціальної роботи з дітьми; особливості співпраці місцевих громад та закладів освіти; функції, ролі, обов'язки та особливості роботи соціальних працівників із дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки; історико-педагогічні аспекти становлення соціальної роботи та професійної підготовки соціальних

працівників у Сполучених Штатах Америки; впровадження партнерства школи, сім'ї та місцевої громади; спрямованість на надання допомоги окремій людині, групі людей, зокрема й місцевій громаді.

2. Здійснено ретроспективний аналіз становлення та розвитку соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

За результатами студіювання наукових праць американських науковців у галузі соціальної роботи виокремлено та охарактеризовано п'ять етапів розвитку системи соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки: I етап (кінець XVIII ст. – друга половина XIX ст.) – зародження приватної філантропії; II етап (друга половина XIX ст. – початок XX ст.) – становлення соціальної роботи з дітьми у громаді; III етап (початок XX ст. – 30-ті роки XX ст.) – професіоналізація соціальної роботи; IV етап (30-ті рр. XX ст. – кінець 60-х рр. XX ст.) – створення інститутів соціальної підтримки місцевих громад; V етап (початок 70-х рр. XX ст. – дотепер) – розвиток системи соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах.

Визначено суб'єкти соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах відповідно до означених етапів: церковні громади, благодійні організації, громадські об'єднання, громадські організації, шкільні соціальні працівники, спеціалізовані центри соціальної роботи в місцевих громадах, соціальні працівники, соціальні служби, громадські об'єднання.

3. Охарактеризовано зміст соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

З'ясовано, що основний зміст соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки складають такі напрями, як: соціальна допомога (виплати у грошовій або натуральній формі); соціальна реабілітація (система організаційних, економічних, правових, культурних, освітніх, лікувальних, оздоровчих та інших соціальних заходів); соціальне обслуговування (надання безоплатно чи на пільгових умовах, компенсаційних або благодійних засадах різноманітних соціальних послуг) та соціальна профілактика (виявлення несприятливих соціально-економічних умов,

психолого-педагогічних чинників із метою нівелювання негативних чинників) тощо.

Означені змістові напрямки реалізуються соціальними працівниками та фахівцями державних, неурядових організацій соціальної сфери через використання різноманітних моделей та технологій соціальної роботи.

За результатами дослідження виявлено, що залежно від напрямів та змісту соціальна робота з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки може бути організована на державному, регіональному, місцевому та індивідуальному рівнях.

4. Розкрито сутність моделей та технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки. Визначено провідні для американської практики моделі соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах: модель «соціальної дії»; модель Чевіза; модель Алінського; модель соціальних мереж; модель Росса; екологічну модель соціальної роботи з дітьми у місцевій громаді; модель об'єднаних зусиль школи та місцевої громади для всебічного розвитку дитини. Акцентовано, що моделі соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки корелюють зі шляхами і формами взаємодії між основними об'єктами соціальної роботи та суб'єктами, що її здійснюють.

За результатами теоретичного аналізу наукових доробків американських дослідників різних проблем соціальної роботи з дітьми у громаді, вивчення методичних рекомендацій Національної асоціації соціальних працівників Америки «Колесо співпраці» та опертя на шість основних сфер розвитку дитини К. Левіга, розроблено модель «Забезпечення добробуту дітей у місцевих громадах». Вона ґрунтується на рівневому підході до здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевій громаді та має три рівні: дитини; сім'ї; місцевої громади. До кожного рівня запропоновано показники, що враховуються в громаді для забезпечення потреб і прав дитини.

Охарактеризовано поняття «технології соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах» як сукупність послідовно впроваджених методів, засобів,

процедур і дій різноманітних суб'єктів соціальної роботи у місцевій громаді, спрямованих на відновлення, збереження або покращення соціального добробуту дітей.

Розкрито принципи технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах: законності та прав дитини, добровільності, клієнтоцентризму, конфіденційності, толерантності, суб'єкт-суб'єктного підходу, максимізації ресурсів місцевої громади та системності.

Класифіковано технології соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки, а саме: соціальних профілактики, терапії, корекції, реабілітації, супроводу, проектування; соціально-правового захисту; фандрайзингу, просвітництва, підтримки ініціатив громади та рекламно-інформаційні тощо. Вони визначені як перспективні в межах змістових напрямів соціальної роботи в умовах сьогодення Сполучених Штатів Америки та є адаптивними до соціального середовища України й можуть бути впроваджені в сучасній професійній соціальній роботі в Україні.

5. Визначено шляхи впровадження досвіду соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки в практику соціальної роботи в Україні: впровадження та використання інноваційних зарубіжних практик соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах; створення навчальних програм для фахівців державних та неурядових організацій, які працюють у сфері соціальної роботи з дітьми у громаді; введення в структури об'єднаних територіальних громад фахівців з питань захисту прав дітей та створення їх професіограм; здійснення міжсекторальної та міжвідомчої взаємодії у процесі соціальної роботи з дітьми в громаді; створення моделі соціальної роботи з дітьми у громаді.

Здійснено аналіз українських соціальних програм та проектів у галузі соціальної роботи з дітьми, що діють в місцевих громадах та запропоновано модель «Забезпечення соціальної роботи з дітьми у громаді», складовими якої є об'єкт (и), суб'єкти, технології соціальної роботи, соціалізуючі функції громади.

Впроваджено тренінгову програму з деінституалізації для тренерів-консультантів місцевих громад в межах Плану заходів із реалізації I етапу Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017 – 2026 роки в Україні.

Розроблено рекомендації щодо способів удосконалення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах України. Встановлено, що для забезпечення становлення та розвитку соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах важливим є нормативно-правової бази, що регламентує та розширює можливості здійснення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах і впровадження інноваційних технологій соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах.

Акцентовано, що необхідним є стимулювання науково-дослідницької діяльності у сфері соціальної роботи й соціального забезпечення дітей у місцевих громадах та у сфері розвитку громадянського суспільства. На рівні місцевої громади для впровадження соціальної роботи з дітьми важливою є підтримка волонтерських груп та благодійних організацій в місцевих громадах та створення програм і проектів із залучення мешканців місцевих громад до соціально-активної діяльності, що сприяє проектуванню та реалізації програм місцевого розвитку. Встановлено важливість підтримки громадських організацій, що забезпечить активну участь громадянського суспільства у здійсненні соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах України.

Проведене дослідження не претендує на повноту та вичерпність розгляду досліджуваної проблеми. Подальшого вивчення потребують питання соціального супроводу у Сполучених Штатах Америки сімей, які знаходяться у складних життєвих обставинах, соціально-педагогічної підтримки дітей з інвалідністю та девіантною поведінкою, міжвідомчої взаємодії різних суб'єктів соціальної роботи в інтересах дітей та молоді, розвиток інтегрованих соціальних послуг, моделі сімейно орієнтованої соціальної роботи в місцевих громадах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеевко Т. Ф. Соціалізація особистості: можливості й ризики : наук. метод. посіб. Київ : Педагогічна думка, 2007. 150 с.
2. Аніщенко А. П. Соціально-педагогічна технологія підвищення ефективності соціалізації старшокласників у територіальній громаді. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2009. Вип. 28. С. 210–218.
3. Безлюдна В. В. Система соціальної роботи з сім'єю в США. Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, Київ. 2012. 20 с.
4. Безпалько О. В. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді : дис. д-ра пед. наук : 13.00.05 / Інститут проблем виховання АПН України. Луганськ. 2007. 537 с.
5. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка та соціальна робота у сучасному освітологічному просторі. *Освітологічний дискурс*. 2014. № 1 (3). С. 103–111.
6. Бондаренко З. П. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу. Київ, 2008. С.201-210.
7. Бочарова В. Г. Профессиональная социальная работа : личностно-ориентированный подход : монография. М. : Институт педагогики социальной работы РАО, 1999. 184 с.
8. Братусь І. В. Соціально-педагогічна робота з юними матерями у США та Великій Британії : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Київ, 2007. 235 с.
9. Бутко М. П. Механізми державного управління процесами соціального благополуччя дітей в умовах реалізації владних повноважень / Чернігівський національний технологічний університет. 2016. 240 с.
10. Вагина Е. Е. Особенности профессиональной подготовки социального работника в вузе к превентивной деятельности с детьми-сиротами и детьми, оставшимися без попечения родителей. *Бизнес. Образование. Право : Вестник Волгоградского института бизнеса*. 2012. № 1. С. 221–225.

11. Вайнола Р.Х. Технологізація соціально-педагогічної роботи: навч. посібник. Київ : НПУ ім. Драгоманова, 2008. 134 с.
12. Веретенко Т. Г. Основи батьківської компетентності : навч. посібник. Київ: Науковий світ, 2006. 156 с.
13. Веретенко Т. Г. Формування компетентностей майбутніх соціальних педагогів в процесі професійної підготовки. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2012. № 104. С. 60–62.
14. Веретенко Т. Г., Попова А. О. Лідерство в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки. 2016. С.162-167.
15. Ветошкин С. А. Практические задачи социальной работы и социальной педагогики. *Педагогическое образование и наука*. 2011. № 1. С. 68–71.
16. Віннікова Л. В. Система підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах США : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2003. 217 с.
17. Гавриш О. Г., Ковальова О. В. Робота у мережі як одна із форм роботи шкільного соціального педагога в Німеччині. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2017. № 2. С. 82–91.
18. Гиль С. С. Педагогика поддержки инициатив молодёжи. Москва: Соц. проект, 2004. 191 с
19. Гусак П. М., Зимівець Н. В., Петрович В. С. Відповідальне ставлення до здоров'я: теорія та технології. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2009. 219 с.
20. Данченко Е. Н. Становление и развитие системы социально-педагогической поддержки безработной молодежи в Германии (50-е годы XX в. – начало XIX в.). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка, 2011. № 2. 210 с.
21. Дробуш І. В. Соціальна функція місцевого самоврядування в Україні: проблеми теорії та практики : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2017. 38 с.

22. Еріксон Е. Дитинство і суспільство. СПб. : Пітер, 1996. 365 с.
23. Журавель Т. В. Соціальна робота з особливими групами клієнтів. програма навчальної дисципліни : Київський міський педагогічний університет імені Б. Д. Грінченка, Київ. 2009. – 37 с.
24. Зверєва І. Д. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю в Україні : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка». Київ, 1999. 39 с.
25. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми [Електронний ресурс] : Закон України від 26.01.2016 № 936-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/936-19> (дата звернення: 07.11.2018).
26. Про добровільне об'єднання територіальних громад [Електронний ресурс]: Закон України від 03.04.2018 № 2379-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2379-19> (дата звернення: 07.11.2018).
27. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 11.10.2018. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/9> (дата звернення: 07.11.2018).
28. Про соціальні послуги [Електронний ресурс] : Закон України URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 07.11.2018).
29. Про соціальну роботу з дітьми та молоддю [Електронний ресурс] : Закон України від 20.01.2018 № 2558-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2558-14> (дата звернення: 07.11.2018).
30. Про співробітництво територіальних громад [Електронний ресурс] : Закон України від 17.06.2014 № 1508-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1508-18> (дата звернення: 07.11.2018).
31. Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу : Розпорядження від 9 серпня 2017 р. № 526-р / Кабінет Міністрів

України. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250190226> (дата звернення: 08.11.2018).

32. Зверєва І. Д. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. 536 с.

33. Зверєва І. Д. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю в Україні : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.05. Ін-т педагогіки АПН України. Київ. 1999. 451 с.

34. Зеер Э. Ф., Павлова А. М., Сыманюк Э. Э. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход. - М.: Московский психолого-социальный институт, 2005. 216 с.

35. Іваненков С. П. Проблемы социализации современной молодежи. ИПК Синтез-Полиграф, Санкт-Петербург. 2003. с.390.

36. Іванов С. В., Ляшенко В. І., Іваннікова М. М. Децентралізація сільських громад: європейський досвід та перспективи для України. *Економічний вісник Донбасу*. 2016.

37. Іванюк Г.І. Історико-педагогічні студії розвитку сільської школи в Україні: соціокультурний концепт. *Гірська школа Українських Карпат*, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. 2015. С. 91-95

38. Іващенко К. В. Соціальна робота в громаді. *Економічний вісник Донбасу*. Випуск № 2 (44). Донецьк. 2016. С. 50-55.

39. Ігнатюк О., Сизикова В. Анализ особенностей профессиональной подготовки будущих специалистов по социальной работе в США и Украине. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2017. № 1. С. 35–46.

40. Капська А. Й. Тенденції становлення соціальної роботи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 2016. Вип. 21. С. 134–141.

41. Клос. Л. Соціальна робота у сфері здоров'я за кордоном: історичні аспекти становлення професії. *Педагогіка і психологія професійної освіти*.

2016. № 3. С. 155–168.

42. Ковчина І.М. Сучасні проблеми підготовки майбутніх фахівців в умовах євроінтеграційного процесу : матеріали молодіж. міжвуз. наук.-практ. конф: НПУ ім. М. П. Драгоманова, Київ 2012. С. 59.

43. Колісник Н. В. Куликова В. О. Органи самоорганізації населення як елемент системи місцевого самоврядування. Редакційна колегія. Київ. 2011. С. 43-54.

44. Комарницька Г. О., Мельник О. М. Вплив формування територіальних громад як чинник розвитку бізнес-середовища. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2016. № 6. С. 108–120.

45. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві). Київ : Освіта, 1998. С. 58 – 62.

46. Корпус Миру США в Україні [Електронний ресурс]. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/embassy-uk/kyiv-uk/sections-offices-uk/peace-corps-uk/> (дата звернення: 07.11.2018).

47. Кошманова Т.С. Розвиток педагогічної освіти у США (1960-1998 рр.) АПН України. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти, Львів, 1999. С. 487.

48. Кривачук Л. Ф. Соціальна робота з дітьми: формування здорового способу життя дітей в сучасній Україні. *Ефективність державного управління*. 2016. № 4. С. 41–48.

49. Кубіцький С. О. Історія соціальної роботи в зарубіжних країнах : навч. посіб. Київ : ДАКККиМ, 2009. 298 с.

50. Кучер Г. Creating optimal model of providing social services in the community under decentralization (uman is the example). *Social work and education*. 2016. Vol. 3, № 2. С. 15–25.

51. Лях Т. Л. Зміст і напрями соціально-педагогічної роботи студентських волонтерських груп вищих навчальних закладів. Донецьк : ДВНЗ «ДоНТУ», 2009.– Сер. Педагогіка, психологія, соціологія. Вип.№ 3 (145). С. 274-279.

52. Максишко Н. К., Глазова Я. В. Моделі динаміки процесів самоорганізації в територіальній громаді міста. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер.: Економічні науки. 2016. Вип. 17 (1). С. 150–154.
53. Масловська Л. Ц. Сталий розвиток продуктивних сил регіонів: теорія, методологія, практика. автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка». Київ. 2004. 36 с.
54. Мачуська І. М. Професійне самовизначення учнів у працях вітчизняних і зарубіжних вчених / Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України. 2012. С. 149–158.
55. Мид М. Культура и мир детства. СПб: Педагогика. Питер. 2005. 152 с.
56. Мурашкевич О. А. Технології соціальної роботи в зарубіжних країнах : навч.- метод. посіб. / Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. 202 с.
57. Найдьонова Л. А. Соціально-психологічні феномени створення територіальних спільнот. *Практична психологія та соціальна робота*. 2004. № 6. С. 19–22.
58. Про затвердження методичних рекомендацій із соціальної роботи з неповнолітніми, які вчинили правопорушення [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства соціальної політики України. URL: <http://www.msp.gov.ua/documents/414.html> (дата звернення: 07.11.2018).
59. Олифіренко Ю. І. Історичні аспекти проблеми дитячої безпритульності та бездоглядності. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка* № 19 (254), Ч. II; Луганськ. 2012. 160 с.
60. Петрочко Ж. В. Сімейно орієнтований підхід у соціальній роботі. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. Психолого-педагогічні науки. 2016. Вип. 1. С. 59–63.
61. Плотнікова М. Ф. Публічне управління в системі розвитку

територіальних громад. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2017. Вип. 260. С. 266–278.

62. Побірченко Н. С. Компетентнісний підхід у вищій школі: теоретичний аспект. *Освіта та педагогічна наука*. 2012. № 3. С. 24–31.

63. Поліщук В.А. Професійна підготовка фахівців для соціальної сфери: зарубіжний досвід: навч. посібник. Тернопіль, 2002. 222 с.

64. Попов О. А. Сучасний стан системи соціально-педагогічної і соціальної роботи з молоддю в Німеччині. Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер.: Психолого-педагогічні науки. Ніжин. 2012. № 4. С. 204-209.

65. Попова А. О. Соціальна робота в місцевих громадах в Сполучених Штатах Америки: методи та моделі. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. 2015. Вип. 36; т. 5 (65), темат. вип.: Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. С. 383–390.

66. Попова А. О. Зародження соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Педагогічні науки. 2016. Вип. № 1 (298) / голов. ред. В. Курило С. 41–48.

67. Попова А. О. Соціальна робота з дітьми у місцевих громадах. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. / голов. ред. М. О. Носко. 2016. Вип. 133. С. 174–176.

68. Попова А. О. Генеза прагматизму в соціальній роботі в місцевих громадах США. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Серія: соціально-педагогічна / за ред.: Л. П. Мельник, В. І. Співака. 2016. Вип. 26. С. 161–173.

69. Попова А., Лях Т. Європейський досвід підготовки дослідників і практиків із розвитку та організації місцевих громад. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*. 2017. № 1. С. 145–154.

70. Popova A., Liakh T., Spirina T. Students standing before the distance learning in institution of higher education. Open educational e-environment of modern University. 2017. № 3. P. 72–79.

71. Попова А. О., Щеголь М. В. Досвід використання просвітницько-профілактичних настільних ігор фахівцями із соціальної роботи в місцевих громадах. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2018. Вип. № 1 (315). С. 109–114.

72. Попова А. О. Соціальне проектування в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки. Вісник Запорізького національного університету: збірник наукових праць. Педагогічні науки. 2018. Вип. № 2 (31). С. 11–15 с.

73. Попова А. О., Гнатюк Р. О. Система соціального супроводу ВІЛ-інфікованих в місцевих громадах Естонії. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2018. Вип. № 8 (322). С. 175–182.

74. Попова А. О. Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах США та України. Nowoczesna edukacja: filozofia, innowacja, doświadczenie. 2015. Nr 4. P. 61–65.

75. Попова А. А. Социальная работа в местных сообществах США как ресурс непрерывной подготовки социальных работников. Социально-педагогическая деятельность: сферы сотрудничества и взаимодействия : материалы I Межрегион. заочной науч.-практ. интернет-конф. с международным участием, 29-31 октября 2015 года, г. Кострома / сост. Т. Е. Коровкина; науч. ред. Ж. А. Захарова. Кострома : КГУ им. Н. А. Некрасова, 2015. С. 223–228.

76. Попова А. А. Система подготовки специалистов социальной сферы к работе в местном сообществе: опыт США, России и Украины. Высшая школа: опыт, проблемы, перспективы : материалы IX Международной научно-практ. конференции, 21–22 апреля 2016 г., Москва : в 2 ч. / науч. ред.: В. И. Казаренков, М. А. Рушина. Москва : РУДН, 2016. С. 307–311.

77. Попова А. О. Соціальний працівник в територіальній громаді США.

Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціальний педагог у територіальній громаді» (27.10.2016 р., Запоріжжя). С. 71–73.

78. Popova A., Veretenko T. Лідерство в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки. Person, family, a society: inter disciplinary approach to the harmonization of interests: monograph. The Academy of Management and Administration in Opole / Opole : Publishing House Centrum Innowacji i Transferu Technologii oraz Rozwoju Kultury Fizycznej Spolka z o. o., 2016. С. 162–168.

79. Popova A., Liakh T. Scientific approaches of volunteer groups' classification in Europe and United States of America. Kontynent europejski wobec wyzwań współczesności. Olsztyn: Lwów-Olsztyn, 2018. С. 61–77. Програма "Школа як центр розвитку громади" [Електронний ресурс]. Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». URL: http://www.ussf.kiev.ua/school_center_community_development/ (дата звернення: 08.11.2018).

80. Програма «15» [Електронний ресурс]. Український фонд «Благополуччя дітей». URL: <http://www.childfund.org.ua/programs/view/2175/3> (дата звернення: 08.11.2018).

81. Програма «Місцевий соціальний розвиток» [Електронний ресурс]. Фонд Східна Європа. URL: <http://eef.org.ua/programi/mistsevij-sotsialnij-rozvitok/> (дата звернення: 08.11.2018).

82. Ромм М. В. Адаптация личности в социуме: теоретико-методологический аспект. Издательство «Наука». Новосибирск. 2002. 173 с.

83. Свінтославська А. В., Скляр Т. П. Міжнародний досвід організації соціальної роботи з багатодітними сім'ями. *Редакційна колегія*. Київ. 2017. 87 с.

84. Семигіна Т. В., Мигович І. І. Теорія та методи соціальної роботи : підручник для студ. вищ. навч. закладів. Київ : Академвидав, 2005. 305 с.

85. Серьогіна С. Г. Напрями вдосконалення правового регулювання місцевого самоврядування в аспекті європейської інтеграції. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. Вип. 3. С. 43–48.

86. Слозанська Г. І. Організація громади як метод соціальної роботи у

громаді. *Вісник Черкаського університету*. Серія: Педагогічні науки. 2016. № 16. С. 127–133.

87. Соціальна робота у громадах : метод. рек. До самостійної роботи / уклад. Т. В. Петренко. Київ : НАУ, 2013. 52 с.

88. Соціально-педагогічна підтримка дітей та учнівської молоді : монографія / за заг. ред. Т. Ф. Алексеєнко. Київ : Задруга, 2017. 168 с.

89. Спіріна Т. П. Соціальна педагогіка: теорія і практика. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. *Вісник Прикарпатського університету № 3*. Івано-Франківськ. 2016. С. 151-156

90. Сухомлинська О. В. Педагогічний ідеал крізь призму теорій моралі. *Шлях освіти* : наук.-метод. журнал. 2008. № 1. С. 12–18.

91. Тетерський С. В. Вступ до соціальної роботи: навч. посібник. М. : Академічний Проект, 2004. 496 с.

92. Тименко В. М. Педагогічні засади соціальної роботи зі студентською молоддю у вищих навчальних закладах США. 2005. Київ : ПІВ АПНУ, 2004. 21 с.

93. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. Київ : Либідь, 2003. 376 с.

94. Про заходи щодо впровадження концепції адміністративної реформи в Україні [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 28.05.2006 № 810/98. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/810/98> (дата звернення: 08.11.2018).

95. Хоружа Л. Л. Соціологія виховання: навч.-метод. посіб. /Київськ.ун-т імені Бориса Грінченка. Київ, 2010. 50 с.

96. Целых М. П. Социальная работа за рубежом. Соединенные Штаты Америки. М. : Академия, 2007.

97. Шпеник С. З. Підготовка соціальних працівників до роботи з дітьми групи ризику в США та Великій Британії : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.04 - теорія і методика професійної; Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2016. – 22 с.

98. Яремчук Н. Робота в громаді як умова підготовки майбутнього вчителя. *Проблеми соціалізації особистості у теорії та практиці сучасної науки* : матеріали конференції / за заг. ред. С. М. Коляденко. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. С. 54–60.
99. Adams J. The transformation of rural life: Southern Illinois, 1890-1990. Univ of North Carolina Press. 2000. P. 11-30.
100. Aimers J., Walker P. Incorporating community development into social work practice within the neoliberal environment. *Aotearoa New Zealand Social Work*. 2016. Vol. 23, No. 3. P. 38–49.
101. Alzúa M. L., Cruces G., Ripani L. Welfare programs and labor supply in developing countries: experimental evidence from Latin America. *Journal of Population Economics*. 2013. Vol. 26, No. 4. P. 1255–1284.
102. Anguiano R. P. Viramontez. Families and schools: The effect of parental involvement on high school completion. *Journal of Family Issues*. 2004. Vol. 25, No. 1. P. 61–85.
103. Ansell N. *Children, youth and development*. Routledge, 2016. P. 401-409.
104. Auslander W. F. Family stress and resources: potential areas of intervention in children recently diagnosed with diabetes. *Health & Social Work*. 1993. Vol. 18, No. 2. P. 101–113.
105. Bailey L. B. The effects of interactive reading homework and parent involvement on children's inference responses. *Early Childhood Education Journal*. 2004. Vol. 32, No. 3. P. 173–178.
106. Managing community practice: Principles, policies and programmes / ed. by Banks S. Policy Press, 2013. P. 46-59.
107. Banks S. Ethics and values in social work. Palgrave Macmillan, 2012. 453 p.
108. Barker R. The social work dictionary. 2003. 564 p.
109. Bedell G. Community participation, supports, and barriers of school-age children with and without disabilities. *Archives of physical medicine and*

rehabilitation. 2013. Vol. 94, No. 2. P. 315–323.

110. Benard B. Fostering resiliency in kids: Protective factors in the family, school, and community. 1991. P. 450 – 459.

111. Benford R. D., Snow D. A. Framing processes and social movements: An overview and assessment. *Annual review of sociology*. 2000. Vol. 26, No. 1. P. 611–639.

112. Bengston D. N., Fletcher J. O., Nelson K. C. Public policies for managing urban growth and protecting open space: policy instruments and lessons learned in the United States. *Landscape and urban planning*. 2004. Vol. 69, No. 2. P. 271–286.

113. Bennett C. A., Lumsdaine A. Evaluation and experiment: Some critical issues in assessing social programs. *Elsevier*. 2013. P. 67- 80.

114. Bergart A. M. Introduction to Part One: A Life in Social Work with Groups—In Katy’s Words. *Social Work with Groups*. 2015. Vol. 38, No. 3-4. P. 198–200.

115. Berger C. S. The changing scene of social work in hospitals: A report of a national study by the Society for Social Work Administrators in Health Care and NASW. *Health & Social Work*. 1996. Vol. 21, No. 3. P. 167–177.

116. Bernstein B. B. Pedagogy, symbolic control, and identity: Theory, research, critique. Rowman & Littlefield, 2000. P. 88-108.

117. Blackstock C., Trocmé N. Community-based child welfare for Aboriginal children: Supporting resilience through structural change. *Social Policy Journal of New Zealand*. 2005. Vol. 24, No. 12. P. 12–33.

118. Bogenschneider K. *Family policy matters: How policymaking affects families and what professionals can do*. New York : Routledge, 2014. P. 98-123.

119. Booth A., Dunn J. F. Family-school links: How do they affect educational outcomes? Routledge, 2013. P. 130 – 145.

120. Bopp M., Kaczynski A. T., Campbell M. E. Social ecological influences on work-related active commuting among adults. *American journal of health behavior*. 2013. Vol. 37, No. 4. P. 543–554.

121. Boss J. A. The effect of community service work on the moral development of college ethics students. *Journal of Moral Education*. 1994. Vol. 23, No. 2. P. 183–198.
122. Brager G. The indigeNo.us worker: A new approach to the social work technician. *Social Work*. 1965. P. 33–40.
123. Braye S., Preston-Shoot M. Practising social work law. Palgrave Macmillan, 2016. P. 12 - 45.
124. Breton M. Learning from social group work traditions. *Social Work with Groups*. 1990. Vol. 13, No. 3. P. 21–34.
125. Brown M. E., Treviño L. K., Harrison D. A. Ethical leadership: A social learning perspective for construct development and testing. *Organizational behavior and human decision processes*. 2005. Vol. 97, No. 2. P. 117–134.
126. Brown S. A. Conduct disorder among adolescent alcohol and drug abusers. *Journal of studies on alcohol*. 1996. Vol. 57, No. 3. P. 314–324.
127. Burford G. Family group conferencing: New directions in community-centered child and family practice. Routledge, 2017. P. 12-25.
128. Bush G. W. The national security strategy of the United States of America / Executive Office Of The President. Washington, 2002. P. 210-230.
129. Canda E. R., Furman L. D. Spiritual diversity in social work practice: The heart of helping. Oxford University Press, 2010. 69 p.
130. Cannan C., Warren C. Social action with children and families: A Community development approach to child and family welfare. Routledge, 2002. P. 330–353.
131. Capuzzi D., Gross D. R. Youth at risk: A prevention resource for counselors, teachers, and parents. John Wiley & Sons, 2014. P. 45 - 60.
132. Carlton-laney I. B. Preserving and strengthening small towns and rural communities. Washington : NASW Press, 1999. 165 p.
133. Chaboudy R., Jameson P. Connecting Families and Schools through TechNo.logY. *Book Report*. 2001. Vol. 20, No. 2. P. 52–57.
134. Growing up in an urbanizing world / ed. by L. Chawla. Routledge, 2016.

135. Checkoway B. Young people as competent citizens. *Community Development Journal*. 2003. Vol. 38, No. 4. P. 298–309.
136. Cheng A. S., Danks C., Allred S. R. The role of social and policy learning in changing forest governance: An examination of community-based forestry initiatives in the US. *Forest Policy and Economics*. 2011. Vol. 13, No. 2. P. 89–96.
137. Christ G. H., Sormanti M. Advancing social work practice in end-of-life care. *Social Work in Health Care*. 2000. Vol. 30, No. 2. P. 81–99.
138. Clark R. M. Family life and school achievement: Why poor black children succeed or fail. University of Chicago Press, 2015. 133 p.
139. Clements K. A risk profile of street youth in Northern California: implications for gender-specific human immunodeficiency virus prevention. *Journal of Adolescent Health*. 1997. Vol. 20, No. 5. P. 343–353.
140. Coady N. Theoretical perspectives for direct social work practice: A generalist-eclectic approach. Springer Publishing Company, 2016. 197 p.
141. Comer J. P. Educating poor minority children. *Scientific American*. 1988. Vol. 259, No. 5. P. 42–49.
142. Community. *The Blackwell Encyclopedia of Sociology* [Electronic resource]. URL: www.sociologyencyclopedia.com (application date: 08.11.2018).
143. The role of the school social worker. *School social work : Practice, policy, and research* / ed. by R. Constable, C. R. Massat, M. S. Kelly. 2009. P. 3–29.
144. Corrigan P., Leonard P. Social work practice under capitalism: A Marxist approach. Springer, 1978. 235 p.
145. Costin L. B., Karger H. J., Stoesz D. The politics of child abuse in America. Oxford University Press, 1997. P. 98 – 122.
146. Courchour D., Chrisman K. Families, schools and communities: Together for young children. Cengage Learning, 2013. 165 p.
147. Cournoyer B. R. The social work skills workbook. Cengage Learning, 2016. P. 43 – 87.
148. Cox D. J., Tisdelle D. A., Culbert J. P. Increasing adherence to behavioral homework assignments. *Journal of behavioral medicine*. 1988. Vol. 11,

No. 5. P. 519–522.

149. Dane B. Child welfare workers: An innovative approach for interacting with secondary trauma. *Journal of Social Work Education*. 2000. Vol. 36, No. 1. P. 27–38.

150. Davis D. Supporting parent, family, and community involvement in your school. Northwest Regional Educational Laboratory, 2000. P. 45 – 60.

151. Delgado M. Designs and methods for youth-led research. Sage, 2006. P. 330–353.

152. Dinitto D. M., Johnson D. H. Social welfare: Politics and public policy. Pearson, 2015. P. 32 – 54.

153. Doel M., Marsh P. Task-centred social work. Routledge, 2017. P. 56-81.

154. Dominelli L. Social work: theory and practice for a changing profession. Polity Press, 2004. P. 12-16.

155. Duncan, G. J., Brooks-gunn J. Family poverty, welfare reform, and child development. *Child development*. 2000. Vol. 71, No. 1. P. 188–196.

156. Duncan S. F., Goddard H. W. *Family life education: Principles and practices for effective outreach*. Sage Publications, 2016. P. 70 – 79.

157. Early T. J., Glenmayer L. F. Valuing families: Social work practice with families from a strengths perspective. *Social Work*. 2000. Vol. 45, No. 2. P. 118–130.

158. Easterby-Smith M., Thorpe R., Jackson P. R. Management research. Sage, 2012. 32-50 p.

159. Epstein J. L. School/family/community partnerships. *Phi delta kappan*. 1995. Vol. 76, No. 9. 410 p.

160. Ewalt P. L., Freeman E. M., Poole D. Community building: Renewal, well-being, and shared responsibility. Nasw Press, 1998. P. 130-168.

161. Fatout M., Rose S. R. Task groups in the social services. Sage, 1995. P. 120-134.

162. Faue E. Community of Suffering and Struggle: Women, Men, and the Labor Movement in Minneapolis, 1915-1945. UNC Press Books, 2016. P. 452-456.

163. Fawcett S. B. Using empowerment theory in collaborative partnerships

for community health and development. *American journal of community psychology*. 1995. Vol. 23, No. 5. P. 677–697.

164. Ferguson H. Researching social work practice close up: Using ethnographic and mobile methods to understand encounters between social workers, children and families. *The British Journal of Social Work*. 2014. Vol. 46, No. 1. P. 153–168.

165. Fernandez R. M., Castilla E. J., Moore P. Social capital at work: Networks and employment at a phone center. *American journal of sociology*. 2000. Vol. 105, No. 5. P. 1288–1356. P. 52-84.

166. Fishburn P. C. The theory of social choice. Princeton University Press, 2015. 67 p.

167. Freeman E. M., Freeman E. M. Multisystem skills and interventions in school social work practice. Washington : NASW Press, 1998. 231 p.

168. Freeman E. M., Kirk S. A., Poole D. L. Multicultural issues in social work. Washington : NASW Press, 1996. 357 p.

169. Frone M. R., Yardley J. K., Markel K. S. Developing and testing an integrative model of the work–family interface. *Journal of vocational behavior*. 1997. Vol. 50, No. 2. P. 145–167.

170. Gambrill E. Social work practice: A critical thinker's guide. Oxford University Press, 2012. P. 330–353.

171. Educating second language children: The whole child, the whole curriculum, the whole community / ed. by F. Genesee. Cambridge University Press, 1994. P. 236-260.

172. Gestwicki C. Home, school, and community relations. Cengage Learning, 2015. P. 46-75.

173. Gibelman M. What social workers do. Washington : Nasw Press, 2004. 165 p.

174. Ginsberg L. H. Social work almanac. Washington : Nasw Press, 1995. 245 p.

175. Gittell R., Vidal A. Community organizing: Building social capital as a

development strategy. Sage publications, 1998. P. 30-37.

176. Glass G. V., Smith M. L., McGaw B. Meta-analysis in social research. Sage Publications, Incorporated, 1981. P. 54-80.

177. Glending C. A single door: social work with the families of disabled children. Routledge, 2015. P. 112 – 116.

178. Glicken M. D. Using the strengths perspective in social work practice: A positive approach for the helping professions. Pearson A & B, 2004. P. 150-160.

179. Golombek S. B. Children as citizens. *Journal of Community Practice*. 2006. Vol.14, No. 1-2. P. 11–30.

180. Green G. P., Haines A. Asset building & community development. Sage publications, 2015. P. 120-123.

181. Greenfield P. M. Cross-cultural roots of minority child development. Psychology Press, 2014. P. 35.

182. Hall G. E., Hord S. M. Change in schools: Facilitating the process. Suny Press, 1987. P. 12-14.

183. Hardcastle D. A., Powers P. R., Wenocur S. Community practice: Theories and skills for social workers. Oxford University Press, 2004. P. 510-512.

184. Hart R. A. Children's participation: The theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care. Routledge, 2013.

185. Hartford M. E., Parsons R. Groups with relatives of dependent older adults. *The Gerontologist*. 1982. Vol. 22, No. 4. P. 394–398.

186. Hayes E., Ginneke F. A. A Guide to Foundrising. 2008.

187. Hegar R. L., Hunzeker J. M. Moving toward empowerment-based practice in public child welfare. *Social Work*. 1988. Vol. 33, No. 6. P. 499–502.

188. Heller K. The return to community. *American Journal of Community Psychology*. 1989. Vol. 17, No. 1. P. 1–15.

189. Hollis E. V., Taylor A. L. Social work education in the United States. Columbia University Press, 1952.

190. Hunter, F. *Community power structure: A study of decision makers*. UNC Press Books, 2017.

191. Jack G., Jordan B. Social capital and child welfare. *Children & Society*. 1999. Vol. 13, No. 4. P. 242–256.
192. James P. Sustainable communities, sustainable development: Other paths for Papua New Guinea. University of Hawai'i Press, 2012.
193. Social policy for children and families: A risk and resilience perspective / ed. by. J. M. Jenson, M. W. Fraser. Sage Publications, 2015.
194. Johnson S. The experience of work-related stress across occupations. *Journal of managerial psychology*. 2005. Vol. 20, No. 2. P. 178–187.
195. Kadushin A., Harkness D. Supervision in social work. Columbia University Press, 2014.
196. Kamo N. Young citizens as health agents: Use of drama in promoting community efficacy for HIV/AIDS. *American Journal of Public Health*. 2008. Vol. 98, No. 2. P. 201–204.
197. Kelly M. S. The state of school social work: Findings from the national school social work survey. *School Mental Health*. 2010. Vol. 2, No. 3. P. 132–141.
198. Kharabsheh R. A Comprehensive Model of Knowledge Sharing. In: European Conference on Knowledge Management. Academic Conferences International Limited, 2016. 454 p.
199. Krut R. Globalization and civil society: NGO influence in international decision-making. Geneva : United Nations Research Institute for Social Development, 1997.
200. Krysik J. L., Finn J. Research for effective social work practice. Routledge, 2013.
201. Kwon S., Heflin C., Ruef M. Community social capital and entrepreneurship. *American Sociological Review*. 2013. Vol. 78, No. 6. P. 980–1008.
202. Landsman M. J. Commitment in public child welfare. *Social Service Review*. 2001. Vol. 75, No. 3. P. 386–419.
203. Lewallen T. C. The Whole School, Whole Community, Whole Child model: a new approach for improving educational attainment for students. *Journal of School Health*. 2015. Vol. 85, No. 11. P. 729–739.

204. Lewig K., Arney F., Salveron M. Challenges to parenting in a new culture: Implications for child and family welfare. *Evaluation and program planning*. 2010. Vol. 33, No. 3. P. 324–332.
205. Lobel I., Sadler E. Information diffusion in networks through social learning. *Theoretical Economics*. 2015. Vol. 10, No. 3. P. 807–851.
206. Loughran J., Corrigan D. Teaching portfolios: A strategy for developing learning and teaching in preservice education. *Teaching and teacher Education*. 1995. Vol. 11, No. 6. P. 565–577.
207. Maguire L. Social support systems in practice: A generalist approach. Nasw Press, 1991.
208. Massat C. R., Kelly M., Constable R. T. School Social Work: Practice, Policy, & Research. Lyceum Books, Inc., 2016.
209. Mathie A., Cunningham G. From clients to citizens: Asset-based community development as a strategy for community-driven development. *Development in practice*. 2003. Vol. 13, No. 5. P. 474–486.
210. Mattaini M. A., Lowery C. T., Meyer C. The foundations of social work practice. *The foundations of social work practice*. 1995. P. 1–15.
211. Mesa-Lago C. Social insurance (pensions and health), labour markets and coverage in Latin America. *Financing Social Policy*. Palgrave Macmillan UK, 2009. P. 215–245.
212. Targeting performance of three large-scale, nutrition-oriented social programs in Central America and Mexico / Mesoamerica nutrition program targeting study group. *Food and nutrition bulletin*. 2016.
213. Middleman R. R., Goldberg G. Social service delivery: A structural approach to social work practice. Columbia University Press, 1974.
214. Midgley J. Social development: The developmental perspective in social welfare. Sage, 1995.
215. Milner J., Myers S., O'byrne P. *Assessment in social work*. Palgrave Macmillan, 2015.
216. The Encyclopedia of Social Work / ed. by. T. Mizrahi, L. Davis. OUP

USA, 2008.

217. Moles O. C. Collaboration between schools and disadvantaged parents: Obstacles and openings. *Families and schools in a pluralistic society*. 1993. P. 21–49.

218. Moritsugu J. *Community psychology*. Psychology Press, 2015.

219. *The international handbook on social innovation: collective action, social learning and transdisciplinary research* / ed. by F. Moulaert. Edward Elgar Publishing, 2013.

220. Mullen E. J., Bled B., Sarah E., Bellamy J. L. Implementing evidence-based social work practice. *Research on social work practice*. 2008. Vol. 18, No. 4. P. 325–338.

221. Nelson C. M. The gene vitellogenin has multiple coordinating effects on social organization. *Plos biology*. 2007. Vol. 5, No. 3.

222. Nelson-Gardell D., Harris D. Childhood abuse history, secondary traumatic stress, and child welfare workers. *Child welfare*. 2003. Vol. 82, No. 1.

223. Netting F. E. *Social work macro practice*. Pearson, 2016.

224. Nissly J. A., Barak M. M., Levin A. Stress, social support, and workers' intentions to leave their jobs in public child welfare. *Administration in Social Work*. 2005. Vol. 29, No. 1. P. 79–100.

225. Noddings N. What does it mean to educate the whole child? *Educational leadership*. 2005. Vol. 63, No. 1. P. 8.

226. Northen H., Kurland R. *Social work with groups*. Columbia University Press, 2001.

227. Papell C. P., Rothman B. Relating the mainstream model of social work with groups to group psychotherapy and the structured group approach. *Social Work with Groups*. 1980. Vol. 3, No. 2. P. 5–23.

228. Parker J. *Social work practice: Assessment, planning, intervention and review*. Learning Matters, 2017.

229. Parsons R. J. Empowerment: Purpose and practice principle in social work. *Social work with groups*. 1991. Vol. 14, No. 2. P. 7–21.

230. Parton N., O'byrne P. *Constructive social work: Towards a new practice*.

New York : St. Martin's Press, 2000.

231. Pascal C., Bertram T. Listening to young citizens: The struggle to make real a participatory paradigm in research with young children. *European Early Childhood Education Research Journal*. 2009. Vol. 17, No. 2. P. 249–262.

232. Payne M. Globalization and international social work: Postmodern change and challenge. Routledge, 2016. P. 10 – 19.

233. Payne M. Modern social work theory. Oxford University Press, 2015.

234. Transforming social work practice: Postmodern critical perspectives / ed. by B. Pease, J. Fook. Psychology Press, 1999. P. 325-329.

235. Petrakis M., Joubert L. A social work contribution to suicide prevention through assertive brief psychotherapy and community linkage: Use of the Manchester Short Assessment of Quality of Life (MANSA). *Social work in health care*. 2013. Vol. 52, No. 2-3. P. 239–257.

236. Poole F., John P. Coming into social being: Cultural images of infants in Bimin-Kuskusmin folk psychology. *Person, self, and experience: Exploring Pacific ethnopsychologies*. 1985. P. 183–242.

237. Poole F. An analysis of the characteristics of school social work. *Social Service Review*. 1949. Vol. 23, No. 4. P. 454–459.

238. Popple P. R., Leighninger L. Social work, social welfare, and American society. Allyn & Bacon, 1996. P. 123-129.

239. Powell M. Social Policy's 'Greatest Hits'. *Social Policy & Administration*, 2017.

240. Rauh K. NGOs, Foreign donors, and Organizational Processes: Passive NGO Recipients or Strategic Actors? [Electronic resource]. *McGill Sociological Review*. 2010 Vol. 1. URL: <https://www.mcgill.ca/msr/volume1/article2> (application date: 08.11.2018).

241. Reamer F. G. Ethical standards in social work. Washington : NASW Press, 1998. P. 451-455.

242. Reamer F. G. *The social work ethics casebook: Cases and commentary*. Washington : NASW Press, 2009. P. 12-15.

243. Richmond M. E. Friendly visiting among the poor: A handbook for charity workers. Macmillan, 1912. P. 26-45.
244. Serious games: Mechanisms and effects / ed. by U. Ritterfeld, M. Cody, P. Vorderer. Routledge, 2009. P. 31-51.
245. Rosen B. N., Sandler D. M., Shani D. Social issues and socially responsible investment behavior: A preliminary empirical investigation. *Journal of Consumer Affairs*. 1991. Vol. 25. No. 2. P. 221–234.
246. Royse D., Dhooper S. S., Rompf E. L. Field instruction: A guide for social work students. Waveland Press, 2016. P. 15-21.
247. Saldivar-tanaka L., Krasny M. E. Culturing community development, neighborhood open space, and civic agriculture: The case of Latino. community gardens in New York City. *Agriculture and human values*. 2004. Vol. 21, No. 4. P. 399–412.
248. Saleebey D. The strengths perspective in social work practice: Extensions and cautions. *Social work*. 1996. Vol. 41, No 3. P. 296–305.
249. Samantrai K. Factors in the decision to leave: Retaining social workers with MSWs in public child welfare. *Social Work*. 1992. Vol. 37, No. 5. P. 454–458.
250. Sanders D. S. The developmental perspective in social work / University of Hawaii. School of Social Work, 1982. P. 35-45.
251. Rural social work: Building and sustaining community capacity / ed. by T. L. Scales, C. L. Streeter, H. S. Cooper. John Wiley & Sons, 2013. P. 330–353.
252. Sheppard M. Social work, social science and practice wisdom. *The British Journal of Social Work*. 1995. Vol. 25, No. 3. P. 265–293.
253. Sherraden M. S. Community economic development and social work. Routledge, 2014. P. 120-165.
254. Shulman L. Knowledge and teaching: Foundations of the new reform. *Harvard educational review*. 1987. Vol. 57, No. 1. P. 1–23.
255. Strasser R. Rural health around the world: challenges and solutions. *Family practice*. 2003. Vol. 20, No. 4. P. 457–463.
256. Multicultural social work practice: A competency-based approach to

diversity and social justice / D. W. Sue, N. Mikal, J. M. Rasheed. John Wiley & Sons, 2015. P. 468-472.

257. McAllister Swap S. *Developing Home-School Partnerships: From Concepts to Practice*. Teachers' College Press, Columbia University, 1993. P. 62-75.

258. Swick K. J. Communication concepts for strengthening family–school–community partnerships. *Early Childhood Education Journal*. 2003. Vol. 30, No. 4. P. 275–280.

259. Talò C., Mannarini T., Rochira A. Sense of community and community participation: A meta-analytic review. *Social indicators research*. 2014. Vol. 117, No. 1. P. 1–28.

260. Telles E. E. *Race in another America: The significance of skin color in Brazil*. Princeton University Press, 2014. P. 46-49.

261. Thompson N. *Family support as reflective practice*. Jessica Kingsley Publishers, 2006. P. 74-98.

262. Thompson N. *Understanding social work: Preparing for practice*. Palgrave Macmillan, 2015. P. 12-35.

263. Tisdall K., Davis J. M., Gallagher M. *Researching with children and young people: Research design, methods and analysis*. Sage, 2008. P. 92.

264. Toal R. *Fundraising Essentials: Creating the perfect fundraising mix for your NGO* [Electronic resource]. URL: <http://www.fundsforngos.org/free-resources-for-ngos/fundraising-essentials-creating-perfect-fundraising-mix-ngo/> (application date: 08.11.2048).

265. Twelvetrees A. What is Community Work? *Community Work*. 1982. P. 4–19.

266. Hoffman A. The past, present, and future of community development in the United States. *Monograph*, 2012. P. 3-25.

267. Voydanoff P. *Work, family, and community: Exploring interconnections*. Psychology Press, 2014. P. 42-47.

268. Walker J. *Social work and human development*. Learning Matters, 2017. P. 50-68.

269. Walsh F. Strengthening family resilience. Guilford Publications, 2015. P. 81 – 92.
270. Warner A. G., Coolidge M. R. American charities. Arno Press, 1908. P. 98-120.
271. Warren R. L. The community in America. Rand McNally College Pub. Co., 1978. P. 35-60.
272. Wasserman H. Early careers of professional social workers in a public child welfare agency. *Social Work*. 1970. Vol. 15, No. 3. P. 93–101.
273. Weaver D. Keeping public child welfare workers on the job. *Administration in Social Work*. 2007. Vol. 31, No. 2. P. 5–25.
274. Webb N. B. Social work practice with children. Guilford Press, 2011. P. 10 – 19.
275. The handbook of community practice / ed. by M. Weil, M. S. Reisch, M. L. Ohmer. Sage, 2013 P.135– 210.
276. Wickes R. Ethnic diversity and its impact on community social cohesion and neighborly exchange. *Journal of Urban Affairs*. 2014. Vol. 36, No. 1. P. 51–78.
277. Wickes R. Neighborhood structure, social capital, and community resilience: longitudinal evidence from the 2011 Brisbane flood disaster. *Social Science Quarterly*. 2015. Vol. 96, No 2. P. 330–353.
278. Wood G. S. The creation of the American republic, 1776-1787. UNC Press Books, 2011. P. 67 – 84.
279. Zastrow C. Brooks/Cole Empowerment Series: Introduction to Social Work and Social Welfare. Cengage Learning, 2013. P. 400–415.
280. Zawadski R.T. Community-based systems of long-term care. Routledge, 2014, P. 30–47.

ДОДАТКИ

Додаток А

Моделі діяльності соціального працівника в місцевих громадах США

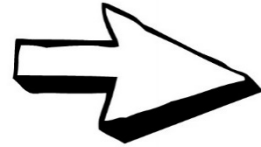
Модель	Модель місцевого розвитку	Модель соціального планування	Модель соціальної дії
Параметри			
Цілі діяльності	Підвищення інтегрованості і можливостей громади	Розв'язання проблем з огляду на значні труднощі громади (цілі, орієнтовані на завдання)	Зміна відносин з владою, доступ до ресурсів, інституційні зміни (цілі, орієнтовані на процес або завдання)
Ключова стратегія дій	Залучення широкого кола людей до пізнання, осмислення і розв'язання власних проблем	Збирання інформації про проблеми, прийняття рішень стосовно перспективного розвитку	Кристалізація проблем, мобілізація людей на дії проти опонентів і їх цілей
Тактика та техніка дій	Досягнення консенсусу; комунікація між групами у громаді; групові дискусії	Досягнення консенсусу або розв'язання конфлікту	Конфронтація, безпосередні дії, переговори
Засоби зміни	Спрямування орієнтованих на завдання малих груп	Спрямування формальних організацій і тлумачення даних	Спрямування масових організацій і політичного процесу
Ставлення до владних структур	Співпраця з представниками владних структур у розв'язанні проблеми	Владні структури є роботодавцями і спонсорами	Владні структури сприймаються як пригноблювачі, яких потрібно примушувати щось зробити або усунути
Межі діяльності	Уся місцева громада	Уся громада або її частина	Частина громади
Припущення щодо інтересів груп у громаді	Спільні інтереси або інтереси, відмінності в яких можна узгодити	Інтереси узгоджуються або суперечать один одному	Конфліктні інтереси, які неможливо легко узгодити, нестача ресурсів
Застосування наснаження (impowerment)	Розвиток можливостей і компетентностей громади, ухвалення поінформованих рішень	З'ясування у членів громади їхніх потреб у послугах, інформування їх про зроблений вибір	Досягнення особами, що отримують певні засоби, реальної влади, прав і засобів впливу на рішення громади;

Джерело: складено автором на основі джерела [68, с. 266 – 268]

Додаток Б

Зразок рекламної продукції місцевої громади міста Нью-Арк, штат
Нью-Йорк, Сполучені Штати Америки

THIS

is not luggage.

But every day, kids in foster care

in **Your Community**

carry their only
possessions from
home to home

IN TRASH BAGS.

**DONATE SUITCASES AND DUFFEL BAGS TO LOCAL
FOSTER CARE AND CHILDREN'S SERVICES AGENCIES!**

Джерело: [126]

Додаток В

Модель об'єднаних зусиль школи та місцевої громади для всебічного розвитку дитини

WHOLE SCHOOL, WHOLE COMMUNITY, WHOLE CHILD
A collaborative approach to learning and health

Джерело: [94]

Додаток Д

Модуль 4. «Сильна сім'я – сильна громада. Забезпечення стабільності реформи»

Навчальний план

Тематика	Тривалість	Зміст роботи	Необхідні матеріали та обладнання
Організаційна частина	20 хв.	Привітання учасників. Повторення попереднього матеріалу.	
4.1. Благополуччя дитини та її сім'ї в громаді. Як це питання інтегрується в програму розвитку громади.	5 хв.	Презентація теми заняття.	ММ презентація слайди №...- ...
	15 хв.	Вправа «Дерево громади»	Аркуш альбому для фліпчарту, маркери, стікери (двох кольорів), робочий зошит (вправа №...), ММ презентація слайди №...- ...
	10 хв.	Мозковий штурм «Показники забезпечення благополуччя дітей і сімей в громаді»	Аркуш альбому для фліпчарту, маркери
	15 хв.	Робота в групах «Дитина, сім'я, громада»	Модель: «Дитина, сім'я, громада» (Додаток 1), ММ презентація слайди №..., робочий зошит (вправа №...), аркуш альбому для фліпчарту, маркери
	15 хв.	Обговорення у колі «Актуальний стан забезпечення благополуччя дитини та сім'ї в громаді»	ММ презентація слайди №..., аркуш альбому для фліпчарту, маркери
	25 хв.	Інтерактивна гра «Шаблі громади»	Рольові картки (Додаток 2), ігрове поле (паперовий/малярний скотч, крейда)
	15 хв.	Вправа «Квадрат Декарта»	Набори кольорового паперу, який складається з чотирьох аркушів різного кольору квадратної форми за кількістю груп, ММ презентація слайд №...

	5 хв.	Обговорення у колі «Я знаю, я вірю»	ММ презентація слайд №...
4.7. Створення в громаді комфортних умов для догляду і виховання дітей з інвалідністю	10 хв.	Привітання учасників. Вправа «Я такий як усі – я не такий як усі»	ММ презентація слайд №...
	15 хв.	Інтерактивна гра «Ярлики»	Стікери різного кольору за кількістю учасників
	15 хв.	Інформаційне повідомлення «Досвід створення умов для дітей з інвалідністю в місцевих громадах»	ММ презентація слайди №...
	15 хв.	Вправа «Я-ти-громада»	Аркуші паперу А4 за кількістю учасників та А3 за кількістю груп, кулькові ручки, маркери, робочий зошит (вправа №...)
	5 хв.	Рефлексія	ММ презентація слайд №...
4.8. Забезпечення розвитку і підтримки функцій сімейних форм виховання	10 хв.	Привітання учасників. Обговорення у колі «Уявлення про власну родину»	ММ презентація слайд №...
	15 хв.	Інформаційне повідомлення «Аналіз проблемних питань щодо підтримки життєдіяльності опікунської сім'ї, прийомної сім'ї, дитячого будинку сімейного типу»	ММ презентація слайди №..., робочий зошит (вправа №...)
	20 хв.	Робота в групах «Розподіл відповідальності»	Таблички з написами “Органи місцевого самоврядування”, “Прийомні батьки/батьки - вихователі”, “Інші спеціалісти” (Додаток 3.1), набори карток із ситуаціями (по кількості груп) (Додаток 3.2)
	15 хв.	Вправа «Кошик»	Додатки № 4.1., 4.2., 4.3., два аркуша фліпчарту, маркери.
		5 хв.	Привітання учасників. Обговорення в групах «Притча про свічку»
4.9. Узагальнена картина громади,	10 хв.	Інформаційне повідомлення	ММ презентація

дружньої до дитини. Раціональне використання ресурсів		«Особливості концепції «Місто дружнє до дитини»	слайди №...
	25 хв.	Вправа «Карта дружньої до дитини громади»	Аркуші альбому для фліпчарту за кількістю груп, маркери, фломастери, набір позначок (Додаток 5), клей-олівець.
	10 хв.	Інформаційне повідомлення «Процес соціального планування на рівні громади»	ММ презентація слайди №...
	20 хв.	Вправа «Mind map: розвиток громади»	Приклад виконання вправи «Mind map: розвиток громади» (Додаток 6), ММ презентація слайд №..., робочий зошит (вправа №...)
	15 хв.	Вправа «Банка добрих справ»	Приклад виконання вправи «Банка добрих справ» (Додаток 7, 7.1.), Аркуш альбому для фліпчарту із зображеною на ньому банкою, підготовлені картки для учасників, скотч, маркери, ручки, робочий зошит (вправа №...)
	5 хв.	Рефлексія	ММ презентація слайди №...

Джерело: складено автором самостійно

Додаток Е

Список публікацій здобувача

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Попова А. О. Соціальна робота в місцевих громадах в Сполучених Штатах Америки: методи та моделі. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». 2015. Вип. 36; т. 5 (65), темат. вип.: Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. С. 383–390.

2. Попова А. О. Зародження соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки. 2016. Вип. № 1 (298) / голов. ред. В. Курило С. 41–48.

3. Попова А. О. Соціальна робота з дітьми у місцевих громадах. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. / голов. ред. М. О. Носко. 2016. Вип. 133. С. 174–176.

4. Попова А. О. Генеза прагматизму в соціальній роботі в місцевих громадах США. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: соціально-педагогічна / за ред.: Л. П. Мельник, В. І. Співака. 2016. Вип. 26. С. 161–173.

5. Попова А., Лях Т. Європейський досвід підготовки дослідників і практиків із розвитку та організації місцевих громад. Освітнологічний дискурс: електронне наукове фахове видання. 2017. № 1. С. 145–154.

6. Popova A., Liakh T., Spirina T. Students standing before the distance learning in institution of higher education. Open educational e-environment of modern University. 2017. № 3. P. 72–79.

7. Попова А. О., Щеголь М. В. Досвід використання просвітницько-профілактичних настільних ігор фахівцями із соціальної роботи в місцевих громадах. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2018. Вип. № 1 (315). С. 109–114.

8. Попова А. О. Соціальне проектування в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки. Вісник Запорізького національного університету: збірник наукових праць. Педагогічні науки. 2018. Вип. № 2 (31). С. 11–15 с.

9. Попова А. О., Гнатюк Р. О. Система соціального супроводу ВІЛ-інфікованих в місцевих громадах Естонії. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2018. Вип. № 8 (322). С. 175–182.

10. Попова А. О. Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах США та України. Nowoczesna edukacja: filozofia, innowacja, doświadczenie. 2015. Nr 4. P. 61–65.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

11. Попова А. А. Социальная работа в местных сообществах США как ресурс непрерывной подготовки социальных работников. Социально-педагогическая деятельность: сферы сотрудничества и взаимодействия : материалы I Межрегион. заочной науч.-практ. интернет-конф. с международным участием, 29-31 октября 2015 года, г. Кострома / сост. Т. Е. Коровкина; науч. ред. Ж. А. Захарова. Кострома : КГУ им. Н. А. Некрасова, 2015. С. 223–228.

12. Попова А. А. Система подготовки специалистов социальной сферы к работе в местном сообществе: опыт США, России и Украины. Высшая школа: опыт, проблемы, перспективы : материалы IX Международной научно-практ. конференции, 21–22 апреля 2016 г., Москва : в 2 ч. / науч. ред.: В. И. Казаренков, М. А. Рушина. Москва : РУДН, 2016. С. 307–311.

13. Попова А. О. Соціальний працівник в територіальній громаді США. Тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціальний педагог у територіальній громаді» (27.10.2016 р., Запоріжжя). С. 71–73.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

14. Popova A., Veretenko T. Лідерство в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки. Person, family, a society: inter disciplinary approach to the

harmonization of interests: monograph. The Academy of Management and Administration in Opole / Opole : Publishing House Centrum Innowacji i Transferu Technologii oraz Rozwoju Kultury Fizycznej Spolka z o. o., 2016. C. 162–168.

15. Popova A., Liakh T. Scientific approaches of volunteer groups' classification in Europe and United States of America. Kontynent europejski wobec wyzwań współczesności. Olsztyn: Lwów-Olsztyn, 2018. C. 61–77.

Додаток Ж

Відомості про апробацію результатів дисертації

Міжнародні науково-практичні конференції

X міжнародна науково-практична конференція «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (м. Київ, 19-21 листопада 2015 року) Доповідь: «Соціальна робота в місцевих громадах США: методи та моделі»;

Міжнародна науково-практична конференція «Аналіз соціального середовища – Робота з громадою – Локальна співпраця» (м. Київ, 8 квітня 2015 року). Доповідь: «Соціальна робота в місцевих громадах Німеччини та Сполучених Штатів Америки»;

Міжнародна науково-практична конференція «Відкрите освітнє середовище сучасного університету» (м. Київ, 8 вересня 2017 року). Доповідь: «Students standing before distance learning in institution of higher education»;

Міжнародний молодіжний обмін Erasmus + «Refugees in European media» (м. Оберхоф, Федеративна Республіка Німеччина, 25 березня – 9 квітня 2017 року). Доповідь: «Social work with refugees in local communities»;

III Міжнародний конгрес зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітації «Інклюзія в новій українській школі: виклики сьогодення» (м. Київ, 10 листопада 2017 року). Доповідь: «Соціальна робота з дітьми з особливостями психофізичного розвитку в США»;

Міжнародний молодіжний обмін Erasmus + «New values old values in Europe – what are our values? For what we are standing for?» (м. Оберхоф, Федеративна Республіка Німеччина, 11-25 листопада 2017 року). Доповідь: «Social work with youth in local communities: international aspects»;

Перша Баварсько-українська молодіжна конференція з молодіжним обміном (м. Обершлайсхайм, Федеративна Республіка Німеччина, 16-21 лютого 2018 року). Доповідь: «Особливості діяльності соціальних працівників у молодіжних центрах Сполучених Штатів Америки»;

Міжнародна науково-практична конференція «Забезпечення якості

вищої освіти: європейські й національні стандарти та індикатори» (м. Старобільськ, 15-16 листопада 2018 року). Доповідь: «Система соціального супроводу ВІЛ-інфікованих в місцевих громадах Естонії».

Всеукраїнські науково-практичні конференції

Перші соціально-педагогічні читання імені І.Д. Зверєвої (м. Київ, 20 травня 2015 року). Доповідь: «Етапи становлення соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки»;

Шості Сіверянські соціально-психологічні читання (м. Чернігів, 25 листопада 2015 року). Доповідь: «Соціальна робота з дітьми у місцевих громадах»;

Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Актуальні проблеми соціальної роботи: досвід та перспективи» (м. Кам'янець-Подільський, 12 травня 2016 року). Доповідь: «Генеза прагматизму в соціальній роботі в місцевих громадах США»;

Всеукраїнська науково-практична конференція «Соціальний педагог у територіальній громаді» (м. Запоріжжя, 27 жовтня 2016 року). Доповідь: «Соціальний працівник в територіальній громаді США»;

Другі соціально-педагогічні читання імені І.Д. Зверєвої (м. Київ, 30 травня 2017 року). Доповідь: «Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах України та США»

Всеукраїнська науково-практична конференція «Соціальне становлення особистості в умовах суспільних трансформацій: наукові підходи та сучасні практики» (м. Київ, 15 грудня 2017 року). Доповідь: «Підтримка та розвиток місцевих громад у США, Україні та країнах Європейського Союзу»;

Всеукраїнська науково-практична конференція «Дослідження молодих вчених: від ідеї до реалізації» (м. Київ, 16 березня 2018 року). Доповідь: «Формування лідерського потенціалу у дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді»;

Всеукраїнська науково-практична конференція «Підлітки в Україні: права, потреби та впровадження загального коментаря №20 у державній політиці» (м. Київ, 16 квітня 2018 року). Доповідь: «Особливості діяльності скаутських організацій в місцевих громадах»;

Всеукраїнська науково-практична конференція «Непомічені підлітки» (м. Київ, 19-20 квітня 2019). Доповідь: «Соціальне служіння підлітків-скаутів у місцевих громадах»

Міжнародні інтернет-конференції

I Міжрегіональна науково-практична інтернет – конференція з міжнародною участю «Соціально-педагогічна діяльність: сфери співпраці і взаємодії» (Росія, м. Кострома, 29-31 жовтня 2015 року). Доповідь: «Соціальна робота в місцевих громадах США як ресурс безперервної підготовки соціальних працівників».

Додаток 3

Довідки впровадження результатів дисертації

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
 вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300; тел.: (03849) 3-05-13, факс: (03849) 3-07-83, E-mail: post@kpmu.edu.ua
 Web: http://www.kpmu.edu.ua код ЄДРПОУ 02125616

Від 26.04.2018 № 28/18

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 «Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах
 Сполучених Штатів Америки»
 на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
 зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка
ПОПОВОЇ АЛЬОНИ ОЛЕКСІЇВНИ

Апробація результатів дисертаційного дослідження А.О. Попової на тему «Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки» на базі Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка здійснювалась упродовж 2017-2018 н. р.

У процесі викладання дисципліни «Технології соціальної роботи в зарубіжних країнах» для підготовки бакалаврів спеціальності 231 «Соціальна робота» було використано матеріали дисертаційного дослідження.

Впровадження результатів дослідження А.О. Попової сприяло позитивним змінам у підготовці фахівців соціальної роботи до майбутньої професійної діяльності, їх поглибленій теоретичній підготовці з питань утворення громади, різновидів громад, що існують в сучасному українському суспільстві, формування умінь та навичок роботи фахівця соціальної сфери організації та активізації громад, поглибленню знань з аспектів соціальної роботи з дітьми в межах місцевих громад.

Матеріали дослідження та методичні матеріали, розроблені А.О. Поповою з питань активного залучення місцевих громад до вирішення проблем забезпечення благополуччя дітей, було використано викладачами кафедри для оновлення змісту навчальних курсів та розробки навчально-методичного забезпечення для проведення лекційних, семінарських та практичних занять для підготовки бакалаврів спеціальності 231 «Соціальна робота».

Результати впровадження матеріалів дисертаційної роботи А.О. Попової обговорено та схвалено на засіданні кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 11 від 24 квітня 2018 р.)

Проректор з наукової роботи,
 доктор фізико-математичних наук, професор І.М. Конет

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ,
Україна, 04053, тел./факс: +380 44 272-19-02
e-mail: kubg@kubg.edu.ua, www.kubg.edu.ua

BORYS GRINCHENKO
KYIV UNIVERSITY

18/2 Bulvarno-Kudriavska St., Kyiv,
Ukraine, 04053, tel./fax: +380 44 272-19-02
e-mail: kubg@kubg.edu.ua, www.kubg.edu.ua

21.05.2018 № 31-4

На № _____ від _____

АКТ

**про впровадження результатів дисертації
Попової Альони Олексіївни
на тему «Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах
Сполучених Штатів Америки»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка**

Упродовж 2016–2018 років на базі Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка здійснювалася апробація результатів дисертації А.О.Попової на тему «Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки».

Результати дисертації апробувались під час викладання навчальних дисциплін: «Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у зарубіжних країнах», «Технології соціальної роботи в зарубіжних країнах», «Організація та активізація громад», «Організація, адміністрування та міжсекторальне партнерство у соціальній роботі», «Основи соціальної роботи», «Маркетинг соціальної роботи», а також були включені в систему оптимізації навчання студентів Університету й використовуються при розробці навчальних програм для першого (бакалаврського), другого (магістерського) освітніх рівнів спеціальностей «Соціальна робота», «Соціальна робота (Соціальна педагогіка)».

Упровадження у професійну підготовку студентів окремих положень дисертації А.О.Попової сприяло підвищенню пізнавального інтересу студентів до оволодіння знаннями з проблеми соціального захисту та соціального забезпечення дітей у місцевих громадах Сполучених Штатів Америки.

Результати дисертації А.О.Попової отримали високу оцінку при обговоренні й були затверджені на засіданні кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка і рекомендовані до подальшого впровадження (протокол № 5 від 16 травня 2018 року).

Акт виданий для подання до спеціалізованої вченої ради.

Проректор з наукової роботи,
доктор філологічних наук, доцент

Н. М. Віннікова

04078 м. Київ
 пров. Зоряний 1\5
 www.kibit.edu.ua

№ 117/18
 «12» 06.2018р.

ДОВІДКА
 про впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему:
**«Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів
 Америки»**

(спеціальність 13.00.05 – «Соціальна педагогіка»)
 аспірантки Київського університету імені Бориса Грінченка
Попової Альони Олексіївни

• Апробація результатів дисертаційного дослідження Попової А.О. на тему «Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки» на базі Київського Інституту Бізнесу та Технологій здійснювалась упродовж 2017 – 2018 н. р.

У процесі викладання вибіркової дисципліни «Технології активізації та організації громад» бакалаврам спеціальності «Соціальна робота», було використано матеріали дисертаційного дослідження А.О. Попової.

Впровадження результатів дослідження А.О. Попової сприяло позитивним змінам у підготовці бакалаврів до майбутньої професійної діяльності, їх поглибленій теоретичній підготовці з питань утворення громади, різновидів громад що існують в сучасному суспільстві, формування умінь та навичок роботи фахівця соціальної роботи організації та активізації громад, поглибленню знань з аспектів соціальної роботи з дітьми в межах місцевих громад.

Матеріали дослідження та методичні матеріали, розроблені А.О. Поповою з питань залучення мешканців місцевих громад до вирішення проблем забезпечення соціального добробуту дітей, було використано викладачами Київського інституту бізнесу і технологій для оновлення змісту навчальних курсів дисциплін соціально-педагогічного циклу та розробки навчально-методичного забезпечення для проведення лекційних, семінарських та практичних занять для підготовки бакалаврів спеціальності «Соціальна робота».

Результати впровадження були обговорені та схвалені на засіданні Вченої ради Київського Інституту Бізнесу і Технологій (протокол № 10 від 31.05.2018 р.).

Ректор Київського Інституту
 Бізнесу і Технологій

Яковлева О. В.

УКРАЇНА
ВИКОНАВЧИЙ ОРГАН КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
(КИЇВСЬКА МІСЬКА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ)

СЛУЖБА У СПРАВАХ ДІТЕЙ ТА СІМ'Ї

вул. Дегтярівська, 3, м. Київ, 04050, тел. (044) 484-05-25, факс 484-05-24 Call-центр (044) 15-51
E-mail: ssd@kievcity.gov.ua Код ЄДРПОУ 20062138

01.06.2018 № 069-1159
на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему:
«Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки»
(спеціальність 13.00.05 – «Соціальна педагогіка»)
аспірантки Київського університету імені Бориса Грінченка
Попової Альони Олексіївни

Апробація результатів дисертаційного дослідження Попової А.О. на тему «Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки» здійснювалась на базі Служби у справах дітей та сім'ї міста Києва упродовж 2017 – 2018 років.

Матеріали дослідження та методичні матеріали, розроблені в рамках дисертаційної роботи Попової А.О., використані в соціальній роботі з дітьми та їх сім'ями Служби у справах дітей та сімей міста Києва в рамках просвітницько-організаційної, соціально-профілактичної та соціально-реабілітаційної роботи в місцевих громадах м. Київ.

Впровадження результатів дослідження А.О. Попової сприяло позитивним змінам у соціальній роботі з дітьми в громаді міста. А також, вплинуло на процес організації та активізації місцевої громади для реалізації соціальних та освітніх проєктів на базі Служби у справах дітей та сім'ї міста Києва.

В рамках апробації матеріалів дисертаційного дослідження «Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки», Поповою А.О. було проведено серію майстер-класів та семінарів для спеціалістів Служби, що сприяло поглибленню теоретичних знань з питань утворення громад, особливостей соціальної підтримки та соціального захисту дітей та їх сімей в місцевій громаді. Важливим в процесі формування умінь та навичок роботи фахівців Служби у справах дітей та сім'ї міста Києва стали отриманні під час методичних семінарів знання з особливостей організації та активізації громад, поглибленню знань з аспектів соціальної роботи з дітьми в межах місцевих громад.

Розроблені Поповою А.О. методичні рекомендації будуть в подальшому використовуватись для проведення організаційно-просвітницьких семінарів та методичних семінарів-практикумів для спеціалістів Служби у справах дітей та сім'ї міста Києва.

Начальник Служби

Танцюра В. А.

000866

**КОМУНАЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«МОЛОДІЖНИЙ ЦЕНТР МІЖНАРОДНОГО ПАРТНЕРСТВА,
ПОЗАШКІЛЬНОЇ ТА НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ «ОСВІТОРІУМ»
ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»**

вул. Лазаряна, 2, м. Дніпро, Україна, 49000, тел. 732-08-95, e-mail: dp.molodcentr@ukr.net

20.04.2018 вих. № 9/18-8

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему:
«Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки»
(спеціальність 13.00.05 – «Соціальна педагогіка»)
аспірантки Київського університету імені Бориса Грінченка
Попової Альони Олексіївни

Апробація результатів дисертаційного дослідження Попової А.О. на тему «Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки» здійснювалась на базі Комунального підприємства «Молодіжний центр Дніпропетровщини» упродовж 2017 – 2018 років.

Матеріали дослідження та методичні матеріали, розроблені в рамках дисертаційної роботи Попової А.О., використані в соціальній роботі з дітьми, підлітками та молоддю КП «Молодіжний центр Дніпропетровщини» в рамках просвітницько-організаційної, соціально-профілактичної та соціально-реабілітаційної роботи в місцевих громадах м. Дніпро.

Впровадження результатів дослідження А.О. Попової сприяло позитивним змінам у соціально-гуманітарній роботі з дітьми в громаді міста. А також, вплинуло на процес організації та активізації місцевої громади для реалізації соціальних та освітніх проєктів на базі КП «Молодіжний центр Дніпропетровщини».

В рамках апробації матеріалів дисертаційного дослідження «Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки», Поповою А.О. було проведено серію майстер-класів та семінарів для спеціалістів Центру, що сприяло поглибленню теоретичних знань з питань утворення громад, їх класифікації та різновидів громад що існують в сучасному українському суспільстві. Важливим в процесі формування умінь та навичок роботи фахівців КП «Молодіжний центр Дніпропетровщини» стали отриманні під час методичних семінарів знання з особливостей організації та активізації громад, поглибленню знань з аспектів соціальної роботи з дітьми в межах місцевих громад.

Розроблені Поповою А.О. методичні рекомендації будуть в подальшому використовуватись для проведення організаційно-просвітницької, соціально-профілактичної та дозвілєвої роботи з дітьми, підлітками та молоддю та базі Комунального підприємства «Молодіжний центр Дніпропетровщини».

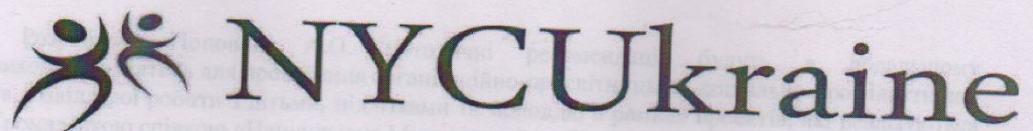
З повагою

Директор

С.А.Кривогуз

Виконавець: Бузія
Тел. 732-08-96
Е.і. 2.2.9.8

ГРОМАДСЬКА СПІЛКА «НАЦІОНАЛЬНА МОЛОДІЖНА РАДА УКРАЇНИ»

03040, м.Київ, вул. Андрія Бубнова, будинок 5, Електронна пошта: nycukr@gmail.com, Тел: +380503530343

№21/05/2018/1

21 травня 2018 року

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему:
«Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки»
 (спеціальність 13.00.05 – «Соціальна педагогіка»)
 аспірантки Київського університету імені Бориса Грінченка
Попової Альони Олексіївни

Апробація результатів дисертаційного дослідження Попової А.О. на тему «Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки» здійснювалась на базі Громадської спілки «Національна Молодіжна Рада України» впродовж 2017 – 2018 років.

Матеріали дослідження та методичні матеріали, розроблені в рамках дисертаційної роботи Попової А.О., використані для підготовки та реалізації проектів з дітьми, підлітками та молоддю ГС «Національної Молодіжної Ради України» в рамках просвітницько-організаційної, соціально-профілактичної та соціально-реабілітаційної роботи в місцевих громадах різних регіонів України.

Впровадження результатів дослідження А.О. Попової сприяло позитивним змінам у соціально-гуманітарній роботі з дітьми, підлітками та молоддю в місцевих громадах. А також, сприяло включенню молоді в процес організації та активізації місцевих громад для реалізації соціальних та освітніх проектів на базі ГС «Національної Молодіжної Ради України».

В рамках апробації матеріалів дисертаційного дослідження «Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки», Поповою А.О. було проведено серію майстер-класів та семінарів для членів спілки, що сприяло поглибленню теоретичних знань з питань утворення громад, їх класифікації та різновидів громад що існують в сучасному українському суспільстві. Важливим в процесі формування умінь та навичок роботи членів спілки ГС «Національна Молодіжна Рада України» стали отриманні під час методичних семінарів знання з особливостей організації та активізації громад, поглибленню знань з аспектів соціальної роботи з дітьми в межах місцевих громад.

Розроблені матеріали дослідження та рекомендації також апробуються в рамках національного проекту «Громада, дружня до дітей та молоді» ГС «Національна Молодіжна Рада України» за підтримки Представництва ЮНІСЕФ в Україні, який реалізується в рамках процесу децентралізації в Україні.

Розроблені Поповою А.О. методичні рекомендації будуть в подальшому використовуватись для проведення організаційно-просвітницької, соціально-профілактичної та дозвілєвої роботи з дітьми, підлітками та молоддю в рамках проектів, які реалізуються Громадською спілкою «Національна Молодіжна Рада України».

Генеральний Секретар

ГС «Національна молодіжна рада України»

Яна Конотопенко

067 254 01 65

nucukr@gmail.com

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему:
«Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки»
(спеціальність 12.03.05 – «Соціальна педагогіка»)
аспірантки Київського університету імені Бориса Грінченка
Попової Ольги Олександрівни

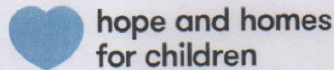
Апробація результатів дисертаційного дослідження Попової А.О. на тему «Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки» здійснювалась на базі Громадської спілки «Національна Молодіжна Рада України» з вересня 2017 – 2018 року.

Матеріали дослідження та методичні матеріали, розроблені в рамках дисертаційної роботи Попової А.О., використані для підготовки та реалізації проектів з дітьми, підлітками та молоддю ГС «Національна Молодіжна Рада України» в рамках просвітницько-організаційної, соціально-профілактичної та соціально-реабілітаційної роботи в місцевих громадах різних регіонів України.

Впровадження результатів дослідження А.О. Попової сприятиме позитивним змінам у соціально-гуманітарній роботі з дітьми, підлітками та молоддю в місцевих громадах. А також, сприятиме включенню молоді в процес організації та активізації місцевих громад для реалізації соціальних та освітніх проектів на базі ГС «Національна Молодіжна Рада України».

В рамках апробації матеріалів дисертаційного дослідження «Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки», Поповою А.О. було проведено серію майстер-класів та семінарів для членів спілки, що сприяло поглибленню теоретичних знань з питань утворення громад, їх класифікації та різновидів громад що існують в сучасному українському суспільстві. Важливим в процесі формування умінь та навичок роботи членів спілки ГС «Національна Молодіжна Рада України» стали отримані під час методичних семінарів знання з обов'язків організації та активізації громад, поглибленню знань з аспектів соціальної роботи з дітьми в межах місцевих громад.

Розроблені матеріали дослідження та рекомендації також апробуються в рамках національного проекту «Громада, дружна до дітей та молоді» ГС «Національна Молодіжна Рада України» та підтримки Програмою розвитку ООН в Україні, який реалізується в рамках проекту децентралізації в Україні.

24.05.2018
№01-04-10

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему:
«Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки»
(спеціальність 13.00.05 – «Соціальна педагогіка»),
здобувачки наукового ступеня кандидата наук **Попової Альони Олексіївни**

Впровадження результатів дисертаційного дослідження Попової А.О. на тему «Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки» здійснювалась упродовж 2017-2018 років на базі Представництва благодійної організації «Надія та житло для дітей» в Україні.

Матеріали дослідження, розроблені в рамках дисертаційної роботи Попової А.О., використані Представництвом благодійної організації «Надія та житло для дітей» в Україні під час розробки тренінгової програми з деінституціалізації. Мета даної програми – посилити потенціал фахівців та управлінців, які забезпечуватимуть реформування системи інституційного догляду і виховання дітей, через формування у них компетенцій, необхідних для впровадження деінституціалізації.

Впровадження результатів дисертаційного дослідження А.О. Попової стало основою Модуля 4. «Сильна сім'я – сильна громада. Забезпечення стабільності реформи». Основними темами модуля, що описала та розробила здобувачка, є:

- Тема 4.1. «Благополуччя дитини та її сім'ї в громаді. Як це питання інтегрується в програму розвитку громади».
- Тема 4.7. «Створення в громаді комфортних умов для догляду і виховання дітей з інвалідністю».
- Тема 4.8. «Забезпечення розвитку і підтримки для функціонування сімейних форм виховання».
- Тема 4.9. «Узагальнена картина громади, дружньої до дитини. Рациональне використання ресурсів».

Під час апробації матеріалів дисертаційного дослідження «Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки», Поповою А.О. в тренінговій програмі з деінституціалізації розкрито зміст необхідних змін у функціонуванні громади для забезпечення благополуччя сімей та дітей; основні шляхи та можливості підтримки таких сімей в громаді; роль громади у забезпеченні якості догляду і виховання дітей в системі опіки; механізм створення сімейних форм виховання та роль громади у даному процесі; послуги на рівні громади для сімейних форм виховання; ознаки успішно-функціонуючих сімейних форм виховання та роль громади у підтримці сімей; основні ознаки громади, дружньої до дитини.

Розроблені Поповою А.О. матеріали тренінгової програми з деінституціалізації в подальшому будуть використовуватись для підготовки тренерів-консультантів з деінституціалізації, які зможуть поширювати набуті знання та досвід і здійснювати консультування осіб, залучених до процесу деінституціалізації в усіх областях України.

Галина Постолюк
Директор Представництва

БО «Надія і житло для дітей»
вул. Багговутівська, 4, оф. 57
м. Київ, 04107

T: (044) 483 77 83
F: (044) 483 29 79
E: office@hopeandhomes.org.ua
www.hopeandhomes.org.ua

№023/1

31.05.2018

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему:
«Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки»
 (спеціальність 13.00.05 – «Соціальна педагогіка»)
 аспірантки Київського університету імені Бориса Грінченка
Попової Альони Олексіївни

Апробація результатів дисертаційного дослідження Попової А.О. на тему «Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки» здійснювалась на базі Центру Всебічного розвитку дитини «Крапля» упродовж 2016 – 2018 років.

Матеріали дослідження та методичні матеріали, розроблені в рамках дисертаційної роботи Попової А.О., використані в процесі здійснення соціальної роботи з дітьми та підлітками Центру всебічного розвитку дитини «Крапля» в рамках просвітницько-організаційної, соціально-профілактичної та соціально-реабілітаційної роботи в місцевій громаді Оболонського району м. Київ.

Впровадження результатів дослідження А.О. Попової сприяло позитивним змінам у соціально-гуманітарній роботі з дітьми в громаді району міста, а також, вплинуло на процес організації та активізації місцевої громади для реалізації соціальних та освітніх проєктів на базі Центру всебічного розвитку дитини «Крапля».

В рамках апробації матеріалів дисертаційного дослідження «Соціальна робота з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів Америки», Поповою А.О. було проведено серію майстер-класів та семінарів для батьків та спеціалістів Центру, що сприяло поглибленню теоретичних знань з питань утворення громад, їх класифікації та різновидів громад що існують в сучасному українському суспільстві. Важливим в процесі формування умінь та навичок роботи фахівців Центру всебічного розвитку дитини «Крапля» стали отриманні під час методичних семінарів знання з особливостей організації та активізації громад, поглибленню знань з аспектів соціальної роботи з дітьми в межах місцевих громад.

Розроблені Поповою А.О. методичні рекомендації будуть в подальшому використовуватись для проведення організаційно-просвітницької, соціально-профілактичної та дозвілєвої роботи з дітьми та підлітками та молоддю та базі Центру всебічного розвитку дитини «Крапля».

Директор

Canira C. B.